

Amerikan Emperyalizmi ve Kıbrıs'ın bağımsızlığı

Ali Akansel

Kıbrıs'taki İngiliz Sömürge Yönetimi sona erdikten sonra, 16 Ağustos 1960'ta kurulan yeni Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Başkanı Makarios, bağımsızlığın kazanılmasından sonra «ulusal ideal» olan Enosis'in (adanın Yunanistan'a bağlanması) gerçekleşmesine yalnız Türkiye'nin değil Ortadoğu denizinin de izin vermeyeceğini anlamış ve Kıbrıs'taki örgütlü ve güçlü sosyalistlerin, çeşitli sınıfsal etkenlerin ve dış etkilerin yönlendirdiği tarafsız bir dış politika izlemeye başlamıştı.

Kıbrıs'ta yaşayan toplumlara zorla kabul ettirilen Cumhuriyetin kuruluş andlaşmaları, bir yandan Kıbrıs topraklarından bir kısmını kopararak İngiliz Emperyalizmine askerî üs olarak bırakıyor, öte yandan da Kıbrıs bir NATO ülkesi olmadığı halde, NATO ülkesi olan Türkiye ve Yunanistan'a Ada'da askerî birlikler bulundurma hakkı yanında, İngiltere ile birlikte ileride Ada'nın iç işlerine karışma yetkisini veriyordu. Başpiskopos Makarios yukarıdaki paragrafta değinilen etkenlerin de baskısının göz önünde tu-

tarak, Kıbrıs'ı tarafsız Afrika-Asya ülkesi olarak gurubuna katma kararını almıştı. Onun izlediği tarafsızlık politikası, Ada halkının büyük çoğunluğunu oluşturan ve tam bağımsızlıktan yana olan demokratik güçlerden de destek görmüş, Kıbrıs'ı saldırgan emperyalist güçlere karşı korumayı başarmıştı. Mısır devlet Başkanı Nasır ile ilişkilerini geliştiren Makarios, tarafsız ülkelerin Eylül, 1961'de Belgrad'da ve Ekim 1964'de Kahire'de yaptıkları zirve toplantılarında yer alan devlet başkanlarından biri idi. Ne var ki onun izlediği tarafsızlık politikası, Yunanistan ve Türkiye hükümetleri yanında Amerika Birleşik Devletleri tarafından da hoş karşılanmıyordu.

Kıbrıs'ın bağımsızlığa kavuşması için 1920'lerden beri çaba gösteren ve 1941 yılında Emekçi Halkın İlerici Partisi (AKEL)ni oluşturan sol hareket, 1946'da Ada'nın en güçlü politik kuruluşu haline gelerek baş büyük şehirde yerel seçimleri kazanmıştı. AKEL, 1 Nisan 1955'de İngilizlere karşı Grivas önderliğindeki sağ yeraltı örgütü EOKA tarafından başlatılan

tedhis hareketine aktif olarak katılmamış, fakat 1959 anlaşmaları ile NATO'ya bağlı Türk ve Yunan Alayları'nın Ada'ya girmelerine ve İngilizlere bırakılan üslere karşı çıkarak Kıbrıs'ın tam bağımsızlık ve egemenliğinden yana olduğunu açıklamıştı. 1960 yılında yapılan ilk seçimlerde Makarios'la seçim anlaşması imzalayan AKEL, Temsilciler Meclisi'nin 35 Rum sandalyesinden 5'ini kazanmış, 1970 seçimlerinde de bunu 9'a çıkarmıştı. 1960 Kasım ayında örgütlenmiş 71 bini aşkın Rum işçiden 50 bine yakın bir kısmı, AKEL'in Ada'daki büyük dayanak noktalarından birini meydana getiriyordu. Bugün Kıbrıs Rum Toplumunun yüzde kırkının desteğine sahip ve 13 bin kayıtlı parti üyesi olan Emekçi Halkın İlerici Partisi (parti üyeleri Ada'daki erişkin nüfusun % 3,74'ü nü oluşturmaktadır, bu oran İtalya'da 3,85 Fransa'da 0,72 Şili'de ise 1,70'dir) Doğu bloku dışında İtalyan Komünist Partisinden sonra halkı üzerinde en etkin sol parti durumundadır.

Cumhuriyet'in ilânından 6 ay sonra İngiliz Uluslar Topluluğu (Commonwealth) na giren Kıbrıs, İngiltere'nin 5 yıl içinde vermeyi taahhüt ettiği 7 milyon sterlin değerindeki ekonomik yardımla kendi ekonomisini kurarak işsizliğin giderilmesine çalışacaktı, 1960 yılında 139 sterlin olan kişi başına düşen gayri safi milli hasıla, İsrail dışında Ortadoğu'da en yüksek olmasına rağmen, Avrupa standartlarına göre ada fakirdi. Türkiye 70 sterlin, Yunanistan 130 sterlin)

Kıbrıs ekonomisinin gelişmesine yardım etmek amacıyla Sovyetler Birliği, 1960 yılı kuru üzüm ürününün tümünü ve limonların büyük bir miktarını Sovyet kereste ve çimentosu ile değiştirmeyi önermiş ve Aralık 1961'den başlayarak Kıbrıs ile Sovyetler Birliği arasında bir dizi ticaret anlaşması imzalanmıştı.

Doğu Akdeniz'de stratejik öneme halz Kıbrıs adasında kurulan, yeni yönetimin ta rafsız bir politika izlemesi ve adada git-tikçe güçlenen AKEL'in durumu, bağımsızlık hareketlerinin düşmanı olan Amerikan emperyalizminin dikkatinden kaçmamıştı. Rumasılı Amerika'luların ENOSIS'i des-

tekleme'lerine rağmen Amerika, 1959'larda Kıbrıs sorununun üç NATO ülkesi arasında çözümlenmesinden yana idi. 1950'lere kadar Kıbrıs ile doğrudan ilgilenmemiş olan ABD, 1954 yılı Eylül ayında Dışişleri Bakanı Dulles'in ağzından görüşünü şöyle ortaya koyuyordu: «Kıbrıs'tan İngiliz'ler çıktığı takdirde komünist'ler adayı alırlar». Amerikan emperyalizminin Kıbrıs'la ilgili kuşkuları, özellikle 1960'tan sonra Sovyetler Birliği'nin Kıbrıs'ta kurduğu iyi ilişkiler nedeniyle iyice arttı.

«Hür» dünyanın lideri Amerika, Aralık 1960'ta Kıbrıs'a yardım elini uzatıyor ve kıtlık nedeniyle Ada'ya 50 bin ton buğday ve arpa yardımı sağlayan ilk anlaşmayı Kıbrıs hükümeti ile imzalıyordu. Kıbrıs'ın ekonomik kalkınması için hemen Birleşmiş Milletler tarafından hazırlıklara girilmiş ve Thorp raporu ile Ada'ya 120 milyon dolar değerinde 5 yıllık ekonomik yardım öngörülmüştü. Fulbright Eğitim bursları, Amerikan Barış Gönüllüleri ve yeniden buğday yardımı ile Kıbrıs - Amerika ilişkileri gelişmeye devam ediyor, 1962 Haziran'ında Makarios'un ABD'ni ziyareti, teknik yardım için ek olarak 640 bin dolarlık iki ekonomik yardım anlaşması ile sonuçlanıyordu. ABD, böylece Kıbrıs'taki bakır, krom ve demir madenlerini işletme hakkı ile İngiliz Sömürge Yönetimi döneminde kurulan askerî haberleşme ve dinleme istasyonları çalışmalarının devamını garantiye alıyordu. 1962 yılında dostluğu pekiştirmek amacıyla Kıbrıs'ı ziyaret eden Başkan Johnson, Kıbrıs'lı Türk ve Rum Liderlerine «artan komünist tehlikesine karşı uyanık ve tedbirli olmalarını» öğütüyordu. 30 Haziran 1963'de toplam Amerikan yardımı 20 milyon doları bulmuştu.

Ve 1963 yılı sonunda Cumhurbaşkanı Makarios'un Ada içinde normal hayatı zorlaştıran Anayasa'nın çeşitli maddelerinin değiştirilmesi ile ilgili önerileri bahane edilerek, Türk ve Rum toplumlarında Cumhuriyet'in ilânından beri gittikçe artan bir şekilde emperyalist ülkelerce silâhlendirilen fanatik milliyetçi Rum EOKA ve Türk TMT yeraltı örgütleri tarafından başlatılan toplumlararası çarpışmaları, garantör

devletler olan Türkiye, Yunanistan ve İngiltere'nin Kıbrıs'ın iç işlerine karışması na kapı açıyor ve böylece bir NATO ülkesi olmayan Kıbrıs'ı NATO etki çemberi içine sokuyordu.

1963 olaylarından sonra Johnson, Kıbrıs Cumhurbaşkanı Başpiskopos Makarios ile yardımcısı Dr. Küçük'e gönderdiği ortak bir mektupta barışçı bir çözüme ulaşılmasını dilerken çatışmalar için de «üzüntüsünü» bildiriyordu.

25 Aralık 1963'te Kıbrıs'taki çarpışmaların şiddetlenmesiyle Türk uçaklarının bir kuvvet gösterisi olarak Lefkoşe üzerinde uçmaları üzerine Makarios, Sovyetler Birliği'nin dikkatini çekmiş; Sovyetler Birliği de 31 Aralık 1963 tarihinde Türk hükümetine bir nota vererek olayı protesto etmişti.

1964 Ocak ayının son günlerinde İngiltere'nin çağrısı üzerine toplanan Londra Konferansında İngiltere'nin ABD'ni Kıbrıs sorununda taraf yapma çabaları başarı ile sonuçlandırılmıştır. Bu arada Makarios Birleşmiş Milletler'e başvurmuş, fakat Birleşmiş Milletler'in harekete geçmesi için manevralar yapmakta olan Amerika, bir NATO çözüm önerisi getirmişti: Kıbrıs'ın iç düzenini korumak ve çarpışan toplumlara ayırmak amacıyla bir NATO gücü kurularak Kıbrıs'a gönderilmeliydi. Sonradan güvenliği sağlama düşünceleri, bu NATO güçlerinin sürekli varlığının zorunlu kılacak ve böylece Ada bir NATO üssü haline gelecekti. Makarios'un tarafısız kalma eğilimlerinin önüne geçilecek (Grivas bu amaç için destekleniyordu) ve Ada'da bilfiil ortak bir Türk, Yunan ve NATO egemenliğinin kurulması ile İngiltere Kıbrıs'tan çıkacak, yerine NATO yani ABD girecekti.

Sovyet Başbakanı Kruşçev 7 Şubat 1964 tarihinde NATO'nun Kıbrıs'a kuvvet gönderme kararını BM Güvenlik Konseyinin sürekli üyeleri olan ABD, İngiltere, Fransa ile komşu ülkeler olan Türkiye ve Yunanistan'a gönderdiği notalarda, Sovyet hükümetinin Akdeniz'deki duruma kayıtsız kalamayacağını belirterek, Kıbrıs'ın kendi iç sorunlarına dış ülkelerin karışma isteği.

nin dünya barışını ciddi bir tehlikeye düşürebileceğini hatırlatmıştı.

Türkiye ve Yunanistan NATO planını desteklemeye razı edilmişler, fakat Makarios kesinlikle karşı çıkmıştı. Amerikan Elçisi George Ball'un Kıbrıs'a gönderilmesi de Başpiskopos'un fikrini değiştiremedi. Buna rağmen ABD baskısını sürdürdü. O sıralarda NATO şefi general Lemnitzer'in fiili bir taksim'i zorla kabul ettirmek amacıyla Türk ve Yunan hükümetlerine telgraflar göndererek onları Ada'ya asker çıkartmaya teşvik ettiği söylenmekte idi. Böyle birşey gerçekleştiği takdirde, karışık NATO güçleri Yunan'lıları ve Türk'leri ayırmak üzere Ada'ya gelecek ve Makarios bir oldu.bitti ile karşılaşacaktı. Fakat Makarios'un kararlılığı üstün geldi. Papaandreu'nun yönetimindeki yeni Yunan Hükümetinin ve Başpiskopos'u kaybedemeyecek kadar değerli bulan İngiltere'nin el altından gizli bir şekilde desteklediği Makarios, sonunda Birleşmiş Milletler'in Ada'ya bir Barış Gücü gönderme kararını almasını sağladı. Böylece NATO planları suya düşüyordu.

Çarpışmaların gelişmesi ile toplanan Güvenlik Konseyi, 4 Mart 1964 tarihinde Kıbrıs Hükümeti'nin rızasıyla Kıbrıs'ta bir BM barış gücü kurulmasını kararlaştırmıştı. Amerika bu Barış Gücü'ne katılmıyor, fakat askerlerin Kıbrıs'a varmaları ve oradaki harcamaları için gerekli para ve diğer yardımda bulunuyordu.

Bu dönemde Makarios Yunanistan'a yaklaşmış ve gerek Kıbrıs Rum Yöneticileri, gerekse Yunan yetkilileri ENOSİS'ten sık sık söz etmeye başlamışlardı. Öte yandan çarpışmalar dolayısıyla Türkiye Hükümeti de tutumunu sertleştirmiş; TBMM Başbakan İnönü'ye Kıbrıs'a müdahale yetkisi verirken, Dış İşleri Bakanı Erkin de CENTO'nun dikkatini çekerek «Kıbrıs'ın Akdeniz'in Küba'sı olabileceğini» öne sürüyordu. Bu arada Kruşçev tarafından Makarios'a gönderilen özel mesaj da Sovyetler Birliği'nin Ada'nın Yunanistan'a ilhakına kesinlikle karşı olduğu belirtilirken, Kıbrıs'a dışarıdan gelecek bir saldırıya karşı Sovyetler Birliği'nin garantisinin sürdürülmesi için Kıbrıs'ın taraf.

sızlık politikasından ayrılmaması gerektiği bildirilmekte idi.

Sovyetlerin ENOSİS'e kesinlikle karşı olması, Federasyon dışında herhangi bir çözüm yolunu kabul etmeyeceğini açıklayan Türkiye tarafından olumlu karşılanmıştı.

Haziran ayı başında Kıbrıs'ta durum yeniden gerginleşmesi üzerine, Türk Hükümeti Kıbrıs Türklerini korumak amacıyla Kıbrıs'a çıkarma yapma girişiminde bulundu. Ancak o zamana kadar Türkiye'nin yaptığı çıkarma girişimlerine engel olan Amerika bu kez de, işe karışarak bu hareketi önledi. Johnson'un 5 Haziran 1964 tarihinde Başbakan İnönü'ye gönderdiği ünlü mektupta, Türkiye'nin ABD'den aldığı silâhların müdahale halinde Yunanistan'a karşı kullanılmıyacağı hatırlatılıyordu.

Haziran sonunda Amerika'ya çağrılan Türk ve Yunan Başbakanlarının Johnson'la ayrı ayrı yaptıkları görüşmelerden olumlu bir sonuç alınamadı. Cenevre'de toplanan konferansa doğrudan taraf olmayan ABD'nin temsilci olarak eski dış işleri bakanlarından Dean Acheson'u göndermesi yine Sovyetlerin tepkisine yol açtı. Taraflara sunulan Acheson planı'nda, Türkiye'ye Ada'nın kuzeyinde bir üs verilmek suretiyle ENOSİS gerçekleştirilmek isteniyordu. Fakat Makarios'un NATO ülkelerine üs verilmemesinden yana olan tutumunu, Kıbrıs'taki demokratik güçler tarafından da desteklenerek planı başarısızlığa uğrattı. Haziran ayı içinde ENOSİS'ci ve anti-komünist bir CIA ajanı olan Grivas'ın adaya dönüşü ve Yunanistan aracılığı ile emperyalistlerin Makarios'a yaptıkları baskılar, Sovyetlerin Makarios'u destekleyici tutumunun devamını sağladı.

Türk Hükümeti'nin 8 - 9 Ağustos tarihlerinde Erenköy bölgesindeki Türklere karşı Grivas önderliğinde girişilen saldırıları durdurmak amacıyla havadan Rum bölgelerini bombalaması üzerine, Cenevre'de bulunan Acheson, sorunun Amerika'nın zorlaması ile değil de, Türkiye ve Yunanistan arasında barışçı yollarla çözümlenmesi gerektiğine inandığını söyleyerek Amerika'ya döndü.

mesisi, yardım sorununa yeniden önem ka-

Amerikan silâhları ile donatılmış ve ikisi de NATO üyesi olan Türkiye ile Yunanistan'ın Kıbrıs için savaşa girmeleri, NATO'nun güney doğu kanadının parçalanmasına yol açacağından Amerika, sorunun barışçı yollarla çözümünden yana görünüyordu. Nitekim 1967 sonunda yine emperyalizmin ajanı *Grivas tarafından* başlatılan Geçitkale olaylarında da, Amerikan arabuluculuğu hoş karşılanırsın diye adı bile Kıbrıs'a uygun seçilen Amerika'lı bir avukat olan Cyrus Vance arabulucu olarak görevlendirilecekti.

Erenköy bombardımanı üzerine 9 Ağustos 1964'de Türk Hükümeti'ne hareketin durdurulmasını sağlamak üzere Sovyetler Birliği tarafından verilen notada, Türkiye'nin askeri müdahalede bulunmaması ve sorunun barışçı yollarla çözümlenmesi salık veriliyordu. Türkiye'nin sertleşen tutumu karşısında Yunanistan ve Makarios, Sovyetlerin istemediği ENOSİS tezini bırakarak «Bağımsız Kıbrıs» tezinde yana çıkmışlardı. Kruşçev'in Türk hareketi sırasında, önce Makarios'un yardım isteğini cevapsız bırakıp sonra 30 milyon dolarlık ekonomik yardım için söz vermesi ve Makarios lehine bir politika izlemişti. Kıbrıs Rumlarının, kendi top raklarında NATO üsleri kurulmasına asla izin vermeyecekleri ve İngiliz üslerinin Kıbrıs'tan kaldırılması için savaşacaklarının açıklanması ile yardım kapsamı ve ikili anlaşmalarla ilgili olarak Moskova'ya gidileceğini bildiren demeçlerin yayınlanması Amerika ve İngiltere tarafından tepki ile karşılanıyordu. Sovyetlerin ve tarafsız ülkelerin ENOSİS'e karşı olmaları üzerine tarafsızlık politikasını geliştirerek Kıbrıs'ın bağımsızlığının güvenlik altına alınmasını amaçlayan Makarios, 1964 Ekiminde Kahire'de toplanan Tarafsızlar Konferansı'na katılarak destek kazanmak istemiş, Nasır, Tito gibi devlet başkanları ile görüşmelerde bulunmuştu.

Kruşçev'in Başbakanlıktan uzaklaştırılmasından kısa bir süre sonra başlayan Türkiye Dışişleri Bakanı Erkin'in Moskova gezisi, Türk - Sovyet ilişkileri yönünden olduğu kadar Kıbrıs yönünden de 6.

nem taşımaktaydı, Batılı dostlarından (!) çok önemli bir davasında gereken desteği görmeyen Türkiye'nin Sovyetler Birliği ile olan ilişkilerini gözden geçirmek istemesi yanında Kıbrıs sorunu ile ilgili Türk tezinin Sovyet Yöneticilerine ayrıntılı olarak anlatılması da bu gezinin önemini ortaya koyuyordu. Görüşmelerden sonra yayınlanan ortak bildirin Kibris'la ilgili bölümünde, Kibris'in bağımsızlığı ve top- rak bütünlüğünden yana olan Sovyetler Birliğinin ENOSİS'e karşı olduğu açıklanmış, fakat Türk tezi olan FEDERASYONA'a doğrudan doğruya değinilmemek le beraber, Kibris'ta iki ayrı toplumun varlığı kabul edilmişti. Uzun süreden beri soğuk olan Türk Sovyet ilişkileri bu görüşmelerle geliştirilmiş, Sovyetlerin Kibris tutumunun da kesin bir değişme ol- mışsa da Türk tezi lehine bir değişme görülmüştü.

1964 yılı sonlarında Türk Parlamento heyetinin Sovyetlere yapmış olduğu ziyareti iade amacıyla 4 — 15 Ocak 1965 tarihlerinde Türkiye'ye gelen Podgorni başkanlığındaki heyetle yapılan görüşmelerde de ağırlık noktası Kıbrıs konusu olmuşt.

Sovyet Dışişleri Bakanı Gromiko, 21 Ocak 1965 tarihli İsvestia gazetesinin bir sorusuna karşılık olarak verdiği cevapta, «Sovyetler Birliğinin BM üyesi olan Kıbrıs Cumhuriyetinin bağımsızlığı, egemenliği ve toprak bütünlüğü prensiplerini desteklediğini» belirterek «bazı NATO çevrelerinin Kıbrıs'ı kendi üsleri durumuna getirmek amacıyla Kıbrıs'lılara kabul ettirmeye çalıştıkları planların kesin olarak red ve mahkûm edilmesi gerektiğine» işaret ediyordu. Gromiko, Kıbrıs devletinin iç örgütü konusunda da şöyle konuşmuştu: «Bu, Kıbrıs'lıların kendilerini, Kıbrıs halkını ilgilendiren bir durumdur. Kıbrıs halkı, Rum ve Türk ulusal toplumlarının özel durumlarının tek, egemen ve birleşik bir Kıbrıs devleti çerçevesinde dikkate alınması ve bunların yararlarının gerçekleştirilmesini mümkün kılacak herhangi bir devlet şeklini bağımsız ve egemen olarak seçebilecektir. *Federal bir şekil de seçilebilir. Bu şekil dahi elbette tek, merkezi bir hükümetin, tek bir savunma örgütü-*

nün ve keza merkezleştirilmiş bir yönetim ve yargı örgütlerinin varlığını öngörmektedir. Kıbrıs'lılar kendi tarihi gelenekleri ve memleketlerinin özelliklerini de göz önünde tutarak diğer milletler tarafından bugüne kadar elde edilmiş tecrübelerden yararlanabilirler. Tekrar ediyoruz, *Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Devlet yapısı sorununa bir çözüm yolu bulunması Kıbrıs halkının bizzat çözümleyeceği bir egemenlik konusudur.* Bu sorunun çözümlenmesinde her türlü dış karışma girişimi de şiddetle kınanmalıdır».

Gromiko'nun bu demeci Türkiye'de olumlu karşılanmış ve şimdiye kadarki Sovyet tutumunun Türk tezi olan Federasyona'a en yakın olanı olarak nitelendirilmişti. Türkiye'nin Ada'ya iki defa çıkarma girişimini «Sovyetlerin karışmasına yol açar» bahanesi ile durduran ABD ise Gromiko'nun demecini olumsuz karşılamıştı. O sıralarda Türk hükümetinin bir Amerikan önerisi olan «çok taraflı nükleer güç» (MLF) planına katılmaması, bazı siyasal gözlemciler tarafından Sovyetlerin Türk tezine yanaşmalarının nedeni olarak gösterilmek istenmişti. Sovyetler Birliği, Kibris'in statüsünü meydana getiren hükümlere karşı olmakla beraber, Londra ve Zürih anlaşmalarının geçerliliğini kabul ederek ENOSİS'e karşı olduklarını açıklamıştı. Bunların karşılığı olarak Ankara'da «çok taraflı nükleer güç»e katılmaması, Kıbrıs'ın tarafsızlığına ve İngiliz Askeri üslerinin Ada'dan kaldırılmasına karşı gelmiyeceğini bildirmişti.

Öte yandan Yunanistan ve Kıbrıs Rum Yöneticileri Gromiko'nun demecini tepki ile karşılamış, Yunan Dışişleri Bakanı Kostopoulos 22 Ocak'ta verdiği bir demecde «Kıbrıs topraklarının hangi yerinde bir federasyon kurulabileceğini Gromiko açıklamaktan dikkatle kaçınmaktadır. Çünkü Kıbrıs'taki Türk azınlığı bütün Ada'ya yayılmış olup hiçbir bölgede çoğunluğu teşkil etmemektedir» diyordu. Demek, Yunanistan'ın gizli komünist partisi EDA tarafından da iyi karşılanmamış ve aynı gün yayınlanan bir bildiriye Gromiko'nun görüşünün Kıbrıs'ın bünyesine uymadığı ve

kendisiyle aynı fikirde olmadıkları belirtilmişti.

Kıbrıs Cumhurbaşkanı Makarios, konu ile ilgili olarak verdiği demeçte «Kıbrıs probleminin federal sisteme dayanan bir çözüm şekline bağlanması önerisi, üzerine tartışma dahi yapılmadan reddedilecektir» derken, AKEL Merkez Komitesi de 28 Ocak 1965'de yayınladığı bildiriye, Gromiko'nun ileri sürdüğü federal sistemin Kıbrıs sorunu için bir çözüm yolu olmayacağını açıklamıştı.

Sovyet Parlamento Heyetinin Türkiye'ye Ocak ayında yapmış olduğu geziden sonra, Sovyet Dışişleri Bakanı Gromiko da Türkiye'yi 17 - 22 Mayıs tarihleri arasında ziyaret etmişti. Görüşmeler başlamadan önce Türk hükümeti Gromiko'dan Federasyon üzerindeki fikrini açık olarak istemiş, Gromiko ise bundan kaçınmıştı. Çünkü Sovyetler Birliği Kıbrıs sorununu diğer sorunlardan ayırmış ve Sovyet-Türk ilişkilerinin dikenli Kıbrıs buhranında değil, diğer alanlarda gelişme kaydetmesini istemişti. Ziyaret, Amerikan siyasi çevrelerinde «Türk dış politikasının daha fazla estetik kazanmakta olduğu» şekilde yorumlanmış, görüşmelerin değerlendirilmesini yapan Newyork Times gazetesi ise Türk liderlerinin bu gezitiden hayal kırıklığına uğradığını, çünkü Gromiko'nun «Ada'ya tam bağımsızlık verilmesi» konusundaki Sovyet görüşünü değiştirmeyi reddettiğini ileri sürmüştü. Ortak bildirinin yayınlanmasından sonra Papaandreu Sovyetler Birliği'ne yapacağı geziyi iptal etmişti. AKEL de Kıbrıs'ta iki ayrı ulusal toplumun varlığına dayanan çözümün yanlış olduğunu ve bunu kabul etmeyeceklerini yayınladığı bir bildiri ile yeniledi.

Başbakan Ürgüplü'nün Sovyetler Birliğine Ağustos ayında yaptığı ziyarette de Sovyet Başkanı Kosigin, Kıbrıs konusundaki tutumlarının değişmediğini, kesin olarak ENOSİS'e karşı olduklarını belirterek, «Ada'da tabii olmayan kötü şartlar içinde yaşamak zorunluluğunda olan Türk toplumunun durumlarının düzeltilmesine yardım olanağını inceleyeceğini» söylemişti.

Türk — Sovyet yakınlaşmasına karşı

Yunanistan ve Kıbrıs Rumlarının artan tepkisi, 11 — 18 Aralık, 1965 tarihlerinde BM Genel Kurulunda Kıbrıs sorununun görüşülmesi sırasında da devam etti. İlgili devletlerin Kıbrıs Cumhuriyeti'nin egemenlik, birlik, bağımsızlık ve toprak bütünlüğüne saygı göstermeye ve bu ülkeye herhangi bir müdahalede bulunmaktan çekinmeye davet edildiği Genel Kurul karar tasarısının oylanmasında Sovyetler Birliği ile Doğu Blokuna bağlı devletlerin çekimser kalmaları, AKEL tarafından yayınlanan bir bildiri ile yerildi. 1966 yılının ilk ayında AKEL liderlerinin Moskova'daki görüşmelerinden sonra yayınlanan ortak bildiriye yine adada iki ayrı ulusal toplumun varlığı kabul ediliyor ve böylelikle Kıbrıs Komünist Partisi AKEL o zamana kadar ilk defa olarak herhangi bir konuda Sovyet görüşünden ayrılıyordu. 1966 Mart'ta yapılan 11. Parti Kongresinde konuşan Parti Lideri Papaioannu, ikili ve zıt durumun kabulünden başka bir çare olmadığını bildiriyordu.

1966 baharında Kıbrıs sorununa bir çözüm yolu bulmak için NATO örgütü yeniden konuya eğildi. Kıbrıs bunalımından beri ilk kez doğrudan doğruya NATO'nun bu konuyu ele alıp çözümlenmeye çalışması Sovyetler Birliği'nin tepkisi ile karşılandı. Ada'yı NATO'nun batmaz bir uçak gemisi haline getirmek ve İngiliz üslerinin korunmasını öngören ve iki yıl önce Kıbrıs Cumhurbaşkanı Makarios tarafından reddedilen Acheson planı, bu kez yeni bir şekle sokularak ortaya çıkarılmak isteniyordu. Fakat konunun NATO'da görüşülmesinden olumlu bir sonuç alınamamış ve tarafları uzlaştırmak olanağı bulunamamıştı. 1966 yılı Ekim ayında Kıbrıs konusundaki Rum görüşünü anlatmak ve destek aramak üzere çıktığı Güney Amerika Ülkeleri'ni ziyareti sırasında Makarios ABD'ne de uğramıştı. Bu arada Kıbrıs bayraklı gemilerin Kuzey Vietnamlılara silâh taşıdığı haberleri üzerine ABD, Kıbrıs'a devam etmekte olan Amerikan yardımı Kasım ayında kesti.

20 - 27 Aralık, 1966 tarihlerinde Türkiye'yi ziyaret eden Sovyet Başbakanı Kosigin'in Türk - Sovyet ilişkilerinin iyi kom

guluk çerçevesi içinde yürütülmesi ve ekonomik bağlantıların geliştirilmesini amaçlayan gezisinde, Kıbrıs sorunu yine görülmüş, fakat ortak bildiride Kıbrıs'a gönderilen Çekoslovak silâhları ile Federasyon konusuna hiç değinilmemesi dikkatleri çekmişti. Kosigin'in Türkiye'ye yapmış olduğu ziyaret, gerek Kıbrıs Rum çevreleri ve gerekse Yunanistan'da sert tepkilere yol açmıştı.

1967 yılı Şubat ayı içinde Türk-Yunan ikili görüşmelerinin kesilmesinden sonra toplanan ve Makarios'un da katıldığı Yunan Kıralliyet Konseyi, Kıbrıs Konusunda «Toprak bedelsiz ENOSİS» kararı almıştı.

21 Nisan 1967 darbesiyle Yunanistan'da sağcı bir Cunta'nın yönetimi eline alması, Kıbrıs sorununda da yeni gelişmelere yol açtı. Son 6 aya kadar Yunanistan'da sol eğilimli olarak tanınan Papaandreu'dan sonra gelen yöneticilerin sağ eğilimli olmaları, Cunta eğiliminin ise koyu sağcı olması, Sovyetlerin sert tepkisi ile karşılanmıştı.

Kıbrıs sorununa bir çözüm yolu bulmak için Türk - Yunan ikili görüşmelerinin tekrarı yolunda yapılan ön temaslarda olumlu sonuç vermemesinin ve Yunan Hükümeti'nin teklif olarak «Enosis'e karşı toprak verelim» şeklindeki şartları; bunun yanında, zamanla Cunta hükümetinin Kıbrıs Rum çevrelerinde sevilmeyip, Kıbrıs'ta bağımsızlık akımının güçlenmesi, Türk hükümetini Makarios ile anlaşmaya zorlamıştı. Bu durum ise Cunta hükümeti ile ona karşı gelen Makarios yönetiminin ilişkilerini bozmuş ve hatta Kıbrıs'ta cunta tarafından hazırlanan ve amacı Makarios'u devirmek olan «Yıldırım Planı»nın uygulanma söylentileri dolaşmaya başlamıştı. Bunun üzerine Sovyetler Birliği Atina hükümetini sert bir bildiri ile uyarmış, Sovyetlerin asla Enosis olamaz şeklindeki tutumları ABD'inde tepkilere yol açmıştı. Pravda'da çıkan bir yazıda Washington ve Kıbrıs'taki istihbarat örgütü ile CIA ajanlarının faaliyetlerini süratle artırdıkları ileri sürülmüştü.

5 Temmuz 1967 tarihinde yine Pravda'da yayınlanan Sovyet bildirisinde, Yu-

nanistan'daki Cuntacı Albayların Amerika ile olan güçbirliğine değinilerek, rejimin bazı NATO ülkeleri ile birlikte Kıbrıs'taki Makarios Yönetimini devirerek, Batı yanlısı askeri bir diktatörlüğün Kıbrıs'ta da kurulması için girişilen çalışmalar protesto ediliyordu. Kıbrıs'ın bağımsızlık, egemenlik ve toprak bütünlüğünü parçalamak için Yunanistan, ABD ve diğer NATO ülkeleri ile birlikte Kıbrıs'taki Makarios Yönetimini devirerek, Batı yanlısı askeri bir diktatörlüğün Kıbrıs'ta da kurulması için girişilen çalışmalar protesto ediliyordu. Kıbrıs'ın bağımsızlık, egemenlik ve toprak bütünlüğünü parçalamak için Yunanistan, ABD ve diğer NATO üyesi ülkelerin gizli planlar hazırlamakta olduğu, Kıbrıs'ın iç işlerine dıştan müdahale edilmemesi gerektiği ve Kıbrıs'ın geleceği için sadece Türk ve Rum toplumlarının söz hakkı olduğu belirtiliyordu. Bildiride devamlı emperyalistlerin Kıbrıs'ı komünist ülkeler, Arap devletleri ve ulusal kurtuluş hareketlerine karşı bir NATO üssü olarak kullanmak istemeleri kınanıyordu. Her türlü siyasi faaliyetin tatil edildiği ve demokrasinin ayaklar altına alındığı Yunanistan'daki faşist rejime AKEL'in de kesinlikle karşı çıkması Sovyetler Birliği ile Kıbrıs Komünist Partisini tekrar birbirine yaklaştırıyordu.

1966 yılı sonunda Sovyet Başkanı Kosigin'in Türkiye'ye yapmış olduğu ziyareti ifade amacıyla 19 — 28 Eylül 1967 tarihlerinde Türkiye Başbakanı Süleyman Demirel, Sovyetler Birliğini ziyaret etmişti. Daha çok iki ülke arasındaki ilişkileri daha da geliştirmek amacı ile yapılan bu ziyaretin, bir hafta kadar önce Kıbrıs sorunu ile ilgili olarak Keşan'da yapılan Türk — Yunan görüşmeleri sonunda yapılmış olması Kıbrıs konusuna önem kazandırıyor du.

Daha önce, Türkiye'nin de onayı alınarak, «komünizmi önleme» gerekçesiyle Ada'ya sokulan 15 bin Yunan askeri Grivasın kumandasında hizmete hazır. 15 Kasım 1967 de Makarios'un haberi olmadan geçitkale saldırısı düzenlenmiş ve çar pışmalar 1963 sonundaki kadar ciddi sonuçlar doğurarak, Türkiye'nin seferberlik

ölçüsüne varan askeri hareketlere girişme sine yol açmıştı. Bu olay sonunda Demirel Hükümeti kesin olarak müdahale kararı almış ve bunun uygulamasına ramak kalmışken, bilindiği gibi Amerikan temsilcisi Cyrus Vance'ın arabuluculuğu ile Türkiye'nin bütün şartları kabul edilerek anlaşmaya varılmıştı. Bu anlaşma ile Kıbrıs'ta kontenjan dışı bulunan 15 bin Yunan askerinin adadan çıkarılması ve Grivas'ın da bir daha Kıbrıs'a dönmek üzere adayı terketmesi gibi şartların kabul edilip uygulanması, Türkiye için gerçek bir başarı idi.

1968 yılı Şubat ayında, 1960'dan bu yana ilk kez yapılan Cumhurbaşkanlığı seçiminde Başpiskopos Makarios yine Kıbrıs Rum Toplumunu tarafından % 96,6 çoğunlukla seçiliyor ve onun Kıbrıs'ın tam bağımsızlığı ve egemenliği için sürdürdüğü politika onaylanıyordu. Yunan Cuntasının desteklediği ve Enosis'ten yana olan ikinci aday Dr. Evdokas, bağımsızlık ve demokrasiden yana olan Rum halkının ezici bir çoğunluğu tarafından reddedilirken, seçimleri kazanan Makarios, 4 yıldan beri kendilerini Kıbrıs hükümetinden tecdit eden Türk bölgelerine karşı uyguladığı askeri ve ekonomik ablukayı 9 Mart 1968'den itibaren kaldırma kararı alıyordu. Bundan sonra, 31 Ekim, 1967'de ada'ya gizli olarak sandalla çıkıp yakalanan ve sonradan Türkiye'ye iade edilen, Türk toplumunun fanatik lideri Rauf Denktaş'ın adaya girmesine izin verildi.

Türkiye ile Yunanistan'ı bir savaşın eşiğine getiren Geçitkale saldırısı, son savaş denemesi olmuştu. NATO'nun güneydoğu kanadını oluşturan ve iki ülkenin çatışması, Amerikan emperyalizminin çıkarlarını zedeleyecekti. Artık anlaşma için görüşme masasına oturmaktan başka bir çözüm yolu olmadığı anlaşılıyordu. Başta BM olmak üzere ilgili tarafların çabalarıyla görüşme ortamı hazırlanarak 24 Haziran 1968 tarihinde BM Genel Sekreteri'nin özel temsilcisi Osorio Tafall tarafından açılan ikili görüşmelerde, Türk toplumu Türk Cemaat Meclisi Başkanı Rauf Denktaş, Rum toplumunun da Temsilciler Meclisi Başkanı Glafkos Klerides temsil

etmekte idi. Taraflarca kaplumbağa hızı ile sürdürülen bu görüşmelere 1971 Eylül'üne kadar devam edilmiş, sonunda çukmaza girildiği duyurularak kesilmişti.

Bu arada Kıbrıs Rum Toplumunu içinde faşist Yunan cuntasına karşı tepkiler artarken, Yunanistan da Kıbrıs Rumları üzerindeki baskısını artırmıştı. Kıbrıs Rumları arasında bağımsızlıktan yana olan demokratik güçlerin gittikçe ağır bastığı ve adanın süratle Atina'nın kontrolünden çıkmakta olduğunu gören Amerikan emperyalizminin güdümündeki Cuntacı Albaylar, çeşitli oyunlarla Kıbrıs'ta üstünlük elde etmeye çalışıyorlardı. Rum Millî Muhafız Ordusu, Cunta tarafından özel olarak seçilip Kıbrıs'a gönderilen en koyu sağcı Yunan subayları tarafından eğitilip yönetilmekteydi.

1969 yılının 12 — 21 Kasım tarihleri arasında Türkiye Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay'ın Sovyetler Birliğine yaptığı resmi ziyaret, 1964 yılından beri iki komşu ülke arasında başlamış olan karşılıklı ziyaretlerin en yüksek düzeyde olanını teşkil ediyordu. Türk — Sovyet tarihinde ilk kez bir Türk Cumhurbaşkanı Sovyetler Birliği'ni resmen ziyaret etmekte idi. İki yıla yakın bir süredir devam eden Kıbrıs'taki toplumlar arası görüşmeler Sovyetler Birliği tarafından destekleniyordu. Sovyet Prezidyumu Başkanı Podgorni, Sunay tarafından onuruna verilen bir yemekte yaptığı konuşmada, Kıbrıs sorununa da değinmiş ve Sovyetlerin Kıbrıs sorununa tüm Kıbrıs halkının çıkarlarını göz önüne alacak barışçı bir çözüm bulunmasından yana olduğunu belirtmişti. Görüşmeler sonunda yayınlanan ortak bildiriye Türk ve Sovyet hükümetlerinin, Kıbrıs'taki Türk ve Rum Toplumlari temsilcileri arasında yapılmakta olan görüşmelerin iki toplunun meşru hak ve menfaatlerini hesaba katacak şekilde ve Kıbrıs devletinin bağımsızlığı ve toprak bütünlüğü esasına dayanan barışçı bir nihai çözüme yol açacağı ümidinde oldukları belirtiliyordu.

Türkiye Cumhurbaşkanının Sovyetler Birliğine yaptığı bu ziyaret, Kıbrıs Rumları tarafından yine olumsuz karşılanmış ve ziyaretin başlangıcında Lefkoşe'de bu.

lunan Kıbrıs'ın Moskova Büyükelçisi, Makarios tarafından derhal Moskovaya geri gönderilmişti. Ayrıca AKEL, Kıbrıs - Sovyet ilişkilerinin devlet başkanları düzeyinde yürütülmesi için çalışmalara girişmişti. 16 - 25 Ocak 1970 tarihleri arasında Kıbrıs'ı ziyaret eden Sovyetler Birliği Komünist Partisi Heyeti ile AKEL'in yayınladıkları ortak bildiriye, Kıbrıs'ın üslerden arınması isteniyor, tam bağımsızlık ve egemenliğin korunmasından yana olan Kıbrıs Hükümetinin politikası destekleniyordu.

Amerikan emperyalizminin sadık uşağı Yunanistan'ın, Enosis'i gerçekleştirecek NATO'yu Doğu Akdenize kadar uzatmayı amaçlayan Kıbrıs'taki çalışmaları, sürekli olarak devam ediyordu. 25 Ocak 1970'de bu yönde faaliyet gösteren gizli bir örgütün varlığı Tass Ajansı tarafından dünya kamu oyuna duyuruldu. Yunanistan'dan gönderilen faşist subaylarla işbirliğinde bulunan CIA ajanları, Temmuz ayında, 1960 dan beri ilk defa genel seçimlere gidecek olan Kıbrıs'ta 10 yıldır sürdürülen demokratik rejimi yıkmak için çeşitli planlar düzenliyorlardı. O sıralarda, Amerika'nın desteği ile Yunanistan'daki Albaylar Cuntası'nın Kıbrıs için özel bir plan hazırladığı, Avrupa basını tarafından da açıklanmıştı. Bu plana göre Kıbrıs Cumhurbaşkanı sulkast yapılmak suretiyle tasviye edilecek, adadaki «Solcu» Rumlar da Yunanistan'da olduğu gibi temizlenip sindirildikten sonra ENOSİS ilân edilerek Kıbrıs Yunanistan'a bağlanacaktı.

Nitekim 9 Mart 1970 günü, Başkanlık sarayından havalanan ve Makarios'u taşıyan helikoptere ateş açılarak Kıbrıs Cumhurbaşkanı öldürülmek istenmiş fakat Makarios yaralanmadan kurtulmuştu. Olaydan sonra yapılan soruşturmada eski içişleri bakanı Yorgacis'in evinde silah ve patlayıcı maddeler bulunmuş, Enosis yanlısı Milli Cephe'den 11 kişi tutuklanmıştı. Bir hafta sonra da Yorgacis öldürüldü. CIA bu sadık adamını, görevini beceremediği için en acı şekilde cezalandırmıştı.

Amerikan emperyalizmi ve onun işbirlikçileri durumunda olan faşist Yunan albayları, Kıbrıs'ta gittikçe güç kazanarak gelişen ve adanın tam bağımsızlığından ya

na olan AKEL'in 1960 dan sonra 5 Temmuz 1970 günü yapılacak ilk genel seçimlerde fazla sandalye kazanmasını istemiyor, tüm çalışmalarını da hep bu doğrultuda düzenliyordu. Yunanistan'ın, AKEL'in seçimlerde yediden fazla aday göstermesi halinde Kıbrıs'ta hükümet darbesi yaptıracağını ileriye sürmesi, Kıbrıs Rum halkı arasında geniş desteğe sahip olan Emeççi Halkın İlerici Partisini, 1960 seçimlerinde olduğu gibi Makarios'a pazarlık masasına oturarak 9 kişilik kontenjan üzerinde anlaşmaya zorladı. Oysa AKEL, rahatlıkla elde edebileceği mutlak çoğunlukla 35 kişilik olan Temsilciler Meclisindeki Rum sandalye sayısından en az 20 sini kazanabilirdi. Böyle bir ortamda seçimlere giren AKEL, yayınladığı bir bildiri ile Mecliste çoğunluk sağlamak peşinde olmadığını açıkça duyurmuştu. Seçimlerde çoğunluğu kazandığı takdirde, esas amaçları solu tasfiye etmek olan emperyalizmin emrindeki faşist yeraltı örgütleri, AKEL'i tasfiye etmek amacıyla harekete geçmek için sağlam bir gerekçe bulmuş olacaktı, hatta Yunan Cuntası geçmişte olduğu gibi «Komünistlerden arıtmak», «dizginleri elden kaçırmamak» gerekçeleri ile Amerika ve Türkiye'nin iznini kopararak Kıbrıs'a müdahale edebilecekti.

Yapılan genel seçimler sonunda geçerli oyların %40 ını toplayan AKEL adayları, seçime katıldıkları 9 bölgede de başarı kazanarak Meclis'teki 35 Milletvekilliğinden 9 unu elde ettiler. Yeni kurulan Sosyalist EDEK partisi de iki sandalye kazanmış, ılımlı sağcı Birleşik Parti 15 Milletvekili, Sağcı İlericiler Cephesi ise 7 Milletvekili çıkarıyordu. Kazanılan Oylara göre sandalyelerde görülen orantısızlık kullanılan «Geniş bölge basit çoğunluk sistemi»nden ileri gelmekte idi.

Ekim 1970 de ABD ni ziyaret eden Başpiskopos Makarios, Başkan Nixon'la topluluklar arası görüşmeler ve diğer konular üzerinde temaslarda bulunmuş ve Türkiye ile Yunanistan'ın Kıbrıs'ta yaşayan Türk ve Rum Toplumlarına karışma dükarı takdirde sorunların çözümlenebileceğini açıklamıştı.

1971 yılı ilkbaharında Türkiye'de de

Yunanistan'daki gibi faşist bir rejim kurma çabaları sürdürülürken, ABD'nin öncülüğünde hazırlanan bir plan gereğince Türkiye ve Yunanistan'ın Kıbrıs'ı paylaşmaya ve böylece adayı NATO'nun Akdenizdeki bir üssü durumuna getirmeye hazırladıkları söylentileri dolamaktaydı. 1971 Mayısının ilk haftasında ABD Dışişleri bakanı Rogers'in Ortadoğu'ya yaptığı gezinin hemen ertesinde, Kıbrıs devlet başkanı Makarios, Sovyetler Birliği'ne bir hafta süren resmi bir ziyaret yapmıştı. Başbakan Kosigin'in onuruna verdiği bir yemekte konuşan Makarios, Sovyetler Birliği'nin Kıbrıs sorunu karşısında gösterdiği anlayışı övmüş ve ülkesinin Kıbrıs'a ait sorunlara dışarıdan gelebilecek müdahalelere karşı siyasi ve coğrafi bütünlüğü ile bağımsızlığını ve egemenliğini korumak azminde olduğunu belirtmişti. Kosigin de yaptığı cevabi konuşmada, Kıbrıs'ın üç kıt'anın kavşak noktasında olduğunu hatırlatarak Sovyetler Birliği'nin Kıbrıs'lı Rumlar ile Türk'lere aynı saygıyı beslediğini söylemiş ve iki topluluğun aralarında ki anlaşmazlıkları görüşmeler yolu ile çözmelerini dilediğini bildirmişti. Gezi sonunda yayınlanan ortak bildiriye Kıbrıs'ın bağımsızlığı ilkesi bir kez daha doğrulanıyor, Sovyetlerin Kıbrıs'ın bağımsızlık ve toprak bütünlüğüne karşı yapılacak her harekete karşı olduğu yeniden duyuruluyordu. Bunun yanında Sovyetlerin ilk defa «iki ulusal toplum» deyimini kullanmamış olması ve «Kıbrıs Halkı»ndan söz edilmesi ilginç değişimlerdi.

Makarios'a karşı düzenlenen başarısız suikast teşebbüsünden sonra Yunan Cuntasındaki faşist albaylar başpiskoposu gözden düşürmek için ellerinden geleni yapıyorlardı. Papadopoulos başkanlığındaki Cunta, Makarios'un çekilmesini, ve Kıbrıs'ın başına başka bir liderin geçmesini istiyordu. Çünkü Makarios Kıbrıs'ı Yunanistan'la birleştirmeyi reddetmekte, tarafsızlık politikasından ayrılmamakta ve Emekçi Halkın İlerici Partisi AKEL'i kanunun dışı ilân etmemekteydi. Görünürdeki görevleri Rum Millî Muhafızlarını eğitmek olan ve Atina'dan Kıbrıs'a gönderilen 650 subay Rum Millî Muhafızlarını Baş -

piskopos aleyhine kışkırtmakla görevlendirilmişti. CIA tarafından kotarılan planlara göre Cunta ilk önce Ada'ya gönderilecek eski ajan Grivas'ın yardımı ile Makarios'u devirmeyi, sonra da Grivas'tan kurtulmayı tasarlıyordu. Bundan sonra «Çifte Enosis'e» gidilecek ve ada artık ortak bir Türk - Yunan askeri komutanlığı tarafından yönetilecekti. Böylece NATO'ya sokulacaktı, ABD bu planı destekliyor fakat Makarios yine direniyordu. Başpiskopos'un son Moskova ziyaretinden sonra Papadopoulos harekete geçmeye karar verdi ve Makarios'tan Türkiye'ye taviz vermesini istedi. Makarios ise buna karşı koyarak istekleri reddetti. Bundan sonra Atina'daki Albaylar rejimi ile Makarios'un arasındaki en kötü olduğu bir dönemde, emekliye ayrılan Grivas, CIA'nın yönettiği Yunan Gizli Servisi tarafından 1971 Eylülünde, 1967 anlaşmasına aykırı olarak gizlice Kıbrıs'a gönderildi. Bu olay karşısında tarafların tepki göstermesi beklenirken garantör devletler susmayı tercih ettiler. Ada'nın batmayan bir uçak gemisi olarak NATO'ya kazandırılması için Kıbrıs sorunu bir an önce gözümlemeli idi, 3 yıldır sürdürülmekte olan Toplumlar arası görüşmeler de bu dönemde çukmaza girdiği gerekçesi ile durdurulmuştu.

Papadopoulos, «Amerikalılar da bizimle aynı fikirde, Makarios gitmelidir, Makarios'tan kurtulur kurtulmaz Kıbrıs'ı NATO'ya sokacağız» diye açıkça planlarını ortaya koyuyordu. Makarios - Grivas çatışması şeklinde bir ortam hazırlandı.

Grivas'a göre, 1955 yılında ENOSİS için Makarios'la birlikte yemin etmişler, fakat Başpiskopos kendisine danışmadan Zürih ve Londra Andlaşmalarını imzalamıştı. Birinci aşamada, Enosis'in gerçekleştirilmesinden yana olmayan Makarios devrilmeli sonra da Kıbrıs Yunanistan'la birleştirilmeliydi. Enosis'e olan inancının tam olduğunu, bunu gerçekleştirmek için gerek politik, gerekse askeri güçleri de, nemekten kaçınmayacağını ilân eden 74 yaşındaki General, Makarios'a karşı örgütlediği sağ gerillalarla EOKA B'yi kurmuştu. Maskeli — silâhlı adamların Ada'nın çeşitli yerlerinde karakolları basarak si-

lâh ve cephanе kaçırılmaları, bombalar patlatarak, muhalifleri dövüp hırpalama gibi tedhiş hareketleri, EOKA'nın 1960'tan önceki eylemlerini hatırlatıyordu. Grivas'ın saklandığı yeri bilen Rum polisi, onu yakalamak için en ufak bir harekete girişmemiş, Makarios ise Grivas'ın tutuklanmamasının nedenini onu halkın gözünde kahraman yapmamak olarak açıklamıştı.

Tedhiş hareketlerinin Kıbrıs Rumları arasında bir kardeş kavgası doğuracağından endişe ettiğini belirten Yunan Cunta hükümeti, 13 Şubat 1972 tarihinde Makarios'a bir nota göndererek, garantör devletlerden biri sıfatıyla bu girişimde bulunduğunu ve Zürich ve Londra anlaşmalarının yürürlükte olduğunu hatırlatmış, Makarios'un Kıbrıs Rum hükümetinde Grivas'cı elemanlara da yer vererek anti-komünist bir «Milli Birlik» hükümeti kurmasını istemişti. Notaya göre Ocak ayında Kıbrıs'ın gizlice satın aldığı 25 milyon dolar değerindeki Çek silâhları BM Barış Gücü'ne devredilmeli, Atina'nın Helenizmin merkezi olduğu ve Yunanistan'ın bu konuda Kıbrıs'tan önce söz hakkı bulunduğu kabul edilmeliydi.

Bu arada ABD'nin Lefkoşe Elçiliği boş durmuyor ve Makarios hükümetini devirmeyi amaçlayan planlar hazırlamaya devam ediyordu. Fakat binlerce Kıbrıs'lı Rum, işçi ve çiftçi birliklerinin 4 Mart, 1972 tarihinde düzenledikleri gösterilerde Makarios'u Kıbrıs'ın Dini ve Politik Lideri olarak desteklediklerini duyuruyor ve Cunta aleyhtarı Sloganlar haykırıyorlardı. Yapılan konuşmalarda tek kelime ile bile ENOSİS'ten söz edilmemiş olması dikkate değerdi.

1971 yılından sonra Kıbrıs'ta Rumlar arasında meydana gelen olaylar ve dolayısıyla Atina - Lefkoşe ilişkilerini etkileyen durumun baş sorumlusu olarak hep Grivas gösterilmek istenmişti. Halbuki Grivas, çirkin oyunun ihtiyar asker rolünde bir kuklasından başka birşey değildi. 1967 yılından sonra oynanan gizli oyunları sezinleyen Makarios, dizginlerini Yunanistan'dan koparmayı başarmıştı. Gerçekte oyunu oynatanlar arasında Yunanlı subayların, eski politikacıların, Kıbrıs'ı sömür-

meğe hazırlanan Yunanlı iş adamlarının ve hatta Atina'da görevli bazı yabancı dip lomatların bulunduğu artık herkesce bilinmekte idi. Bütün iplerin Amerikan emperyalizminin elinde olduğu gün gibi ortaya çıkmıştı.

Yunanlı sanayiciler ve ihracatçılar, Kıbrıs'ı Yunanistan'ın bir parçası olarak görmekte ve bütün çalışmalarını bu düzeyde yapmaktaydılar. Birçok Yunanlı ithalâtçı, Yabancı ülkelerden mümessillikler alır. Ken Kıbrıs'ı da Yunanistan'a katmakta ve Ada'daki ithalâtı doğrudan doğruya kendileri yapmak istemekteydi. Ada'da kendi maaşlı mümessillerini bulunduran Yunan şirketleri, Kıbrıs'lı tüccarları ayrı tutarak adeta Yunanistan'ın bir ilinde çalışır gibi işlerini yürütmekteydiler. Yunan kaynaklarına göre 1972 yılında Kıbrıs'a yapılan ihracat 6,5 milyon Kıbrıs lirasını bularak rekor bir düzeye ulaşmış bulunuyordu. Bu durum Kıbrıs Rum Tüccarlarını tedirgin etmiş ve yapılan çalışmalarla birçok yabancı şirketin Kıbrıs mümessillikleri Yunanlılardan alınarak doğrudan doğruya Kıbrıs'lılara verilmişti.

Enosis bugün Türkler tarafından istenmediği gibi artık Rum tarafının çoğunluğunca da istenmemektedir. Bağımsız Kıbrıs'ta hayat standardı Yunanistan'a oranla çok yükselmiş ve GSMH ikinci beş yıllık plan sonunda %10 artmıştır. Ortalama Milli gelir de son 10 yıl içinde 10 kat artmıştır. Kıbrıs Rumları, Demokratik rejimleri yerine faşist Yunan Cunta'sı tarafından yönetilmek istememektedirler. Enosis artık modası geçmiş bir düşünce olarak kabul edilmektedir. Enosis'in gerçeğe dönüşmesi halinde Kıbrıs ekonomisi artık uluslararası pazarlara doğrudan doğruya açılmayacak, Yunanistan'ın dış ticaretine bağlı kalacaktır. Böyle bir durumda Kıbrıs'ın bugünkü hayat şartlarını koruyamayacağı kesindir. Çünkü Kıbrıs'taki hayat düzeyi Yunanistan'dakine oranla kat kat daha yüksektir. Öte yandan Kıbrıs'ın tarım ürünlerinin oluşturduğu mallarını büyük pazarlarda satabilmektedirler. İhracatının %31'ini İngiltere'ye yapan Kıbrıs Yunanistan'a yalnızca %5 oranında

mal ihraç etmektedir. Aynı durum kendisini ithalatta da göstermektedir. Toplam ithalatının %38 ini İngiltere'den yapan Kıbrıs Yunanistan'dan yalnızca %4,5 oranında mal satın almaktadır.

Kıbrıs'taki GSMH, Yunanistan'dakine oranla her yıl iki misli artmaktadır. Nitekim bu artış %10 u bulmuştur, Kıbrıs'ta ki işsizlik oranının %1 in altında olmasına karşılık Yunanistan'da çalışabilir her yüz kişiden en az dördü işsizdir. Kişi başına düşen yıllık ortalama gelir gerçi her ülkede de aynı olup 3 bin Markı bulmaktadır, ama Kıbrıs'taki satın alma gücü Yunanistan'dan çok daha yüksektir. Hepsinden önemlisi Yunanistan'da siyasî baskı vardır ve politik partilerin faaliyetleri tatil edilmiştir. Basın sansür altındadır. Oysa Kıbrıs'ta her türlü politik düşünce tartışılabilir, bilmekte, komünist partisi yıllardan beri halk arasında kazandığı büyük desteği sürdürebilmekte ve düşünce özgürlüğünün tadına varılmaktadır.

Şubat 1973 de yapılan Kıbrıs Cumhuriyeti başkanlığı seçimlerinin önlenmesi için Enosis'çi EOKA B örgütüncü sürdürülmekte olan tedhiş hareketleri artırılmışsa da bu eylemler Kıbrıs Rumlarını Makarios'un etrafında daha sıkı toplanmağa itmıştır. Başta AKEL olmak üzere Kıbrıs'ın belli başlı siyasî güçlerinin desteğiyle ve rakipsiz %96,6 çoğunlukla; üniter devlet, Kıbrıs'ın toprak bütünlüğü ve bağımsızlığına dayanan ve «mümkün olan çözüm» parolasıyla Kıbrıs Cumhurbaşkanlığına üçüncü kez seçilen Başpiskopos Makarios'un karşısına bu kez Kıbrıs Rum Ortodoks kilisesine bağlı Sinod Meclisinin 3 piskoposu çıkarılmıştır. Din işleri ile dünya işlerinin aynı kişide birleşemeyeceği gerekçesiyle Makarios'un görevinden çekilmesi isteği bir yıl önce de ileriye sürülmüş, Makarios ise tarihten örnekler göstererek bu isteği reddetmişti. Siyasî gözlemler tarafından ciddiyle bağdaşmayan bir davranış olarak nitelenen piskoposların bu girişimi Yunan kilisesi tarafından da kınanmış ve Makarios'un başarısı kutlanmıştır.

Kıbrıs'ta bir iç çatışma çıkarmak, anti-emperyalist güçleri ezmek ve Enosis'i gerçekleştirmek amacıyla Amerikan em-

peryalizmi tarafından Ada'ya gönderilen eski CIA ajanı Grivas'ın Makarios'u devirme teebbüsleri başarısızlığa uğrayınca, Atina'daki Cuntacı Albaylar Başpiskoposla daha bir süre birlikte yaşamak zorunda olduğunu anlamış ve Türkiye'ye 1959 anlaşmalarına sadık olduğunu bildirerek Enosis istemeyeceğine dair teminat vermişti. BM Genel sekreteri Waldheim'in girişimi ile genişletilerek, Kıbrıs'taki iki toplum temsilcileri yanında Türk ve Yunan Anayasa uzmanları ile Genel Sekreterin Özel Temsilcisinin de katılmasıyla Haziran 1972 de bağlatılan beşli görüşmelerin 1973 yılı Ağustos ayında birinci dönem çalışmaları sona ererken, taraflar olumlu bir sonuca ulaşmakta olduklarını açıklamışlardı. Grivas, Atina'ya da baş kaldırıyor ve Ada'nın çeşitli yerlerinde sürdürdüğü tedhiş eylemlerini artırıyordu. Kıbrıs Hükümetine bağlı Polis karakolları bombalanıyor, çeşitli silâh ve patlayıcı madde hırsızlıkları devam ediyordu. Grivas'ın saklandığı yerden yönettiği ENOSIS yanlısı sağcı gerillalar, 27 Temmuz günü Kıbrıs Hükümetinin Adalet Bakanı Vakis'i kaçırdılar. EOKA B örgütü adına konuşan Grivas, Bakanın serbest bırakılması için Makarios'un başkanlıktan çekilmesini ve yeni bir başkan için seçim yapılmasını istiyordu. Grivas'ın sadece seçim şartını memnunlukla karşılayacağını bildiren Cumhurbaşkanı Makarios, Demokratik bir mücadele için Grivas'ın gizlendiği yerden çıkarak, kânum kaçağı olmaktan kurtulması gerektiğini söylemiş ve şantaj boyunu eğmeyeceğini tekrarlayarak «seçimlere girelim, ama seçilmezse Grivas Ada'dan çıkmalıdır» diye karşılık vermişti. Düzenlediği bir basın toplantısında konuşan Makarios, Grivas'ın Ada'daki faaliyetlerine değinmiş ve onun amacının artık anlaşıldığını, bu amacın kendisini devirmek değil de adada Türk ve Rum Toplumları arasında yürütülmekte olan görüşmeleri baltalamak olduğunu söylemişti.

Ağustos 1973'te Papadopoulos, kendisine baş kaldırmış olan Grivas'ın Kıbrıs'ta yarattığı karışıklıkları ilk kez kınamış ve Ada'da silâhli faaliyetlere hemen son vererek gizli örgütünü dağıtmaya çağırmış

ti, Yunanistan Cumhurbaşkanı, ülkesinin Kıbrıs siyasetinin sorununu, toplumlar arası görüşmeler yoluyla çözümlenmesi temelinde dayandığını açıklıyordu. Yunan Hükümeti Makarios'tan fazla hoşlanmamakla beraber Grivas'ın tedhişçiliğini sert bir şekilde eleştirmekte idi. Atina'nın ultimatomen niteliğindeki çağrısı, Makarios'u destekleyen demokratik güçler tarafından olumlu bir davranış olarak nitelenirken, EOKA'cılar üzerinde soğuk bir düş etkisi yapıyordu. Grivas'ı da üzen, çileden çıkararak buydu. Makarios'un solcuları şımarttığı, Doğu bloku ile içli dışlı olduğunu Papadopoulos da bildiği halde bu çağrıyı niye yapmıştı? Grivas, olayı bir türlü sindiremiyordu. Atina Makarios'un hareketlerini kısıtlamak için Grivas'ı panzehir olarak kullanıyor, zaman zaman da kolluyordu. Kıbrıs'taki Yunan Alayı'na küfredilip Yunanlı subaylar dövülürken Grivas taraftarları Atina'yı tutuyordu, ama Papadopoulos'la da araları iyi değildi. Grivas'ın 21 Nisan darbesine karşı olan kralcı subayları etrafına toplaması ve Yunan Alayı ile Rum Milli Muhafız ordusu komutanlarından destek görmesi Papadopoulos'u endişelendiriyordu, görevleri bittikten sonra Yunanistan'a dönmeyecek olan subayların Cunta'ya karşı örgütlenebileceğinden korkuyordu.

25 Kasım 1973'de askeri bir darbe ile yenilenen yeni Cunta kadrosu'nun başında yer alan Gizikis, Bonanos ve Ioannides gibi generaller Kıbrıs'ta görev yapmış ve Grivas'ın dostları olarak bilinmekteydi. 1973'ün son aylarında Grivas taraftarlarına karşı girişilen temizlik hareketinden sonra Grivas'cılarının belleri kırılmıştı. Buna tepki olarak Atina, Makarios'a endişelerini belirterek Grivas'cılarının rahat bırakılmasını istedi.

Uzun süredir rahatsız olan Grivas'ın ölümünden sonra Yunanistan'ın mutlak kontroluna geçen EOKA B, Kıbrıs'ın Yunanistan'la birleştirilmesi mücadelesini sürdüreceğini açıklamış ve Makarios'un silahlı teslim önerisini reddetmiştir. Grivas'ın ölümünden önce EOKA B başına getirdiği Yunanlı Binbaşı Karuzos yüksek rütbeli Yunanlı subayların örgütü ele geçirmelerinden sonra reorganizasyon çer-

çevesinde saf dışı edilmiştir. Grivas gibi zaman zaman Yunanistan'a karşı çıkmış olan Karuzos, Makarios ile uzlaşıcı bir kimse sayıldığı için Atina'ya alınmış ve yerine sert uzlaşmaz ve hedefe silâh kullanarak varılmasından yana olan Dertilis getirilmiştir. Dışarıdan kışkırtılan kanun dışı EOKA örgütüne bağlı tedhiş grupları halen adadaki barışı bozucu nitelikteki eylemlerini sürdürmektedirler. Enosis'çi grupların iplerinin ucu Atina gerici çevrelere, oradan da NATO savaş kundakçılara kadar ulaşmaktadır. Amaç Kıbrıs'ın bağımsızlığına kasetmek ve aday sosyalist ülkelerle Arap ülkeleri yakınında bir NATO askeri üssü haline getirmektir. Grivas'ın aradan çıkmasından sonra Yunanistan, Kıbrıs'lı Rumların işlerine daha fazla karışma eğilimi göstermektedir. Tümüyle Yunanlı faşist albayların yönetimine geçen EOKA B örgütü, solu Rumların temizlenmesi ve saf dışı edilmesinde kullanılmak üzere hazırlanmaktadır. Yunanlı gizli istihbarat örgütü, Rum Yönetiminin her aşamasına girerek Enosis kampanyasını körüklemekte ve EOKA B'yi Yunanlı subayları ile takviye etmektedir. Mart 1974'de Kıbrıs Rum Ticaret Odası Başkanı Savvides, Rum Temsilciler Meclisinde yaptığı bir konuşmada «Kıbrıs'ın bir Halk Cumhuriyeti olmak üzere bulunduğunu» söyleyerek adadaki solculara karşı eyleme geçilmesi için dolaylı bir çağrıda bulunmuştur.

Kıbrıs Rum toplumu arasında Yunanlılara karşı duyulan hoşnutsuzluk silâhlı saldırılara dönüşmektedir. Kıbrıs Hükümeti tarafından Yasa dışı ilan edilen EOKA B örgütü son aylarda kendi adamlarını adanın çeşitli yerlerinde Rum ordusuna ve Makarios taraftarlarına karşı saldırtarak tedhiş hareketini solu Rumlara yöneltmeye başlamıştır. Kıbrıs'ta ikinci bir hükümetmiş gibi davranan Rum Milli Muhafız Ordusu Genel Kurmayı ile Yunan Büyükelçiliği güçbirliğinde bulunarak Makarios hükümetine karşı bir tutum izlemeye devam etmektedir. Atina'daki Cunta ve özellikle Ioannides kılığı Makarios'un devrilmesi, adanın bağımsızlığının ve demokratik kurumlarının ortadan kaldırılması ve

Kıbrıs'ın bir Amerikan üssü haline getirilmesi amacını güden son oyunlara doğru dan doğruya katılmaktadır. NATO, Doğu Akdeniz üzerindeki planlarını terketmemiştir. Bu planları uygulayabilmek için Atina çevreleri, Kıbrıs'taki gerici unsurları adanın meşru hükümetine karşı baltaalayıcı hareketlere kışkırtmaktadır. Yasa dışı grupların başına sabotaj işlerinde ihtisas yapmış Atina'nın bir adamı yerleştirilmiş, Makarios hükümetine karşı tedhiş hareketlerini sürdüren EOKA B örgütünün de birçok Yunan subayı çalışmaktadır. Etnosis için sonuna kadar mücadele edeceklerini açıklayan EOKA'cılar, Makarios'la uzlaşmak için Kıbrıs'lı solcu ve komünistlerin tasfiyesi işinin EOKA B ye bırakılmasını istemektedirler. Geçtiğimiz Mart ayı içinde Yunan hükümetine bir uyarıda bulunan Sovyetler Birliği Kıbrıs'ın meşru hükümetini devirmek için darbe hareketi düzenlenmesine kayıtsız kalamayacağını bildirmiştir. Gerçekten de Kıbrıs'ta Cumhurbaşkanı Makarios'u devirmek ve Kıbrıs Rum halkına faşist bir diktatörlüğün empoze edilmesi amacıyla yabancı çevrelerin teşviki ile hazırlanan darbe plânlarının arkasında Yunan Cuntasının perde arkası yöneticisi olan Amerikan emperyalizmi ve özellikle CIA bulunmaktadır.

Amerikan emperyalizmi, Ortadoğudaki çıkarlarını göz önünde bulundurarak, Kıbrıs'ta devamlı bir anlaşmazlığın bulunmasında yarar görmektedir. İngiliz emperyalizmi 1956 yılında Süveyş çıkarmasını Kıbrıs'tan yapmış, 1967 Arap — İsrail savaşında da Kıbrıs'taki askeri üsleri aracılığı ile İsrail'e yardım etmiştir. Üslerde bulunan gelişmiş radar sistemi ile Doğu Akdeniz'deki hava trafiği kontrol altında tutulmakta, örneğin Yom Kippur savaşında Sovyetlerin Suriye'ye ve Amerika'nın İsrail'e gönderdiği hava yardımları bu radardan izlenmekteydi.

Kıbrıs, geçmişte olduğu gibi bugün de İngiliz ve Amerikan emperyalizminin büyük önem verdiği ve üzerinde büyük planlar yaptığı bir yerdir. Kıbrıs'ta bağımsızlık ve demokrasiden yana olan sol güçlerin gittikçe etkinlik kazanmakta olduğu nu ve böylece Ortadoğu'daki çıkarlarının

tehlikeye düştüğünü gören emperyalist güçler, ada üzerindeki çıkarlarını korumak amacıyla eski ve denenmiş ajanları Grivas'ı Kıbrıs'a çıkartarak adayı «bir Küba olmaktan kurtarmak» istemişler, fakat bir sonuç alamamışlardır. Öte yandan Kıbrıs'ın Türk bölgelerinde ise yıllardır sürdürülen anti-demokratik baskı yönetimi, Rauf Denktaş'ın seçimsiz olarak Türk halkının başına getirilmesi ile alabildiğine şiddetlenen bir faşizme dönüşmüştür. Kıbrıs Türk Halkı, Kıbrıs sorununu yaratanların İngiliz ve Amerikan emperyalistleri ile onların her iki toplumdaki yerli ortakları olduğunu çok iyi bilmektedir. İki toplum arasında düşmanlık tohumları atarak, yaratılan ayrı Türk bölgelerinde halkımızın tüketici durumdan üretici duruma geçmesini engelleyen; bir yanda sarı sendikacılık tuzağı içerisinde uyutulan bir yandan da sermaye sahiplerine kulluk eden Yöneticilerin türlü baskı ve entrikaları altındaki Kıbrıs Türk İşçi sınıfını yıllardır sindirip yok etmek isteyen faşizm yanlılarının kime hizmet etmekte oldukları artık anlaşılmıştır. Rauf Denktaş adanın Türk bölgelerinde emperyalizmin en sadık adamı olarak görülmektedir. Kıbrıs Türk Yönetiminin yöneticileri aynı zamanda Orta-doğu halklarının yürüttüğü anti-emperyalist kurtuluş mücadelelerine de karşı çıkmakta, böylelikle dayandıkları güçlerin emperyalist çıkarlarına ters düşmek istemektedir.

Kıbrıs Sorununa barışçı bir çözüm bulmak amacıyla yıllardır büyük bir gizlilik içinde sürdürülen, önce ikili sonra beşli Toplumlararası görüşmeler, birçok konularda anlaşmaya varılmış olmasına rağmen, emperyalist devletlerin gizli açık karışmaları ile çıkmaza doğru yönelmiş ve Türk tarafına tanınması öngörülen bölgesel yönetimin merkezi hükümetle ilişkisi konusunda bir türlü sonuca ulaşamamıştır. Türk toplumu temsilcisi Denktaş, bölgesel yönetim üzerinde Hükümetin hiçbir kontrolünü kabul etmeyeceğini açıklarken, Rum temsilcisi Klerides, Türk tarafının bu görüşünün kabulünün imkânsız olduğunu, çünkü bu görüşün kabul edilmesi halinde Türklerin devlet içinde devlet olacağını belirtmiştir.

tı. Yunanistan Cumhurbaşkanı, ülkesinin Kıbrıs siyasetinin sorununu, toplumlar arası görüşmeler yoluyla çözümlenmesi temeline dayandığını açıklıyordu. Yunan Hükümeti Makarios'tan fazla hoşlanmamakla beraber Grivas'ın tedhişçiliğini sert bir şekilde eleştirmekte idi. Atina'nın ultimatoma niteliğindeki çağrısı, Makarios'u destekleyen demokratik güçler tarafından olumlu bir davranış olarak nitelenirken, EOKA'cılar üzerinde soğuk bir düş etkisi yapıyordu. Grivas'ı da üzen, çileden çıkaran buydu. Makarios'un solcuları şımarttığı, Doğu bloku ile içli dışlı olduğunu Papadopoulos da bildiği halde bu çağrıyı niye yapmıştı? Grivas, olayı bir türlü sindiremiyordu. Atina Makarios'un hareketlerini kısıtlamak için Grivas'ı panzehir olarak kullanıyor, zaman zaman da kolluyordu. Kıbrıs'taki Yunan Alayı'na küfredilip Yunanlı subaylar dövülürken Grivas taraftarları Atina'yı tutuyordu, ama Papadopoulos'la da araları iyi değildi. Grivas'ın 21 Nisan darbesine karşı olan kralcı subayları etrafına toplaması ve Yunan Alayı ile Rum Milli Muhafız ordusu komutanlarından destek görmesi Papadopoulos'u endişelendiriyordu, görevleri bittikten sonra Yunanistan'a dönmeye olan subayların Cunta'ya karşı örgütlenebileceğinden korkuyordu.

25 Kasım 1973'de askeri bir darbe ile yenilenen yeni Cunta kadrosu'nun başında yer alan Gizikis, Bonanos ve Ioannides gibi generaller Kıbrıs'ta görev yapmış ve Grivas'ın dostları olarak bilinmekteydi. 1973'ün son aylarında Grivas taraftarlarına karşı girişilen temizlik hareketinden sonra Grivas'cılarının belleri kırılmıştı. Buna tepki olarak Atina, Makarios'a endişelerini belirterek Grivas'cılarının rahat bırakılmasını istedi.

Uzun süredir rahatsız olan Grivas'ın ölümünden sonra Yunanistan'ın mutlak kontrolüne geçen EOKA B, Kıbrıs'ın Yunanistan'la birleştirilmesi mücadelesini sürdüreceğini açıklamış ve Makarios'un silahları teslim önerisini reddetmiştir. Grivas'ın ölümünden önce EOKA B başına getirdiği Yunanlı Binbaşı Karuzos yüksek rütbeli Yunanlı subayların örgütü ele geçirmelerinden sonra reorganizasyon çer-

çevesinde saf dışı edilmiştir. Grivas gibi zaman zaman Yunanistan'a karşı çıkmış olan Karuzos, Makarios ile uzlaşıcı bir kimse sayıldığı için Atina'ya alınmış ve yerine sert uzlaşmaz ve hedefe silâh kullanarak varılmasından yana olan Dertilis getirilmiştir. Dışarıdan kıskırıtılan kanun dışı EOKA örgütüne bağlı tedhiş grupları halen adadaki barışı bozucu nitelikteki eylemlerini sürdürmektedirler. Enosis'çi grupların iplerinin ucu Atina gerici çevrelerine, oradan da NATO savaş kundakçalarına kadar ulaşmaktadır. Amaç Kıbrıs'ın bağımsızlığına kasdetmek ve adayı sosyalist ülkelerle Arap ülkeleri yakınında bir NATO askeri üssü haline getirmektir. Grivas'ın aradan çıkmasından sonra Yunanistan, Kıbrıs'lı Rumların içişlerine de fazla karışma eğilimi göstermektedir. Tümüyle Yunanlı faşist albayların yönetimine geçen EOKA B örgütü, solcu Rumların temizlenmesi ve saf dışı edilmesinde kullanılmak üzere hazırlanmaktadır. Yunan gizli istihbarat örgütü, Rum Yönetiminin her aşamasına girerek Enosis kampanyasını körüklemekte ve EOKA B'yi Yunanlı subayları ile takviye etmektedir. Mart 1974'de Kıbrıs Rum Ticaret Odası Başkanı Savvides, Rum Temsilciler Meclisinde yaptığı bir konuşmada «Kıbrıs'ın bir Halk Cumhuriyeti olmak üzere bulunduğunu» söyleyerek adadaki solculara karşı eyleme geçilmesi için dolaylı bir çağrıda bulunmuştur.

Kıbrıs Rum toplumu arasında Yunanlılara karşı duyulan hoşnutsuzluk silâhlı saldırılara dönüşmektedir. Kıbrıs Hükümeti tarafından Yasa dışı ilan edilen EOKA B örgütü son aylarda kendi adamlarını adanın çeşitli yerlerinde Rum ordusuna ve Makarios taraftarlarına karşı saldırtarak tedhiş hareketini solcu Rumlara yöneltmeye başlamıştır. Kıbrıs'ta ikinci bir hükümetmiş gibi davranan Rum Milli Muhafız Ordusu Genel Kurmayı ile Yunan Büyükelçiliği güçbirliğinde bulunarak Makarios hükümetine karşı bir tutum izlemeye devam etmektedir. Atina'daki Cunta ve özellikle Ioannides kışkırttığı Makarios'un devrilmesi, adanın bağımsızlığının ve demokratik kurumlarının ortadan kaldırılması ve

Kıbrıs'ın bir Amerikan fişsi haline getirilmesi amacını güden son oyunlara doğru, dan doğruya katılmaktadır. NATO, Doğu Akdeniz üzerindeki planlarını terketmemiştir. Bu planları uygulayabilmek için Atina çevreleri, Kıbrıs'taki gerici unsurları adanın meşru hükümetine karşı balta- layıcı hareketlere kışkırtmaktadır. Yasa dışı grupların başına sabotaj işlerinde ihtisas yapmış Atina'nın bir adamı yerleştirilmiş, Makarios hükümetine karşı tedhiş hareketlerini sürdüren EOKA B örgütünde birçok Yunan subayı çalışmaktadır. Enosis için sonuna kadar mücadele edeceklerini açıklayan EOKA'cılar, Makarios'la uzlaşmak için Kıbrıs'lı solcu ve komünistlerin tasfiyesi için EOKA B ye bırakılmasını istemektedirler. Geçtiğimiz Mart ayı içinde Yunan hükümetine bir uyarıda bulunan Sovyetler Birliği Kıbrıs'ın meşru hükümetini devirmek için darbe hareketi düzenlenmesine kayıtsız kalamayacağını bildirmiştir. Gerçekten de Kıbrıs'ta Cumhurbaşkanı Makarios'u devirmek ve Kıbrıs Rum halkına faşist bir diktatörlüğün empoze edilmesi amacıyla yabancı çevrelerin teşviki ile hazırlanan darbe plânlarının arkasında Yunan Cuntasının perde arkası yöneticisi olan Amerikan emperyalizmi ve özellikle CIA bulunmaktadır.

Amerikan emperyalizmi, Ortadoğudaki çıkarlarını göz önünde bulundurarak, Kıbrıs'ta devamlı bir anlaşmazlığın bulunmasında yarar görmektedir. İngiliz emperyalizmi 1956 yılında Süveyş çıkarılmasını Kıbrıs'tan yapmış, 1967 Arap — İsrail savaşında da Kıbrıs'taki askeri üsleri aracılığı ile İsrail'e yardım etmiştir. Üslerde bulunan gelişmiş radar sistemi ile Doğu Akdeniz'deki hava trafiği kontrol altında tutulmakta, örneğin Yom Kippur savaşında Sovyetlerin Suriye'ye ve Amerika'nın İsrail'e gönderdiği hava yardımları bu radar izlenmekteydi.

Kıbrıs, geçmişte olduğu gibi bugün de İngiliz ve Amerikan emperyalizminin büyük önem verdiği ve üzerinde büyük planlar yaptığı bir yerdir. Kıbrıs'ta bağımsızlık ve demokrasiden yana olan sol güçlerin gittikçe etkinlik kazanmakta olduğunu ve böylece Ortadoğu'daki çıkarlarının

tehlikeye düştüğünü gören emperyalist güçler, ada üzerindeki çıkarlarını korumak amacıyla eski ve denenmiş ajanları Grivas'ı Kıbrıs'a çıkartarak adayı «bir Küba oluştuktan kurtarmak» istemişler, fakat bir sonuç alamamışlardır. Öte yandan Kıbrıs'ın Türk bölgelerinde ise yıllardır sürdürülen anti-demokratik baskı yönetimi, Rauf Denktaş'ın seçimsiz olarak Türk halkının başına getirilmesi ile alabildiğine şiddetlenen bir faşizme dönüşmüştür. Kıbrıs Türk Halkı, Kıbrıs sorununu yaratanların İngiliz ve Amerikan emperyalistleri ile onların her iki toplumdaki yerli ortakları olduğunu çok iyi bilmektedir. İki toplum arasında düşmanlık tohumları atarak, yaratılan ayrı Türk bölgelerinde halkımızın tüketici durumdan üretici duruma geçmesini engelleyen; bir yanda sarı sendikacılık tuzağı içerisinde uyutulan bir yandan da sermaye sahiplerine kulluk eden Yöneticilerin türlü baskı ve entrikaları altındaki Kıbrıs Türk İşçi sınıfını yıllardır sindirip yok etmek isteyen faşizm yanlılarının kime hizmet etmekte oldukları artık anlaşılmalıdır. Rauf Denktaş adanın Türk bölgelerinde emperyalizmin en sadık adamı olarak görülmektedir. Kıbrıs Türk Yönetiminin yöneticileri aynı zamanda Orta-doğu halklarının yürüttüğü anti-emperyalist kurtuluş mücadelelerine de karşı çıkmakta, böylelikle dayandıkları güçlerin emperyalist çıkarlarına ters düşmek istemektedir.

Kıbrıs Sorununa barışçı bir çözüm bulmak amacıyla yıllardır büyük bir gizlilik içinde sürdürülen, önce ikili sonra beşli Toplumlarası görüşmeler, birçok konularda anlaşmaya varılmış olmasına rağmen, emperyalist devletlerin gizli açık karışmaları ile çıkmaza doğru yönelmiş ve Türk tarafına tanınması öngörülen bölgesel yönetimin merkezi hükümetle ilişkisi konusunda bir türlü sonuca ulaşamamıştır. Türk toplumu temsilcisi Denktaş, bölgesel yönetim üzerinde Hükümetin hiçbir kontrolünü kabul etmeyeceğini açıklarken, Rum temsilcisi Klerides, Türk tarafının bu görüşünün kabulünün imkânsız olduğunu, çünkü bu görüşün kabul edilmesi halinde Türklerin devlet içinde devlet olacağını belirtmiştir.

Türkiye'nin yeni Başbakanı Ecevit'in Kıbrıs Konusundaki Türk görüşü olan Federasyon tezinde ısrar etmesi, 1968'lerde Demirel hükümetinin onayı ile üniter devlet esası üzerinde başlatılan görüşmelerin kesilmesine yol açmıştı. Geçtiğimiz ay içinde bir aylık bir aradan sonra yeniden başlatılan beşli görüşmelerde yine «üniter devlet» esas olarak alınmıştır. Adada devamlı bir anlaşmazlığın bulunmasında yarar görenler, gelecekte yeni anlaşmazlıklar yaratmaktan çekinmeyeceklerdir. Fakat Kıbrıs'taki Türk ve Rum halkları, Toplumlar arası görüşmelerdeki görüş ayrılıklarına rağmen görüşmelerin başarıya ulaşacağı inancındadır.

Yeter ki iki toplum arasında çözülmesi gereken anlaşmazlıklara hiçbir dış ülkenin karışması olmasın. Bu arada görüşmelerin bir an önce Kıbrıs halkına açıklanması, son kararda mutlaka halkın onayının alınması ve özellikle Kıbrıs Türk kesiminde Demokratik ve ilerici güçlerin dağınıklığından kurtulması ve omuzlarına düşen görev ve sorumluluklarını kavrayarak emperyalizmin oyunlarına gelmemesi gerekmektedir. Amerikan emperyalizmi, Ortadoğu'daki çıkarlarını İsrail aracılığı ile kontrol ederken, yeni bir güç olarak çıkan AET emperyalizmi de bölgedeki çı-

karlarını Kıbrıs ve Türkiye'den kontrol etmek isteyecektir. Stratejik önemi git-tikçe artan Kıbrıs adasında bulunan Türk ve Rum toplumlarının barış içinde beraberce yaşamaları ve işbirliği yapmalarını sağlamak, Kıbrıs'taki tüm anti emperyalist ve tam bağımsızlıktan yana olan demokratik güçlerin görevi olmalıdır. Kıbrıs Türk Toplumunun haklarının en iyi garantisini tam bağımsız, üniter, tüm askeri güçlerden arınmış, egemen ve toprak bütünlüğü korunmuş bir Kıbrıs devletinin çatısı altında iki toplum arasında kurulacak işbirliği ile gerçekleştirebilecektir. Kıbrıs'ın dört bir yanına dağılmış durumda olan 3500 mil karelik Türk bölgelerinde, ayrı bir Türk devleti kurulması hayali tamamen emperyalizmin amaçlarına hizmet etmektedir. Kıbrıs Türk Yöneticileri yıllardır dış çevrelerin kışkırtmasıyla sürdürdükleri ayrılık politikasını değiştirmelidir. Sağ-duyu ve Kıbrıs gerçekleri ışığında ayrı çıkarlar terkedilerek, Kıbrıs'lıların ortak çıkarlarına yönelmeli, yapay olan ayrılık duvarları, kaldırılmalıdır.

Kıbrıs'ta gerçek barış, adadaki tüm emperyalizm kalıntılarının temizlenmesi ve anti emperyalist tam bağımsızlıktan yana demokratik güçlerin işbirliği ile kurulacaktır.

TÜSTAV

Türkiye'de sermayenin yapısı: 2

Finans
Kapital

B — HOLDİNGLER

HOLDİNG'İN KELİME ANLAMİ VE TANIMI

İngilizce «to Hold = Tutmak» fiilinden türetilmiş olan Holding kelimesi, «tutan» anlamına gelir. Holding Şirketi denilince de, kapitalizmin tekelci aşamasında, kendisine bağlı yan kuruluşlarla, ekonominin belirli kesimleri üzerinde egemenlik kurarak, o kesimdeki ürünlerin hem miktar hem de fiyatlarını, büyük ölçüde belirleyebilen, bankalar ve diğer finans kapital kuruluşlarıyla çok sıkı ilişkiler içerisindeki «dev» tekelci kuruluşlar anlaşılır. Diğer bir deyişle, «tutan» sifa-

tının da açıkça ortaya koyduğu gibi, Holding'ler, kapitalist sistemi döndüren süyun, başını tutarlar.

Meraklı bir vatandaşın sorduğu soruya Hürriyet Gazetesi'nin verdiği cevap da, Holding'lerin ne olup ne olmadıklarını çok duru bir şekilde ortaya koyuyor:

«Soru: Holding kelimesinin anlamını açıklar mısınız? (Ö. Gümüşer, Kahramanmaraş).

Cevap: Holding kelime anlamıyla bir şirketin diğer bir şirkete, ONUN YÖNE-

TİMİNE HAKİM OLACAK oranda katılımını ifade eden **HUKUKİ İLİŞKİ** (yani mülkiyet ilişkisi) demek. Holding'lerde bir Ana şirket bulunur. Ana Şirket tarafından hâkim olunan ortaklara Yavru Şirket adı verilir. Böylece Ana Şirket etrafında kümelenen Yavru Şirket'ler Holding'i meydana getiriyorlar, Holding'lerde ana şirket, diğer şirketler arasında menfaat birliği kurar, **GENEL KURULLARDA ÇOĞUNLUK ONA AİTTİR.**» (Hürriyet Gazetesi'nin 1. Haziran 1974 tarihli sayı- sı.)

Holding'lerin niteliğini ve yapılarını en iyi tanımlayanlar, Holding'lerle devamlı «halvet» halindeki, burjuva bilim adamlarıdır. Örneğin: «Bir holding şirketi, **Bİ ZATIHI HİÇ BİR ÜRETİCİ FAALİYET- TE BULUNMAYAN**, fakat bu gibi faaliyetlerde bulunan çok sayıda kuruluşu egemenliği altında tutan bir şirkettir. Holding, sözkonusu kuruluşlara ait yeteri sayıda hisse senedi elde etmek ve böylece kuruluşların müdür ve yöneticilerini tayin etmek suretiyle egemenliğini sürdürür ve kuruluşların politikasını belirler.» (Stigum and Stigum, Economics, Addison — Wesley Publishing Co. 1968. s. 449).

Ve yine: «**REKABETİ SINIRLAMAK İÇİN** kullanılan bir diğer etkin araç da, holding şirketleriydi. 1888 yılında, New Jersey, bir şirketin diğer bir şirkete ait hisse senetlerini satın alabileceği hususunda bir kanun çıkarttı; bir kaç yıl sonra da, yine bir New Jersey kumpanyasına istediği her alanda faaliyette bulunabilmesi için izin verildi. Böylece, bazı kuruluşların hisse senetlerinin, kontrole yetecek kadarını satın almak suretiyle bu «bağlı» kuruluşları kontrol edebilecek merkezi bir kuruluşun ortaya çıkabilmesi için gerekli hukuki temel hazırlanmış oldu. 1911 Yılına gelip Standart Oil topluluğu, kanun zoruyla dağıtıldığında, Standard Oil of New Jersey bu araçla, 70 kuruluşu doğrudan doğruya, 30 kuruluşu ise dolaylı olarak kontrolü altına almıştı.» (Robert L. Heilbruner. The Economic Problem, Prentice-Hall Inc, 1968. s. 119.)

Aynı şekilde: «Ayrı yada birbirleriyle

le ilişkili sanayi dallarındaki kuruluşların bir kısmı, bazan, bir holding şirketi kurmak suretiyle biraraya getirildiler. Bu kuruluş; bağlı kuruluşlara ait hisse senetlerinin 'yeteri' kadarını satın almak suretiyle, 'bağlı'ları, holding şirketinin müdürleri vasıtasıyla kontrol eden bir kuruluştur. Peki, kontrol tesis edebilmek için 'yeterli' olan hisse senedi miktarı ne kadardır?

Bazı durumlarda, belirli bir kişi veya bir kaç kişiden oluşan küçük bir grup, bir şirketi; örneğin, bu şirkete ait hisse senetlerinin sadece % 15 ine sahip olmak suretiyle, kontrol edebilir. Çünkü, hisse senetlerinin geriye kalan %85 i, genellikle, küçük oranlarda olmak üzere, binlerce kişi arasında paylaşılmıştır. Bununla beraber bir kişi yada grup, hisse senetlerinin %51 ine sahipse o zaman, kuruluşun kontrolü kesinlikle bu kişi veya grubun elindedir. (Sermaye demokrasisi). Çünkü bu durumda, geriye kalan hisse senetleri sahipleri, şirketin genel kurulunda hiç bir seçimi kazanamazlar.

Şimdi birbirleriyle ilişkili olan bir kaç kuruluşta, büyük hisselerine sahip az sayıda kişinin, bir holding şirketi kurmaya karar verdiklerini düşünelim. Bu durumda, bu büyük hisse senetleri sahipleri, değişik kuruluşlarla ilgili eski senetlerinin bir kısmını, yada tamamını, yeni holding şirketine ait hisse senetleriyle değiştireceklerdir. Böylece yeni kuruluşun (yani holding şirketinin) yöneticileri, holdinge bağlı tüm kuruluşları, holdingin hisse senetlerinin küçük bir kısmıyla kontrol edebileceklerdir.» (Goodman - Harris. Economics, Ginn and Company. 1963. s. 116 - 117).

Ve şimdi de bizim «bilim adamlarımız»dan birisi: «Şirkete hakim olabilmek için lüzumlu sermaye gerçekte bundan azdır. (% 51 den). Bir çok ortaklar yalnız şirketten 'dolgun' kâr hisseleri beklerler ve yönetimle hiç ilgilenmediklerinden genel kurul toplantılarına katılmazlar. (Katılsalar da pek bir şey değişmez ya). Bu toplantılarda nisabın hasıl olması ve tekliflerin kabul edebilmesi için gerekli oy

sayısı hakkında kanunun koyduğu hadler de, işleri aksatmamak üzere pek yük sek olamaz. Dolayısıyla sermayenin yarısından azına malik bir grup genel kurulda, türü konularda (yani her konuda) kolaylıkla çoğunluğu temin edebilir. Çoğunluğun hasıl olabilmesi için gerekli sermaye nispeti, sanayileşmiş memleketlerde daha da azdır. Şirketler büyük, ortaklar pek çok ve dağınık olduğundan hisselerin, ufak şirketlere nazaran, daha önemli bir yüzdesi genel kurul toplantılarında temsil edilemez. Ayrıca bir kısım hissedarların oy haklarının kullanılmasını vekâletname (proxy) ile şirket idaresine veya senetlerin saklandığı bankaya bırakmaları adet olmuştur. Bu sebeplerle Amerika'da hisse senetlerinin aşağı yukarı %20 sine malik olmak büyük şirketleri fiilen kontrol altına alabilmek için yeterli görülmektedir.

Nihayet sözü geçen memleketlerde, başka teşebbüslerin aksiyonlarını (yani hisse senetlerini) ellerinde tutan holding şirketleri kurmak, hele 'pyramiding' denilen usulle, araya basamak halinde iki veya daha fazla holding sokmak suretiyle, ufak yatırımlarla, büyük sermayelere tasarruf edilebilmektedir. — (Meselâ anonim şirketlere, umumiyetle hisselerinin %40 ına malik olmakla hâkim olunabiliyor sa, 400.000 liralık bir yatırımla 1 milyon lira sermayeli holding niteliğinde bir şirket nüfuz altına alınabilir. Bunun elindeki 1 milyon lira ile de 2.5 milyon lira sermayeli ikinci bir şirket kontrol edilebilir. Böylece 400.000 lira ile 2.5 milyon liraya tasarruf edilmiş olunur. Halkaları çoğaltmak, bilfarz bir yerine iki veya üç holding

kurmak yoluyla, aynı yatırımla daha büyük sermayelere hâkim olmak kabildir.) Şirketlere hâkim olan grupların hâkimiyetlerini devam ettirebilmek için, lüzumlu munzam fonları yeni adı hisse senetleri yerine, tahvillerle, yahut kanuni imkân olduğu taktirde, oy hakkına malik olmayan hisseler çıkararak sağlamak gibi çarelere başvurdukları da sık sık görülür.» (Ord. Prof. Ömer Celâl Sarç. Anonim Şirketler ve Gelişmeleri, 10 Yılında D.E.V.A. s. 49—50)

Sayın Ord. Prof. bu gerçekleri açıkladıktan sonra, çok fazla ileride gittiğinin farkına varıyor ve 'fincancı katırlarını ürktümemek için', bilimselliği ve 'tarafsızlığı' bir yana bırakıp şunu söyleyebiliyor: «Bunların, (yani şimdiye kadar anonim şirketler ve holdingler hakkında söylediklerinin), özellikle sanayileşmiş memleketler için câri olduğunu ve geri kalmış memleketlerdeki şartların, bazı hissedar azınlıkların yukarıda anlatılan usullerle şirketlere hâkim olmaları imkânlarını çok sınırladığını söylemeye lüzum yoktur.» (a. g. y. s. 50)

Sayın Ord. Prof. un bu talihsiz ve talihsiz olduğu kadar da gerçek ve bilim dışı olan beyanının, tekelci kapitalizmin boyunduruğu altındaki bütün ülkelerde olduğu gibi, Türkiye için de tümüyle geçersiz olduğunu, örneklerle, sayılarla, şemalarla apaçık ve duru bir şekilde ortaya koyacağız ki bir daha, 'muhterem'ler ortalığı ve zihinleri karıştıramasınlar.

Holding'lerin anlam ve tanımını, kısaca gördük. Şimdi de Holding'lerin ortaya çıkış nedenlerini özetlemeğe çalışalım.

1) GENEL OLARAK KAPİTALİST TOPLUMLARDA HOLDİNGLERİN ORTAYA ÇIKIŞ NEDENLERİ

Kapitalizmin, kaçınılmaz ve zorunlu bir şekilde, serbest rekabetçi kapitalizm evresinden, tarih sahnesindeki en son (nihai) biçimi olan tekelciliğe dönüştüğünü artık çok iyi biliyoruz. Kapitalizmin, tekelci aşamasında, bir avuç dev kuruluş, buldukları üretim dalında, pazarı aralarında paylaşmış ve ürünlerin fiyatları üzerindeki rekabeti bir kenara iterek, re-

kabeti, ürünlerin şekli ve görünüşteki özellikleri gibi yan alanlara çekmişlerdir. Bununla beraber, bu dev kuruluşlar, buldukları daldaki üretimin hem miktar hem de fiyatlarını belirleyebilmek için, serbest rekabetçi döneme kıyasla, daha planlı hareket etmek, sadece 'metropoller'deki değil, 'uydular'daki, sosyo - ekonomik değişiklikleri, sermaye hareketlerini,

ham madde kaynaklarının durumunu ve ö zellikle kendi kuruluşlarının gerek metro pol gerekse uydulardaki işçi sınıfı karşı sındaki pazarlık gücünü sürekli olarak dikkate almak zorundadırlar. Sermayenin organik yapısının değişerek, «değişmez» sermaye'nin «değişken sermaye»ye kıyas la çok büyümesi, tekelci kuruluşları çok daha dikkatli, plânlı ve hesaplı olmağa zor lar. Buradaki dikkat, plân ve hesap elbet teki metropol yada uyduların, doğa kay naklarıyla iş gücünün rasyonel ve bilimsel bir şekilde kullanılmasını içeren bir dik kat, plân yada hesap değil; tekelci kâr ların korunması ve artırılması için gerekli olan tedbirler manzumesidir. Böylece, be lirli kuruluşlar sadece, kendi alanlarında ki değil, bu alanlara dolaylı olarak bağlı diğer alanlardaki kuruluşların bir kısmı nı, hatta kendi faaliyet dallarıyla hiç bir ilişkisi bulunmayan kuruluşları da ele ge çirmek, hiç değilse kontrol etmek sureti le, değişen dünya koşulları içerisinde bir dalda azalabilen kârları bir başka dalda arttırılabilen kârlarla karşılamak, ayrıca ham madde ve işgücü kaynakları üzerinde ki tekelci güçlerini sürdürebilmek ve 'top lam sermaye'yi bu sermayenin çok küçük bir kesriyle egemenlikleri altına alabilmek üzere, holdingleşme'ye gider ve böylece, daha önce de belirttiğimiz gibi, suyun ve sermayenin başını tutarlar. Holdinglerin sahip oldukları kaynakların büyüklüğü on lara şu avantajları sağlar:

1 — Holding'e bağlı kuruluşların bir kısmında ortaya çıkan sorunları, örneğin kâr oranında ortaya çıkabilecek düşüklük leri, diğer kuruluşlarla karşılamak müm kündür.

2 — Holding'in sahip olduğu yatırıml ar ve kredi kaynakları onu, bir yandan sendikalar, diğer yandan kamu oyu karşı sında çok güçlü kılabilir. Öte yandan bankalar da, kredilerini «emin ellerde» gör mek istediklerinden Holding'lere rüçhani yet tanır, hatta holdinglere katılır, hol dingler kurarlar.

3 — Özellikle Holding'lerin «halka açıl ması» ile birlikte, küçük burjuvazinin üst kesimlerini, tekelci sermayenin yanına çekmek ve örneğin bir grev karşısında, iş

çi ile 'halkı' karşı karşıya getirmek ve a radan sıyrılmak olanakları yaratılmış olur.

4 — Özellikle metropollerdeki dev hol dingler, hem metropol hem de uydu ülke lerdeki ham madde ve kredi kaynakları üzerinde tekelci bir güce sahip olurlar.

5 — Yine metropollerdeki, tekelci kur uşların «otofinansman» olanakları ve dolayısıyla 'bağımsızlık oran'ları arttırılır.

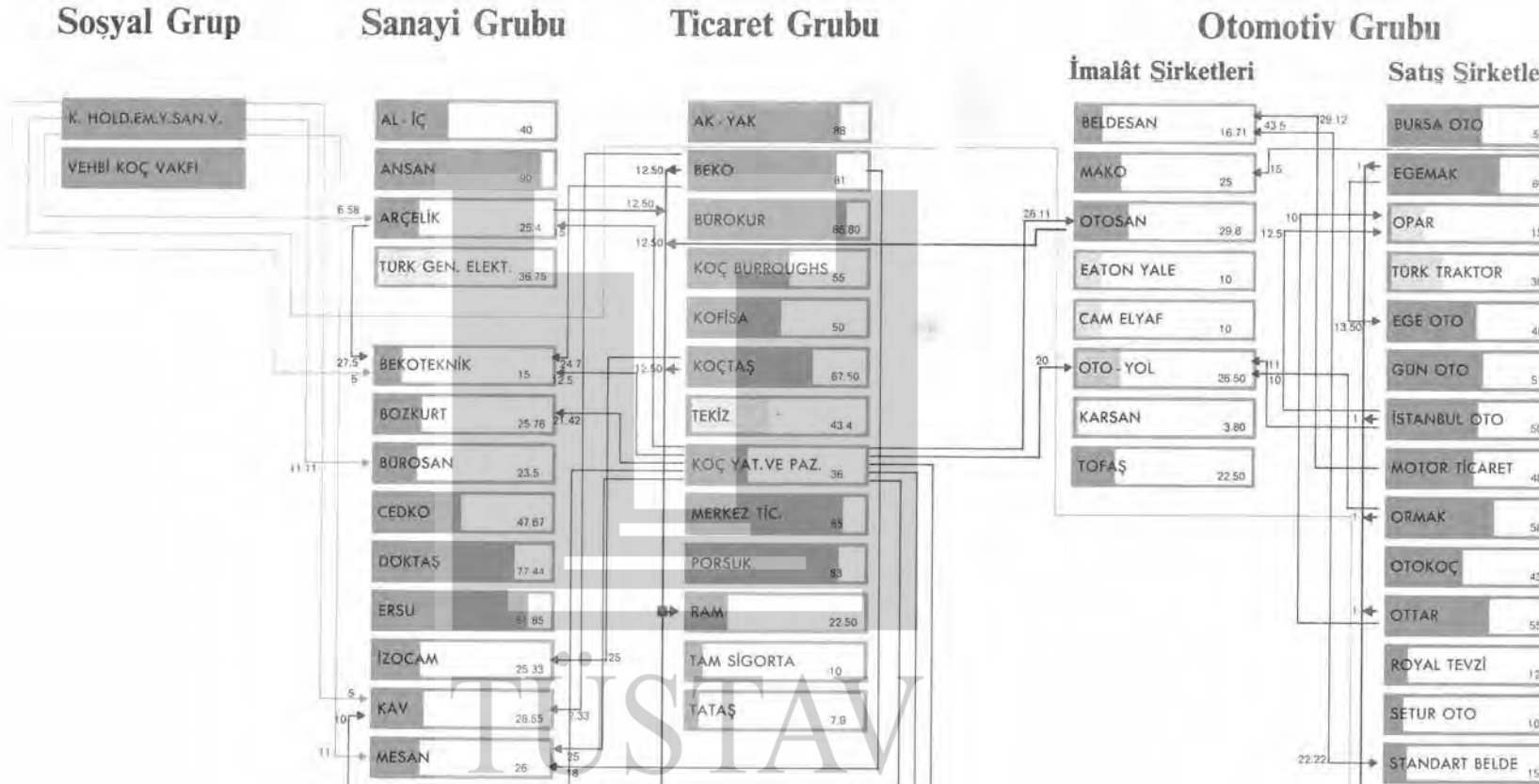
İşte bu ve bunun gibi benzer diğer nedenlerle, kapitalizmin tekelci aşamasında holdingleşmeye gidilir. Elbetteki Hol dingleşme, tekelci kapitalistlerin sübjektif istek ve dilekleriyle değil, tekelci kapita lizmin kendi zorunlu gelişmelerinin zorlaş masıyla gerçekleşir. Böylece «aile şirketle ri'nin yerini, anonim şirketler» ve «tek tek anonim şirketler» anarşisi'nin yerini ise holdingler alır. Fakat her aşamada, eko nomiye egemen olan, artık biraz arka plâna çekilmiş gibi gözükseler de, aynı aileler; aynı parabalaları, aynı finans kapital zümresidir.

Amerika Birleşik Devletlerindeki Brookings Instituton'un yaptığı bir ara ştırmaya göre, 1952 yılında Amerikada 6.5 milyon kişi, hisse senedine sahip bulun uyor ve ortalama olarak kişi başına 4 his se senedi düşüyordu. Bununla beraber, 6.5 milyonlu kitlenin çok büyük bir kısmının sahip olduğu hisse senetleri o kadar azdı ki, bunların şirketler üzerinde herhangi bir şekilde etkili olabilmeleri tamamen ola nak dışıydı. Çünkü, aynı araştırma ku ruluğu, Amerika'da imalat şirketlerindeki hisse senedi sahiplerinin %2.3 ünün top lam hisse senetlerinin %57.0 na sahip ol duklarını açıklıyordu. Elektrik, gaz, tel graf ve telefon şirketlerinde ise, hisse se nedi sahiplerinin %1.0 ı toplam hisse se netlerinin %46 sına malikti. Finansman ve yatırım kuruluşlarında hisse senedi sahiplerinin %3.0 ı toplam hisse senetlerinin %53 ünü elinde tutuyordu. Ulaşım şirketlerinde yine hisse senetleri sahiplerinin sa dece %1.5 inin sahip olduğu hisse senedi miktarı %56 yı buluyordu. (Paul A. Ba ran. The Political Economy of Growth. Monthly Review Inc. 1957. s. 60.)

Amerika için geçerli olan bu gerçek lik diğer bütün kapitalist ülkeler için de

TABLO 1

Koç Holding A.S.'nin Şematik Gösterimi

geçerlidir ve kapitalizmin serbest rekabetçi dönemini yaşamadan, tekelci kapitalizmin en yoz, en asalak ve en mürteci özelliği ve nitelikleriyle karşı karşıya kalarak bu özellikleri benimseyen geri kapitalist ülkelerde de durum hiç farklı değildir. Hatta, Asya, Lâtin Amerika, Orta Doğu ve Afrika'nın geri kapitalist ülkelerinde, bir kaç «nüfuzlu» ve «soylu» ailenin ülkenin ekonomisine ve dolayısıyla politika

sına tümüyle egemen oldukları hemen göze çarpar. Böylece, kapitalizmin «en ileri» gitmiş bulunduğu Amerika'da Rockefeller, Du Port, Ford, Morgan gibi «aile»lerin saltanatına karşılık, bir «küçük Amerika» olan Türkiye'de Koç, Eczacıbaşı, Sabancı, Yaşaroğlu «aile»leri hüküm sürerler. Şimdi bu temel gerçeklik ve açıklamaların ışığı altında Türkiye'deki Holding'leri incelemeye başlayabiliriz.

2) ÖZEL OLARAK TÜRKİYE'DE HOLDİNG'LER

Türkiye'de Holding'lerin ortaya çıkışı, bir yerde, Türkiye'deki bezirgân sermayenin bir kesiminin, devletin desteği ve yardımıyla, finans kapital niteliğine ulaşışının doğal ve kaçınılmaz sonucudur. Örne-

ğin Koç'un «esnaflıktan başlayarak bugünkü durumuna gelinceye kadar geçen hayat hikâyesi»nin kısaca gözden geçirilmesi bu gerçeği somut bir şekilde ortaya koyar.

KOÇ HOLDİNG A.Ş.

«Ankara halkının çoğu Müslüman Türklereydi. Bir de Hristiyan ve Museviler vardı. Hristiyanlar çalışır, kazanırlardı. İyi yer, içer, eğlenirler; iyi giyinir, güzel evlerde otururlardı. Pazarları hafta tatili yaparlardı. Türkler de çoğunlukla *ya hocca, ya bakkal, ya bekeçi, yada ambarcı* olurlardı... O sıralarda 'esnaf' olmayı kararlaştırdım. Eğer Allah bana 50.000 lira.lık bir servet verirse Ankara'da beş katlı güzel bir mağaza açacağım diye kendi kendime söz verdim. (yani esnaflıktan bezirgânlığa terfi'i kararlaştırmış)... O yıllarda her dükkân açan Türk, başka bir şey bilmeyip bakkallıktan işe başladığı için biz de bakkallıktan başladık... Ankara'daki işlerimiz zamanla bakkaliyeden hırdavata, hırdavattan köseleciliğe, köselecilikten yapı malzemesine çevrilinece, bizim işlerin de bir kısmı GALATA'ya aktarma olmağa başladı.» (Vehbi Koç, Hayat Hikâyesi, s. 11, s. 15, s. 18, s. 25.)

Böylece Cumhuriyet Türkiye'sinin kuruluş yıllarında 'kabiliyetli' bir 'müteşebbis' bakkallıktan başlayıp GALATA'ya kadar yükseliyor ve sonunda Galata tüccarlarıyla da tanışıyor: «Geseryanlar'ın Beyoğlu'nda, şimdiki Sümerbank Satış Mağazası'nın bulunduğu yerde büyük bir mağaza-

zaları vardı... Geseryanlar bu büyük binada Sahibinin Sesi gramofon plâklarını, Philco radyolarını, Kelvinatör buzdolaplarını satıyorlardı (yani levanten kalıntısı idler)... Birkaç konuşmadan sonra biz bu firmanın Ankara satıcısı olduk... Galata'da Kuyumcu Sokak'ta, kurşun boru yapan Hovagimyan kardeşler vardı... Hovagimyan kardeşler zengin olmuşlar, Sütlüce'de bir boru fabrikası kurmuşlar... 1934 yılında 135.000 lira sermayeli bir şirket kurduk ve işe başladık. BİR HAYLİ MÜCADELEDEN SONRA, CELAL BAYAR'ın İktisat Bakanlığı zamanında uygulanan TESVİK-İ SANAYİ KANUNU'ndan YARARLANDIK, BORU BANDI GÜMRÜKLERİNDE İNDİRİM SAĞLAYARAK çıkardığımız mal satmağa başladık.» (a. g. e. s. 35 — 36)

Görüldüğü gibi, Galata tüccarlarıyla teması, Devlet Baba'nın yardımı izliyor ve «mutlu bir raslantı» ile o sıralarda İktisat Bakanlığı'nda Celal Bayar bulunuyor. Tesvik-i Sanayi Kanunu'ndan yararlanılıp gümrük indirimi sağlanması, o günün koşullarında Koç ve ortaklarına «tekelci» bir güç kazandırıyor. Nitekim Koç'un, Devlet'e sırtını dayadığını gören «Geseryan, Yarmayan, Hovagimyan, Balıkcıyan gibi

«meşhur boru tüccarları» Koç'un tesisinde «üretilen» boruların bir yıllık üretimini kapatmak üzere, görüşme talebinde bulunuyorlar. «Çorbacı»ların niyeti açık, malı depolayıp, ilerde çok yüksek fiyatlarda piyasaya sürmek. Ve böylece Koç yürüyor, yürüyor, yürüyor...

«Babam 1928'de öldü. Karaoğlan çarşısındaki ev ve altındaki dükkân, caddenin genişletilmesi dolayısıyla yıkılmıştı. Yerine şimdiki Koç Hamı yaptırıldı. Bu hamının İLK KIRACISI Devlet Demir Yolları ve Limanları İnşaat ve İşletme Genel Müdürlüğü oldu. Sonradan uzun süre Ankara İmar Müdürlüğü de bu binada çalıştı... Ankara'da ESNAFLIKTAN ÇIKTIM, TÜC CAR SINIFINA GİRDİM VE TANINDIM. Taahhüt işlerimiz ilerledikçe Devletin büyük müteahhitlerini de tanıyordum.

Galata'da Fermenteciler'de Mehmet Ali Paşa Hanında Bay Kori adında, çok akıllı bir müteahhit vardı. Şimdiki Mobil'in adı o zaman Standard Oil idi. (Okuyucular bu Standard Oil'i iyi hatırlayacaklar, Amerika'da Holdingleşmenin, tröstleşmenin başında olan ve sonra kanun zorluğuyla sözde bölünen dev şirket). Kori Efendi, bir yandan bu firmanın devlet satışlarını Ankara'da yaparak, öte yandan kendi hesabına ASKERİ FABRİKALARIN İHTİYACININ HEMEN %80 ini VERİR. Dİ. (yani tekelci bir güce sahipti)... Askeri fabrikaların aldığı malzemeyi Avrupa'da yapan, bir çok büyük firmanın Türkiye temsilcisi idi. Biz bu alanda, özellikle askeri fabrikaların aldığı yerli malzeme içinde kendimizi bir hayli tanıttıktan sonra, Kori Efendi'nin girdiği işlere de akıl eskitmeğe başladık.» (a. g. e. s. 40—41)

Böylece Galata tüccarlarıyla temas, Teşviki Sanayi Kanunu'ndan yararlanma ve müteahhitlikten sonra, sıra yabancı finans kapitale aracılık etmeğe geliyor. «Türkiye'de o devirlerde elektrik hiç yoktu. Şehir ve kasabalarda evler gaz lâmbası ile aydınlatılırdı.

1920'lerde benzin tüketimi hemen hemen yok gibiydi. Memleketin ihtiyacı olan bütün gaz dışarıdan teneke ve sandıklar içinde gelirdi. Mobil kumpanyasının

adı o zamanlar 'Standard Oil Company', gaz yağının markası 'Develi' idi... Standard'ın rakibi 'Neft Sendikası' denilen Rus firmasıydı, onun markası da orak çektiği Büyük bakkalların hepsi müşterilerine gaz satarlardı, sattıkları gazı da bu firmaların acentelerinden alırlardı.

Bu işi biraz inceledim, Ankara'nın gaz bayılığını almak istiyordum... Standard Oil'in Türkiye Müdürü Mr. Wiley ile müfettişleri Mr. Saltiel, Ankara'ya geldiler... Bir anlaşma imzaladık.

İşte eski Standard Oil, şimdiki Mobil Oil şirketi ile ilişkim böylece 1928 yılında başlar. Uzun yıllar birlikte çalıştık. Şirket ile aramızda, satış ve ödeme bakımından en küçük anlaşmazlık çıkmadı. Bunun, MOBİL'in TÜRKİYE'deki EN ES. Kİ ACENTASIYIM.» (a. g. e. s. 46.)

Daha sonra inşaat müteahhitliği'ne sıra geliyor: «O sıralarda Belediye tarafından Yenisehir'de konut yapımına karar verildi. Bunları müteahhitlere ihale ediyorlardı. Ankara'da o zamanın en büyük müteahhidi Nafiz Kotan Bey'di. Bu bey ile o zamana göre çok büyük işler yaptım ve para kazandım... Benim üzerimde iz bırakmayan müteahhitlerden biri de Eskişehir Mebusu Emin Sazak'tı... İşleri kötü gidiyor, en çok borçlu olduğu İş Bankası sıkıştırıyor. MİLLETVEKİLİ OLMASI DOLAYISIYLA BU SIKIŞTIRMALAR ZAMAN ZAMAN ERTELENİYOR, fakat faiz işliyor, Emin Bey çok güç duruma düşüyor. En sonunda rahmetli Refik Saydam Başbakanken ona gidiyor, rica ediyor, borçlu olduğu paranın faizlerinden büyük bir kısmını indiriyorlar.» (a. g. e. s. 54)

İşte böyle arkalıyordu, «milli kapitalistlerimizi» Devlet Baba, Gelelim Koç'a: «Ankara'nın başkent olması ile işlerin geliştiğine işaret etmişim. Bu arada birçok iş alanları açıldı, yavaş yavaş da otomobil görünmeye başladı... 1928 yılında Ford ile ilk anlaşmayı yaptık... BU ACENTALIK DAHA SONRA GENİŞLEYEN VE GELİŞEN OTOMOTİV İŞLERİMİZİN BAŞLANGICI OLMUŞTUR.» (a. g. e. s. 55—56—57)

Bakkalık, tüccarlık, müteahhitlik, acentalık derken sıra sonunda, «sanayi ka

pitalist!» olmağa geliyor: «1947'de Ankara Oksijen Fabrikası adıyla küçük bir fabrika kurduk. Sonradan adı Ansan olan bu ilk sanayi şirketimizi bir yıl önce sattık.» (a. g. e. s. 59)

Ve Anonim Şirket

Birimine Dönüş Aşaması :

«Koçzade Ahmet Vehbi Firması adı ile yürüttüğüm işlerim her yıl daha büyüyor, bir çok yeni işlere giriyordum, her işin başında çeşitli müdürlükler bulunuyordu... Memleketimizde şahıs firmalarının hiç birinin yaşamadığını, görerek bir Anonim Şirket kurmaya karar verdim. Çalışmalar yapıldı. 1938 yılı 29 Haziran günü 300.000 lira sermaye ile Koç Ticaret Anonim Şirketi kuruldu.. Bu şirket kurulduğu zaman biri inşaat ve elektrik, diğeri otomobil işleri ile uğraşan iki mağazam vardı... 1930'da, TÜRKİYE İŞ BANKASI GENEL MÜDÜR YARDIMCILIĞI'ndan ayrılan Fazıl Özış'ı Genel Müdürlüğe getirdik... 1949 sonlarında ise SÜMERBANK GENEL MÜDÜRLÜĞÜ'nden ayrılan Hulki Alisbah, Koç Ticaret Genel Müdürlüğüne geldi. Fazıl Özış de Başmüşarimiz oldu.» (a.g.e. s. 63)

İkinci Dünya Savaşı sırasında da boş durmuyordu Vehbi Bey elbette: «Küçük yaşta beri evlerimizi odun Sobaları ile ısıtırdık. Yavaş yavaş kömür sobaları çıkmağa başladı. Kullandığımız her şey gıbi kok kömürü de dışardan gelirdi. Vitol'ler İngiltere'den İngiliz koku getirirler, İstanbul'da satarlardı. Suat Karaosmanoğlu adında bir tüccar Almanya'dan kok kömürü ithal ederdi. Her ikisinden kok kömürü alır, Ankara'ya getirir ve satardım.

1933'te Karabük Fabrikası'nın yapılmasına başlandı, fabrika 1938'de kok üretime başladı. Bu koku alıp satmak istiyordum. Ankara'da KOK İŞİNİ YAPAN TEK FİRMA OLDUĞUM İÇİN acentalığımı bana vermeyi kabul ettiler... Firma sahibi olduğum 1926 yılından 1939 yılına kadar kendim ve çalışan arkadaşlarımla dürüstlüğü için her türlü yemini edebilirim. 1939'dan 1946'ya kadar ise KURULUŞ OLARAK AHLAKIMIZ BOZULDU, duyduğumuz veya duymadığımız birçok olaylar geçti, tabii bilerek bilmeyerek

müşteri karşısında biz de LEKELEN-DİK.» (a. g. e. s. 64-66)

Ve Tekelci Kapitalizmin Kâbesi Amerika Birleşik Devletlerini Ziyaret :

«1946'da ilk Amerika yolculuğum TÛCCARLIKTAN ÇIKIP SANAYİCİLİĞE GEÇİŞİMİN başlangıç noktası olmuştur. (Bu cümle bile iki temel gerçeği ortaya koyuyor: 1 — İkinci Dünya Savaşı sonrasında dünya emperyalizminde A.B.D. en güçlü mihrak, hatta tek mihrak olarak ortaya çıkmıştır, 2 — Türkiye'deki parabalaları Amerikan tekelci sermayesi ile ortaklık kurabilmek için, GÖNÛLLÛ bir yönelim içerisinde dirler.)... Fazıl Bey ile Amerika'dan döndükten sonra aldığımız bilgilerle dayanarak 25.000 dolar sermaye ile New York'ta bir şirket kurmağa karar verdik. Hükümetten müsaade aldık, Lexington Avenue'da General Electric Binası'nın 25. katında 'Ram Commercial Corporation' adı ile bir şirket kurduk, (Bu arada General Electric, U.S. Rubber, Oliver, Burroughs, York gibi firmaların temsilcilikleri de alınıyor)... İkinci gidişimde, Türkiye'de General Electric Ampul Fabrikası kurulması kararını aldım. Uzun konuşmalar oldu. Türkiye'ye heyetler gelip gitti, sonunda şirket kuruldu, fabrika inşaatına başlandı, başarı sağlandı. MEMLEKETTE AMERİKAN SERMAYESİ İLE ORTAK İLK FABRİKA BÖYLECE KURULDU. Döviz tasarruf edildi, GENERAL ELECTRIC KAZANDI, BİZ KAZANDIK. (Yerli ve yabancı Finans kapital ortaklığı) BU BAŞARIDAN DOLAYI ÇOK MEMNUNUM.» (a.g.e. s. 73, s. 74, s. 76)

Arçelik Nasıl Kuruldu (ya da Yutuldu)?

«Ampul fabrikasından sonra, ikinci endüstri şirketimiz Arçelik'tir... İstanbul'da saç dosya dolaplarını 1929'dan beri Erel Firması olarak Lütfi Doruk ve ortakları yapıyordu Bu firma da bizim Galata'daki mağazadan saç alırdı. İlişkilerimiz böyle sürüp gidiyordu.

Lütfi Bey mâli bakımdan sıkışık durundaydı, işlerini geliştiremiyordu, kendisine ortaklık teklif ettim, 'SEN BENİ YUTARSIN', diye kabul etmedi... 1953 yılın da, birgün yine âkluma bu mobilya işini yapmak için bir teklifte bulunmak geldi. Lütfü Bey de sıkışmış ve bunalmıştı, teklifi kabul etti... İstanbul'da Burla'lar da demir mobilya alıp satıyorlardı. Onların da imalâta geçmek istediklerini duymuştum. Lütfü Bey'le bir fabrika kurmağa karar verdikten sonra, fabrikanın üretimini arttırmak, maliyetleri düşürmek, BİRAN ÖNCE KARA GEÇMEK İÇİN (yani tekelci bir güç oluşturmak için) Burla'lar la ortak olmaya karar verdik. Bu ortaklık 1954 yılında kuruldu, *Gene aynı düşünceyle Devlet Malzeme Ofisiyle 1956'da ortak olduk.*

Bir yandan bu demir mobilya işini sürdürürken buzdolabı yapmayı düşünmeye başladık... Buzdolabı tamamiyle sağ imalâtıydı (Motoru arkadan gelsin) Buzdolabı işi geliştikçe Arçelik ilk gayesi olan demir mobilya işini bıraktı, yavaş yavaş elektrikli ev aletleri endüstrisine geçti...» (a.g.e. s. 79)

Daha sonra F. Almanya'daki HILDEN firması ile «teknik yardım» anlaşması imzalanıp Türk Demir Döküm Fabrikaları A.Ş. faaliyete geçiriliyor. Yani, Sam Amca'nın yanında Hans Amca da ihmal edilmiyor. FORD'un 1956 yılında ziyaret edilmesiyle de otomotiv endüstrisine adım atılıyor. Devrin Başbakanı Menderes, Ford'a, Vehbi Bey'i «tanıtın» bir mektup yazıyor. Fakat Ford'un şartları Vehbi Bey'e «ağır» geliyor. Vehbi Bey de «montaj endüstrisinin otomobil endüstrisinin başlangıcı olduğuna inandığı ve başka memleketlerde de bu endüstrinin böyle başladığını bildiği için» işi kendi kendine başarmaya karar veriyor, 2. Ağustos 1960'da OTOSAN işletmeye açılıyor. Daha sonra ANADOL «imali»ne geçiliyor. Nihayet bir İspanya seyahatinden sonra, Fiat firması ile anlaşmaya varılıyor, 12 Şubat 1971 tarihinde TOFAŞ faaliyete başlıyor ve Vehbi Bey «MURAD» ina eriyor. Aygaz şirketinin kuruluşuyla birlikte ise, Vehbi Bey, Türkiye'de başlatılması zorun

luğuna inandığı Sermaye Piyasası konusunda tecrübe edinmiş oluyor. (Bak: a.g.e. s. 92)

Türk Siemens Kablo ve Elektrik Sanayii A.Ş. Nasıl ve Neden Kuruldu?

«Elektrik malzemesi ve radyo ithal ve ticareti yapmak üzere 1942 yılında 50.000 lira sermaye ile Emin Aktar, Murat Yaraşır ve ben, sonradan adı Türkeli olan bir şirket kurduk. Bu şirkete Siemens acentalığı almak için, 2. Dünya Savaşı içinde başlayan görüşmelerimiz (yani Almanyada, Nazilerin yönetiminde oldukları dönemde) savaş bittikten ve çeşitli safhalarından geçtikten sonra 1953'te sonuçlandı ve acentalık Türkeli'ne verildi...

BENİM BÜTÜN İSTEK VE HEDEFİM, SİEMENS'İN TÜRKİYE'YE BİR YATIRIM YAPMASIYDI. YATIRIM YAPARLARSA, TÜRKİYE İLE VE BİZLERLE İLİŞKİLERİNİN KESİLMEMEYECEĞİNE İNANIYORDUM..

1963 yılının ilk ayında fabrika kurma kararı verdik ve kuruluş hazırlıklarına başladık. Şirket 1964 Ocak ayında kuruldu... Mayıs 1966'da fabrika işletmeye açıldı. Böylece 1927 yılından itibaren, Türkiye piyasalarında mamullerini satmakta olan Siemens ile ortak bir kablo fabrikası kurmuş olduk, benim Siemens ile işbirliği ve imalât kararım da böylece gerçekleşti.» (a.g.e. s. 94 — s. 95)

«İmparatorluk» un Son Aşaması : Koç Holding A.Ş.

«Yıllar geçtikçe teşkilât büyüyordu. Artık adına Koç Topluluğu dediğimiz şirketlerimize her yıl yenileri katılıyordu. Bunların hepsi bağımsız birer şirketti, ben yönetim kurularının başkanıydım. Her biri değişik alanlarda değişik şekillerde çalışan bu şirketler birbirlerinden farklı olduklarından bunların yönetimine yetişmem güçleşiyordu. Bu durumda 1940'ları geçtik...

Koç Grubu daha fazla büyümeden temelini sağlamlaştırmak, şirketlerin biribir

leriyle bağlantısını güçlendirmek, modern sevk ve idarecılık prensipleri ile yönetilmelerini ve en önemlisi sürekliliklerini sağlamak istiyordum... Kog Topluluğu şirketlerinin çoğu (hepsi değil), yurt ekonomisine katkısı olan, ülke yönünden verimli ve yararlı şirketlerdi. Bunların yaşaması ve gelişmesi gerekiyordu... Görebildiğim ve anladığım şu idi: Süreklilik ancak aile şirketi niteliğini aşan anonim şirketlerle sağlanabilirdi. Kendi firmamı — daha önce de anlattığım gibi — 1938 yılın da anonim şirkete çevirmemde bu düşüncenin etkisi olmuştur. Fakat o şirket yine de ilk kuruluşunda bir *Aile Şirketi karekteri taşıyordu*.

Gerçi bütün dünyada büyük firmalar çoğunlukla aile şirketi olarak başlamıştır, işin normal akışı da böyledir. Daha sonra işler büyüyüp **YENİ SERMAYE İHTİYAÇLARI DOĞDUKÇA** ve aileler parçalandıkça bunlar gerçek anonim şirkete dönüşmüşlerdir. Siemens Şirketi de aynı aşamaları geçirmiştir. Firmanın kurucusu, dede Siemens, şirketin ilk ve tek sahibiydi. Bugün şirketin Yönetim Kurulu Başkanı olan Peter von Siemens'e sordum, o dönemden bugüne kadar Siemens şirketin de ortak aile fertlerinin sayısı 100'ü bulmuş ve *sermayenin* ancak %11 i ailenin elinde kalmıştır. Hisselerin %39'u yalnız Almanya'da değil, uluslararası bir şirket hüviyetinde, dünya borsalarında işlem göreberek her yana yayılmıştır. **DİKKATE DEĞER OLAN ŞUDUR Kİ, %11'lik AİLE HİSSESİ, DÜNYAYA YAYILAN SERMAYE ÇOĞUNLUĞU ARASINDA YİNE ŞİRKETİN YÖNETİMİNİ ELLERİNDE TUTABİLMEKTEDİR...**

Şirketlerin Koç ailesi elindeki hisselerin kurulacak bir Holding'e devrederek şirketleri bu Holding'e ortak etmek, bütün iş arkadaşlarına Holding'te pay ayırmak bu suretle Holding'e gerçek ve halka açık bir anonim şirket vasfını kazandırmak fikri, en tabii olarak belirmiş oldu...

Bu güzel fikri tabii sahasına koyabilmek için engel vardı. Bir Kurumlar Vergisi Kanunu'nun o zaman yürürlükte olan hükümlerine göre, bir şirketin başka bir şirkete ortak olması halinde ikisinin de

ayrı ayrı vergi ödemesi zorunluğunun doğurduğu mükerrer mükellefiyetti. Öteki de Medeni Kanunu'nun Vakıf veya o zamanki deyimle «Tesis» kurulmasındaki yetersiz ve belirsiz hükümleriydi. İlk safhada teşebbüslerimiz daha çok bu iki engeli aşmaya ve gidermeye yöneldi.

1961 yılı başlarında yürürlüğe giren 192 sayılı Kanunla Kurumlar Vergisi'nde yapılan değişiklikle mükerrer vergi mahzuru önlendi. (Kanunların tekelci sermayenin istek ve taleplerine uygun olarak nasıl değiştirildiğine ait bir örnek daha). Vakıflar Kanunu biraz daha gecikti, fakat bunu da başka bir tedbirle çözmek imkânını bulduk. (Yani kaçamak noktası her zaman bulunabilirdi)...

Bu işlerde bana yardımını daima memnunlukla anacağım arkadaşım Hulki Alışbah, ilk Holding projesini hazırladı. Bu projeyi, Dr. Hans Treuenfels'in incelemesine sunduk. (Yabancı finans kapitali temsil eden bir gâvuruda gösterelim dedik)... Ayrıca iktisatçı ve hukukçulardan teşekkül eden bir Danışma Kurulu düzenlenerek bu Kurul'dan da teşebbüs ve proje hakkında görüş istendi... Bu kurul 4.11.1963'de Divan Otel'i'nde toplandı... Birinci toplantıda, bugün Allah'ın rahmetine kavuşmuş olan Sayın Ahmet Dalı da aşağıdaki çok ilginç ve destekleyici konuşmayı yaptı: «... Vehbi Koç, Türkiye'nin, Dünya ölçüsünde tanınmış ve muvaffak olmuş bir iş adamıdır.

Çeşitli ve müteaddit iş konularında alâkası vardır. İTHALÂT YAPAR, İHRACAT YAPAR, SİNAİ İŞLETMELERİ VARDIR, BUZ DOLABINDAN KİBERİTE KADAR İLİŞİĞİ VARDIR.»...

Esas mukavele son şeklini aldı ve 20.11.1963 günü Beyoğlu I. Noteri'nin hü-zuru ile Divan Otel'i'nde kurucular tarafından imzalandı...

Esas mukavele süratle tasdik ve tescil ettirilerek 11.12.1963'de Türkiye Ticaret Sicil Gazetesi'nde yayınlandı.

1963'de 20 günlük faaliyeti olan Holding'in ilk umumi heyeti 24.2.1964'de Beyoğlu İstiklâl Caddesi'nde Merkez Han'da toplandı. O gün toplantıyı heyecanlı bir konuşma ile açtım, Samimi düşüncelerimi

ve duygularımı belirten konuşmamda şunları söyledim: «Çift kurumlar vergisi bir Holding kurulmasına, Holding'i içerisine alan bir Vakıf ise Medeni Kanunumuza uymadığı için, YILLARCA HUSUSİ BİR KANUN ÇIKARILMASI İÇİN UĞRAŞTIK, muvaffak olmadık. EN NİHA-YET 1961 SENESİNDE BU DURUMUN DÜZELTİLMESİ İLE Holding'i kurmak teşebbüsünü hızlandırdık ve kurduk... Şahsen bu Holding'i kurmakla çok mesudum. Bugün şu binada 48 kişilik kurucu ortaklardan teşekkül eden umumi heyetin yarın binlerce azası olacaktır. Koç Holding çok ilerleyecek, TÜRKİYE'DE HUSUSİ SEKTÖRÜ TEMSİL EDEN EN BÜYÜK MÜESSESE OLACAK, memlekette faydalı olduğunu gören halk ve HÜKÜMET, KOÇ HOLDİNG'i TUTACAK, bunlardan daha mühimi, bizden sonra geleceklere örnek olacak ve bir çok Holding'ler kurulacak, bu memleket ileri gidecektir.» (a.g.e.s.99,s.100-105)

Koç Holding'in «tarihçesi» kendi kurucusunun ağzından kısaca böyle. Şimdiye kadar verilenler özetle hangi gerçekleri ortaya koyuyor öyleyse.

1 — Koç Olgusu Millî Kurtuluş Savaşı sonrasına ait bir olgudur. Daha önce de, İLKE'de çıkan diğer araştırmalarda da belirtildiği gibi, Kurtuluş Savaşı'ndan sonra yerli burjuvazinin bir kesimi komprador (levanten) burjuvaziye etkisiz bırakmak ve sırtını devlete dayamak suretiyle hızla gelişmiştir. Koç ta bu kesimin en önde gelen temsilcilerinden birisi olarak belirginleşmiştir.

2 — Koç'un hayat hikayesi, esnaflıktan bezirgânlığa, bezirgânlıktan ithalâtçılığa (büyük bezirgânlığa), ithalâtçılık sırasında yabancı finans kapitalle içli dışlı olmaya, montajcılığa, dışa bağımlı kapitalist gelişmenin yöneticiliğine geçişin hikayesidir.

3 — Bu gelişim süreci içerisinde, devlete müteahhütlik yapmak, kredi olanaklarıyla 2. Dünya Savaşı'nın sağladığı «olanaklardan yararlanmak ve yabancı Finans kapitale aracılık etmek suretiyle Koç «İmparatorluğu» nun temelleri atılmıştır.

Koç Holding Anonim Şirketi Ecas Mukavelesi :

Madde 3.Maksat:

Holding'in kuruluş maksadı şunlardır:

a) Memlekette küçük tasarrufların ve sermayenin birleşmesini teşvik ve temin ederek büyük teşebbüslere müsait şirketlerin kurulmasına ve sağlam bir sermaye piyasasının yaratılmasına yardımcı olmak.

b) Bu şirketlerin faaliyetlerinde günün ileri görüşlerinin gerektirdiği organizasyon tekniği ile yüksek rantıman ve rantabilite temin etmek ve müşterek hizmet sahalarının MALİ KÜLFETLERİNİ DAHA YAYGIN BİR KİTLENİN İŞTİRAKI İLE HAFİFLETMEK,

c) Konjonktür dalgalanmalarının şirketlerin bünyelerinde yaratabileceği sarsıntıları, çeşitli çalışma konularını şumuluüne alan bir camia içerisinde gidermek, (Bu hususa Holding'lerin genel açıklanması sırasında değinilmisti).

Madde 4.Mevzuu:

HOLDİNG HER NEV'İ TİCARİ, SİNAİ, ZİRAİ VE MALİ MAKSATLARLA KURULMUŞ VE KURULACAK ANONİM VE LİMİTED YERLİ VE YABANCI ŞİRKETLERİN SERMAYELERİNE VE İDARELERİNE İŞTİRAK EDER... YABANCI VE YERLİ HOLDİNG'LERLE VEYA DİĞER ŞİRKETLERLE İŞBİRLİĞİ VEYA İŞTİRAKLER KURABİLİR VE MALİ MES'ULİYET TEVZİİNE DAYANAN ANLAŞMALAR YAPABİLİR... YURDUMUZDA YABANCI SERMAYENİN CELBİNİ TEŞVİKE MEDAR OLACAK VE İCABIN DA KENDİLERİNE HER TÜRLÜ EMNİYET TEDBİRLERİNİN VERİLMESİNİ SAĞLIYACAK TEŞEBBÜS, DELÂLET VE İŞTİRAKLERDE BULUNABİLİR.

Madde 8.Sermaye:

Holding'in sermayesi 50.000.000.(Elli Milyon) Türk Lirası olup beheri 1000 liralık 50.000 hisseden mürekkeptir.

Hisse senetleri bu ana mukavelede belirtilen özellikleri dolayısıyla ve aşağıdaki

nisbetlerde A,B,C,D ve E serilerine ayrılmıştır:

Seri	Adedi	Tutarı
A	17.500	17.500.000
B	10.000	10.000.000
C	7.500	7.500.000
D	2.500	2.500.000
E	12.500	12.500.000
	<hr/>	<hr/>
	50.000	50.000.000

A,E,C, ve D serisi hisse senetleri nâma yazılı, E serisi hamiline aittir.

Madde 13.Hisselerin Devri:

A Serisi hisseler Holding'in kuruluşundan itibaren 15 yıl, B serisi hisseler 5 yıl ve C serisi hisseler iktisap edildikleri tarihten itibaren 3 yıl geçmedikçe başkalarına satış, hibe ve sair yollarla devredilemezler. Bu hüküm mirasçılara da şâmilidir.

Şu kadarki, aşağıda yazılı devirler bu hükme tâbi değildir:

a) Vehbi Koç tarafından Holding ve Holding'in iştirak ettiği şirketlerde Holding İdare Meclisince kararlaştırılacak bir müddet imza selâhiyeti ile çalışmış olanlara veya hissedarlıkları kabul edilen diğer mensuplarına B serisinden yapılacak satışlar,

b) Vehbi Koç tarafından, Holding ve ya iştirak ettiği şirketlerde a. fıkrasındaki müddeti henüz doldurmamış veya bunlara bilâhare intisap edecek olanlardan İdare Meclisince hissedarlığı kabul edilenlere C serisinden yapılacak satışlar,

c) Vehbi Koç tarafından, kanun hükümleri uyarınca kurulacak Tesis'e tahsis olunacak ve D serisini teşkil edecek olan hisselerin devirleri ile bu Tesis'e bilâhare devrolunacak hisse senetleri. (Böylece Vehbi Koç, Holding'in mutlak yöneticisi olarak hüküm sürecekti)

Muvakkat Madde 1.İlk İdare Meclisi:

İlk adi Umumi Heyet toplantısına kadar vazife ifa etmek üzere İdare Meclisi'ne kurucular tarafından istisnaen 5 üyeden mürekkep olarak aşağıdaki hissedarlar seçilmiştir: Vehbi Koç, Rahmi Koç, Sunu Koç, Hulki Alisbah (halen aynı zamanda Akbank İdare Meclisi Üyesi), Bernar Nahum.

Muvakkat Madde 2.İlk Murakıplar:

Birinci adi Umumi Heyet toplantısına kadar vazife ifa etmek üzere kurucu hissedarlar Ahmet Dalı'yı (Akbank Genel Müdürlüğü yaptı) asıl, Fazıl Özış'ı yedek murakıplığa seçmişlerdir». (Koç Holding A.Ş. Esas Mukavelesi 1964) Koç Holding'in kurucuları 21 kişiden ibaretti ve bunların 7'si doğrudan doğruya Koç «aile»sinin mensubuydu.

Koç Holding «İmparatorluğu» nun Gelişiminde Önemli Tarihler :

20.11.1963 Esas Mukavelenin Noter Huzurunda imzası,

11.12.1963 Koç Holding A.Ş. kuruluşunun Ticaret Sicili Gazetesi'nde yayınlanması,

26.12.1963 Sermayenin 25.000.000 TL'ya çıkarılması,

24.2.1964 İlk Genel Kurul Toplantısı ve sermayenin 50.000.000 TL'ya çıkarılması,

23.2.1965 Sermayenin 75.000.000 TL'ya çıkarılması,

1.11.1966 Koç Holding Emeklilik ve Yardım Sandığı Vakfı'nın kuruluşu,

15.3.1968 Sermayenin 125.000.000 TL'ya çıkarılması,

29.9.1969 Sermayenin 150.000.000 TL'ya çıkarılması,

29.9.1969 B ve C tertibi hisse senetlerinin hamiline çevrilmesi,

4.11.1969 50.000.000 TL'lık Koç Holding tahvilinin «Halka» satılması ,

Koç Holding'in Gelişimi ve Günümüzdeki Durumu :

1964 yılında 26 şirketten oluşan Koç Holding'te bugün 56 şirket bulunmakta ve bu Holding'e bağlı şirketler Türkiye ekonomisinin hemen her dalında etkin bir rol oynamaktadırlar. Holding'in bugünkü sermayesi 200.000.000 TL'dir. Diğer bir deyişle, 10 yıllık bir süre içerisinde sermayedeki artış % 7000'dir. Holding'e bağlı kuruluşlar Tablo 1'de görüldüğü gibi 1.Sosyal Grup, 2.Sanayi Grubu, 3.Ticaret Grubu,

4.Otomotiv Grubu ve 5.LPG Grubu olmak üzere 5 ana grupta toplanmışlardır. Bununla beraber, yine Tablo 1'in açıkça ortaya koyduğu gibi, bu değişik gruplar altında toplanan şirketlerin hemen hepsinin birbirleriyle çok sıkı ilişkileri mevcuttur.

Tablo 1, Koç Holding'te koordinasyon rolünün Koç Yatırım ve Pazarlama A.Ş.'ne düştüğünü gösteriyor. Holding'in İdare Mec

lisi'nin reisi Vehbi Koç ve İcra Komitesi'nin başkanı ise «veliaht» Rahmi Koç'tur. Eski dost Hulki Alisbah, diğer görevlerinin yanında baş müşavir olarak çalışmaktadır.

Holding'in iştiraklerinin son yıllarda göstermiş oldukları «gelişmeler» bile, bu «imparatorluk»un gücü hakkında yeterli fikir verebilmektedir.

TABLO II
Koç Holding'in İştiraklerinde Ortaya Çıkan Gelişmeler :

1971-1973 yılları

Yıllar	Holding'in İştiraklerindeki			
	İştiraklerine Verdiği Krediler	Toplam Sermayesi	İştirak Kârları	İştiraklerin Sermaye ve İhtiyatları
1971	149.884.538	224.672.499	42.377.639	1.014.396.000
1972	145.164.013	310.292.832	56.554.324	1.479.545.000
1973	177.182.173	484.790.965	103.361.722	2.101.217.000
	Artış % 18,21	% 115,78	% 143,90	% 107,14

(Kaynak: Koç Holding A.Ş. 1973 Faaliyet Raporu.)

Görüldüğü gibi, Koç Holding'in iştiraklerindeki toplam sermayesi 3 yıl içinde % 115,78 ve iştirak kârları ise % 143,90 oranında artmıştır. Holding'in iştiraklerinin toplam sermaye ve ihtiyatları ise 1973 yılı sonunda 2 milyar TL'ni aşmış bulun-

maktadır. Tablo III'te Koç Holding'e bağlı şirketlere Holding'in hangi oranlarda katıldığı hususunda bilgi verilmektedir. Bu şirketlerin dökümü de Koç Holding'in ne kadar yaygın bir faaliyet gösterdiğini ortaya koymaktadır.

Koç Holding A.Ş.'nin Holding'e bağlı şirketlerdeki iştirak nisbetleri

Şirketin Adı	İştirak Nispeti (%)	Şirketin Adı	İştirak Nispeti (%)
AK-YAK A.Ş.	88.—	EGE OTO A.Ş.	48,35
AL-İÇ A.Ş.	40.—	ERSU A.Ş.	51,85
ANSAN A.Ş.	90.—	GAZAL A.Ş.	12,40
ANKARA GAZ SATIŞ A.Ş.	43,50	GÜN OTO A.Ş.	51,75
ARÇELİK A.Ş.	25,40	İST. OTO A.Ş.	50,66
AYGAZ A.Ş.	31,25	İZOCAM A.Ş.	25,33
BEKO A.Ş.	81.—	KAV A.Ş.	28,55
BEKOTEKNİK A.Ş.	15.—	K. BURRO. A.Ş.	55.—
BELDESAN A.Ş.	16,71	KOÇTAŞ A.Ş.	67,50
BOZKURT A.Ş.	25,76	KOFİSA	50.—
BURSA OTO A.Ş.	51.—	KOÇ YAT. Paz. A.Ş.	58.—
BÜROKUR A.Ş.	86,80	MAKO A.Ş.	25.—
BÜROSAN A.Ş.	23,50	MERKEZ A.Ş.	85.—
BURSA GAZ A.Ş.	20.—	MESAN A.Ş.	26.—
CEDKO A.Ş.	47,67	METAŞ A.Ş.	10.—
DÖKTAŞ A.Ş.	77,44	MOTÖR TIC. A.Ş.	48,33
EGEMAK A.Ş.	60,84	ORMAK A.Ş.	58,50

Şirketin Adı	İştirak Nispeti (%)	Şirketin Adı	İştirak Nispeti (%)
OTOKOÇ A.Ş.	43.—	STANDART A.Ş.	10.—
OTOSAN A.Ş.	29.80	TAM SİGORTA	10.—
OTTAR A.Ş.	55.90	TATAŞ A.Ş.	7.93
OTO.YOL A.Ş.	26.50	TAT KONS. A.Ş.	37.80
PORSUK A.Ş.	83.—	TİFSET	1.25
PINAR SÜT Mam.	10.—	TOFAŞ FAB.	22.50
RAM	22.50	TOFAŞ TİC.	44.—
ROYAL TEVZİ	12.—	TORMAK	61.20
SİMTEL A.Ş.	30.—	T.D. DÖKÜM	24.67
SETUR OTO A.Ş.	10.—	T. SIEMENS	11.90
SİMKO A.Ş.	42.50	TÜRKAY A.Ş.	21.—

**Koç'un ve Dolayısıyla
Koç Holding'in Diğer Finans
Kapital Kuruluşlarıyla İlişkileri :**

A — TÜRKİYE SİNAİ KALKINMA BANKASI

«Hükümetimiz, Türkiye'de bir kalkınma bankası kurulması için 1940 yılında Dünya Bankası ile görüşmelere başlamıştı. Bu görüşmeler sonunda, Dünya Bankası ile anlaşmaya varıldı ve 2. Haziran 1950'de Türkiye Sınai Kalkınma Bankası kuruldu. İlk olarak, Mr. Tucker adında bir Amerikalı müdür geldi. İlk idare meclisine eski İş Bankası Genel Müdürü Mecit Duruiz, rahmetli Profesör Hazım Atif Kuyucak, Nuri Dağdelen, Hakkı Avunduk ile Cabir Selek, Suphi Aragon ve BEN seçildik. Bu banka kuruluş amacı güzel, Türkiye için çok gerekli bir bankaydı. (Bu bankanın kuruluş gerekçesi ve çalışmaları hakkında İLKE'nin 6. sayısında, 'Türkiye'de Sermayenin Yapısı. I. Finans Kapital. Bankalar' adlı araştırmada ayrıntılı bilgi verilmişti). İlk idare Meclisi toplantısı Merkez Bankası'nın İstanbul Şubesi'nde yapıldı. Üyelere verilecek ücret meselesi görüşülürken Başkana ayda 1500, üyelere 1000'er lira teklif edildi. Ben buna karşı geldim. 'Bu kadar yüksek ücret koymayın, bu paraya imrenenler olur, buralara pek çok kişi göz diker, bu doğru olmaz' dedim.

Seçimlerde kazanamayan veya EMEK Lİ OLAN ÖNEMLİ KİŞİLERE (TAĞMAÇ, TÜRÜN, SÜER, KARAKOÇ gibi) iş bulmak için böyle idare Meclislerinde yer aramak adetti.» (Vehbi Koç, Hayat Hikayem, s. 108)

B — EREĞLİ DEMİR ÇELİK SANAYİİ A.Ş.

«Türk Hükümeti, Amerikan Hükümeti'nin vereceği 129 milyon dolar kredi ile, Ereğli'de İkinci Demir Çelik Sanayii'nin kurulmasına karar veriyor.

Demir Çelik Fabrikaları kurmakta uzmanlaşmış olan Amerikan firmalarından Koppers işi almak için Westinghouse ile birlikte bir grup olarak anlaşılıyor... Sıra Şirketin kuruluşuna ve idare Meclisinin seçimine geliyor.

KOPPERS VE AMERİKALI HÜKÜMETİ BU ŞİRKETİN TUMÜYLE BİR ÖZEL KURULUŞ OLMASINI ŞART KOŞUYORLAR. BUNUN İÇİN DE BİR KANUN ÇIKIYOR. İDARE MECLİSİNE BİR TÜRK İŞ ADAMININ ALINMASI KARARLAŞTIRILYOR. AMERİKALILAR TARAFINDAN BENİM ADIM HÜKÜMETE TEKLİF EDİLİYOR. (Aynen böyle, açık açık anlatıyor, tavsiye eden Türkiye Hükümeti değil, Amerika)... 27 Mayıs 1960 geliyor, Devrim Hükümeti bu proje devam etsin mi, etmesin mi diye uzun incelemelerden sonra devamına karar veriyor. Şahap Kocatopçu (Türkiye finans kapitalinin mutemet adamlarından) Sana-yi Bakanı, onun başkanlığında bir heyetin Amerika'ya gitmesi kararlaştırılıyor. Bu heyete benim de katılmam teklif ediliyor. Amerika'ya Koppers ve Westinghouse ile birlikte 129 milyon dolarlık bir anlaşma imza etmek için gidiyorduk...

WASHINGTON'DA YAPILAN KONUSMALARDAN İŞİN TUMÜYLE KOPPERS TARAFINDAN HAZIRLANDIĞINI, KREDİYİ VERECEK OLAN DÜNYA

BANKASI'NİN KOPPERS'İ TUTTUĞU. NU, FİYATLARIN YÜKSEK OLDUĞU. NU, YAPILAN UFAK BİR ARAŞTIRMA. DA GÖRDÜM. Bu anlaşmanın altına bizler imza koyacağız. Bu yolculuğumda çok düşündüm ve üzüldüm. Kredi şartları ve faiz hadleri çok iyiydi, ama fiyatları bana göre çok yüksekti.

Anlaşmayı imza etmeden dönebilirdim. YASSIADA DURUŞMALARININ SÜRDÜĞÜ O DEVİRDE İMZAYA ZATEN KİMSE KOLAY KOLAY CESARET EDEMEZDİ. Kendi kendime düşündüm, fiyatlar yüksek, fakat kredi şartları çok uygundu. İmza etmezsem bu krediyi Amerikan Hükümeti bir başka yere tahsis edecek. Türkiye bu fırsatı kaçıracak fabrika kurulamıyacak, (Çünkü Türkiye'ye Amerika'dan başka kimse kredi veremezdi) memleket endüstrisi gelişmeyecek, her yıl dövizden olacak, bu büyük tasarrufu kaybedeceğiz. BİRGÜN YASSIADA'YA GİTMEYİ DE GÖZE ALARAK BU ANLAŞMAYA İMZAYI BASTIK. (Kabahatini ne güzel biliyor) ...

Ereğli Demir Çelik Sanayii A.Ş.'de Ocak 1966 tarihine kadar İdare Meclisi üyesi ve Başkan Vekili olarak bulunduktan sonra ayrıldım.» (a.g.e.s. 110.111)

C — ORDU YARDIMLAŞMA KURUMU

«13.1961 tarihinde Ordu Yardımlaşma Kurumu kuruldu. OYAK'ın kurulması konusundaki kanuna göre Millî Savunma Ba-

kan: OYAK Genel Kurulu'na Silahlı Kuvvetler dışından üç üye seçebiliyordu. O sırada Millî Savunma Bakanı İhramî Sancar bu üyeliklere Bülent Yazıcı'yı (Sınai Kalkınma Bankası Genel Sekreteri), Kâzım Taşkent'i (Yapı ve Kredi'yi temsilen) ve BEN'İ seçti.» (a.g.e.s. 112)

Sonra Vehbi Koç Oyak konusundaki tavsiyelerini hazırlayıp genel kurula sunuyor: «Şehir plânlarını inceleyerek en uygun yerlerde üyelere konut yaptırmak için arsalar alınsın, AMA OYAK KENDİ İNŞAAT YAPMA YOLUNA GİTMESİN. BUNU GÜVENDİĞİ MÜTEAHHİTLERE İHALE ETSİN... Endüstriye girilmek isteniyorsa, SINAİ KALKINMA BANKASI VE İŞ BANKASI'NİN TAVSİYE ETTİKLERİ İŞLERE ORTAK OLUNMALI, HİÇ SE SENEDİ ALINMALIDIR. HİÇ BİR SURETLE OYAK YÖNETİMİ ELE ALMAMALIDIR...»

Yazılı olarak verdiğimiz bu tavsiyeler, Genel Kurulda okundu. Kürsüye çıkan bazı üyeler, OYAK'ın kuruluşunun işimize gelmediği için bu tavsiyelerimizi yaptığımızı söylediler ve en ağır şekilde bizi suçlayıp, eleştirdiler.

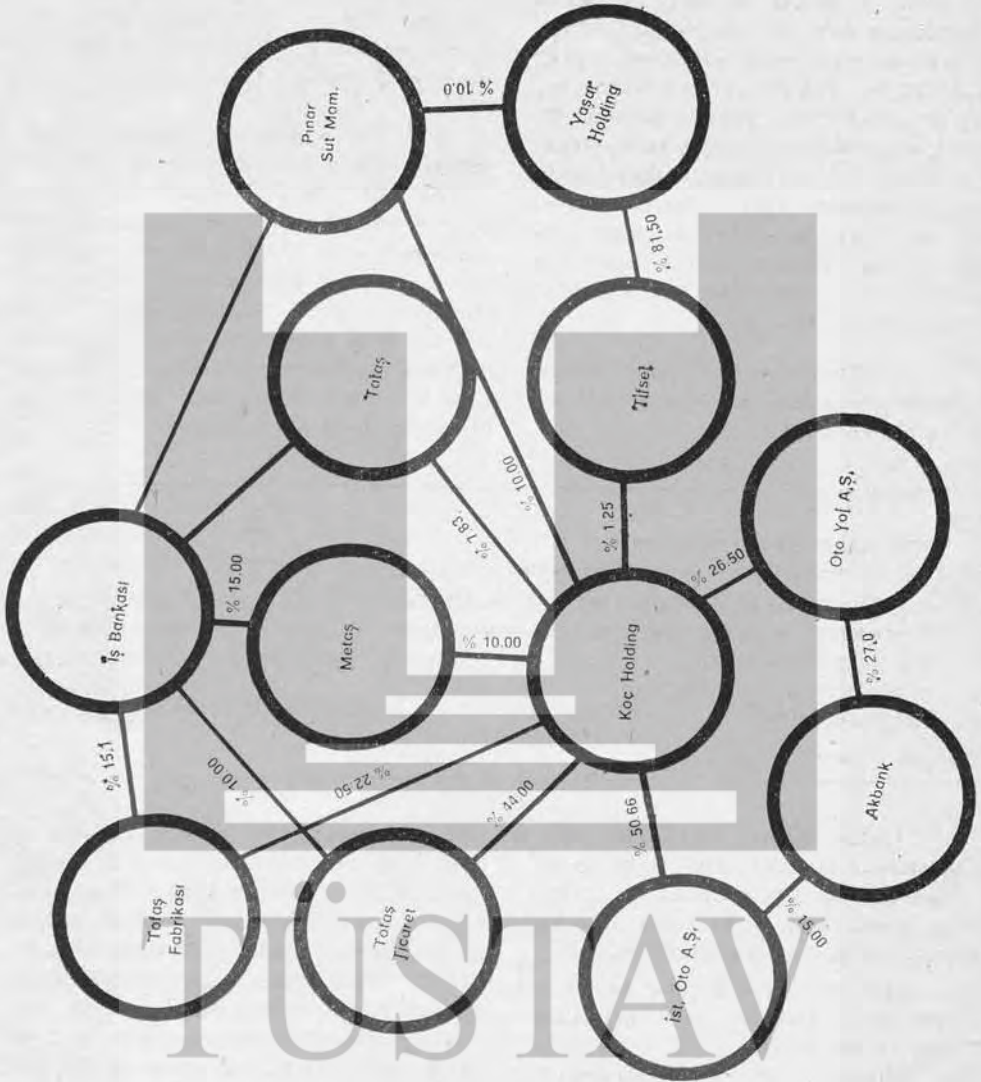
Bu suçlamaları duyunca, üzüntüden gözlerim yaşardı. O zaman GENEL KURMAY BAŞKANI olan CEVDET SUNAY PAŞA (General değil, PAŞA; öyle münasip görmüş) yanıma geldi, üzülmememi söyledi. Ertesi yıl bizi bir daha seçmediler, bu hizmetten de bu şekilde ayrılmış olduk.» (a.g.e.s. 112)

TABLO IV

Koç Holding'in Diğer Banka ve Holding'lerle Birlikte İştiraki Bulunan Kuruluşlar :

Kuruluşun Adı	İştirakçi Banka yada Holding'in Adı ve Payı	Koç Holding'in Payı
İST. OTO. A.Ş.	AKBANK (% 15,00)	% 50,66
METAŞ	İŞ BANKASI (% 15,9)	% 10,00
OTO YOL A.Ş.	AKBANK (% 27,0)	% 26,50
TOFAŞ FABRİKASI	İŞ BANKASI (% 15,1)	% 22,50
TOFAŞ TİCARET	İŞ BANKASI (% 10,0)	% 44,00
TATAŞ	İŞ BANKASI	% 7,93
TİFSET	TRANSTÜRK HOLDİNG (% 1,25)	% 1,25
»	YAŞAR HOLDİNG (% 81,50)	
PINAR SÜT MAM.	YAŞAR HOLDİNG	% 10,00
» » »	İŞ BANKASI	

Koç Holding'in Diğer Banka ve Holding'lerle Birlikte İştiraki Bulunan Kuruluşların Şematik Gösterilimi

(Kaynaklar: Adı geçen Banka ve Holding'lerin faaliyet raporları)

Görülüyorki Koç Holding'le diğer Holding'ler ve büyük bankalar arasında belirlili gelişmeleri içerse de sıkı bir ilişkiler manzumesi mevcuttur. Öte yandan Vehbi Koç'un kendi hayat hikayesi de, Koç Holding'in sadece yerli finans kapital kuruluşlarıyla değil, Siemens, Ford, Mobil, Fiat gibi pek çok yabancı finans kapital kuruluşu ile 'ortaklık' içerisinde bulunduğunu ve özellikle 2. Dünya Savaşı'ndan sonra bu ortaklığın daha da güçlendiğini ortaya koymaktadır. Özetlemek gerekirse, KOÇ HOLDİNG bir yarıyla yabancı finans kapitale yaslanan, diğer yarıyla özellikle ülkemizdeki en güçlü bankalarla çıkar ortaklığı içerisinde olan ve esas mukavelesinin de ortaya koyduğu gibi, ekonominin belirli bir dalında yada sektöründe değil, hem ticarî hem de zirai ve Sınai alanlarda faaliyet gösteren bir «dev» finans kapital kuruluşudur.

Tablo IV.'teki ilişkileri daha somut bir şekilde gösterebilmek için yan sayfada ki şema hazırlanmıştır.

Bir Belge :

Karar Sayısı: 6/9910

İtalya'da (Torino) FIAT S.p.A. firmasının sahibi bulunduğu International Holding FIAT firması ile yerli ortak grubunun memleketimizde Fiat lisansı altında otomobil imal etmek üzere kuracakları teşebbüse;

1 — International Holding FIAT S.p.A. firması ile Türk Ortaklardan teşekkül edecek olan şirketin, memleketimizde, FIAT,—124 Modeli, beş kişilik, dört kapılı, dört silindire ve 65 beygir gücündeki benzin motoru ile mücehhez salon tipi otomobil imal etmesi (dağıtım hizmetleri hariç).

2 — Söz konusu imalatın gerçekleştirilmesi için 332.875.000 (Üçyüz otuz iki milyon sekiz yüz yetmiş beş bin) liralık yatırım 180.000.000 (yüz seksen milyon) lira sermaye ve FIAT S.p.A.'nin yardımı ile (Konsorsium kredi şartları ile ve ek olarak sağlanacak) 5.549.000 (Beş milyon beş yüz kırk dokuz bin) dolar aynı kredi ile Türk ortakların yardımı ile 102.934.000 (yüz iki milyon dokuz yüz otuzdört bin) liralık kredinin sağlanması,

3 —

a. ORTAKLIK SERMAYESİNİN,

% 41,5	INTERNATIONAL HOLDING FIAT S.p.A. (AYNI OLARAK 8.300.000 DOLAR KARŞILIĞI)	74.700.000 TL.
% 25	MAKİNA KİMYA ENDÜSTRİSİ KURUMU	45.000.000 TL.
% 22,5	KOÇ HOLDİNG	45.500.000 TL.
% 10	TÜRKİYE İŞ BANKASI	18.000.000 TL.
% 1	EGE PETROL	1.800.000 TL.

tarafından karşılanması,

b. Makina Kimya Endüstrisi Kurumu tarafından taahhüt edilen % 25 sermaye hissesinin iki kısma ayrılıp % 15 Kurum'un kesin payı, % 10 haka açık bulundurulacak pay olarak tespit edilmesi,

4 — Yatırımın işbu kararın yayımı tarihinden başlayarak 30 ayda gerçekleştirilmesi ve bu amaçla:

a. Müsaade tarihinden başlayarak üç ay içinde söz konusu şirketin kuruluşunun tamamlanması,

b. Müsaade tarihinden başlayarak 24 üncü ayın bitiminde binaların, 27 ay sonunda tesislerin kuruluşlarının tamamlanması, imalata başlama tarihini izleyen 18 inci ay sonunda veya fabrikanın 12.500 otomobilin imalini gerçekleştirdiğinde yerli muhteva oranının en az % 67'ye erişmesi ve imalata başladıktan sonraki 3 yıl içinde yıllık imalat hacminin 20.000 arabaya ulaşması,

c. İmalata geçtikten 18 ay sonra yer.

İj muhteva oranının % 67'den % 85'e çıkış programının Sanayi Bakanlığına sunulması,

5 — İmalata başlama tarihinden en çok beşinci yılın sonunda yerli muhteva oranının en az % 85'e çıkarılması ve özellikle motor ve aktarma organları gibi aksamın yerli olarak yapımının sağlanması,

En az % 85 yerli muhteva oranına erişebilmek, özellikle motor ve aktarma organları gibi ana aksamı imal etmek üzere 12.500.000 (On iki milyon beş yüz bin) (± % 10) dolar dış ve 100.000.000 (Yüz milyon) (± % 10) lira iç finansmanla yapılacak ikinci kademe ana yatırıma, imalata başlama tarihinden itibaren en çok 2,5 yıl sonunda başlanması ve bundan sonraki 2 yıl içinde genişletilmiş tesisin işletmeye açılması,

6 — 27/11/967 tarih ve 6/9138 sayılı kararnameye ekli,

a. 3 sayılı listede «Makine İmalat Sanayii Alt Sektörü, maddesinde gösterilen % 70 YATIRIM İNDİRİMİNİN,

b. 4 sayılı listede «Taşıt Sanayii, maddesinde gösterilen yatırım malları, ham madde ve CKD parçalar için % 80 GÜMRÜK İNDİRİMİNİN (Gümrük indirimi işbu kararın yayım tarihinden başlayarak 5 yıl için uygulanır),

c. 5 YIL GÜMRÜK TAKSİTLEN DİRMESİNİN UYGULANMASI,

(Yukarıdaki teşvik esaslarından yararlanılabilmesi için işbu Kararnamenin 4 üncü maddesindeki şartların eksiksiz olarak gerçekleştirilmesi gerekmektedir,

5 inci maddenin gerçekleştirilmesi halinde teşvik tedbirleri ikinci kademe yatırım için de uygulanır.)

7 — TÜRKİYE'DE NORMAL REKABET ŞARTLARI SAĞLANINCAYA KADAR FİAT TESBİTİNİN FABRİKA YETKİLİLERİNİN MÜTALAASI ALINMAK SURETİYLE SANAYİ BAKANLIĞINCA YAPILMASI. Bu maksatla fabrikanın fiili imalata başlamasından üç ay önce Sanayi Bakanlığı aşağıdaki esaslar dahilinde arabanın perakende satış fiyatını tespit edecek ve periyodik sürelerle fiat kontrol edilecektir:

a. Tanınan teşvik tedbirlerinin doğrudan doğruya otomobil maliyetine in'ikas ettirilmesi,

b. FİATIN STANDART MALİYET ESASLARINA GÖRE, YANI İMALAT HACMİ 20.000 ADET KABUL EDİLEREK DÜŞÜK KAPASİTEDE ÇALIŞMASINDAN DOLAYI (AMORTİSMANDA, KARIN ARABA BAŞINA BÖLÜNMEŞİNDE, YAN SANAYİDEN TEMİN EDİLECEK PAÇALARIN MALİYETİ ÜZERİNDE) MEYDANA GELECEK OLAN OLUMSUZ ETKİLERİN GÖZ ÖNÜNDE TUTULMASI,

c. KÂR HADDİNİN, ÖDENMİŞ SERMAYE VE KANUNİ İHTİYATLAR ÜZERİNDEN 10 SENELİK ORTALAMASININ % 16,5 OLARAK KABUL EDİLMESİ,

d. Karoseri pres işlemindeki kalıpların en az 80.000 otomobil imalinde kullanılması,

e. Dağıtıcı (Distribütör) şirkete (Bayi, reklâm, garanti, dağıtım v.s.) hizmetleri ve kârı karşılığı olarak verilen meblâğın, tüketiciye intikal fiyatının % 16 sını geçmemesi (Dağıtıcı şirket 6224 sayılı kanundan faydalanamaz),

f. Taksitli satışlarda şartların milli banka şartlarının dışına çıkmaması,

8 — FİAT S.p.A. Firması ile kurulacak şirket arasında, aşağıdaki hususları da kapsamak üzere teknik teferruatı düzenleyen ve Maliye Bakanlığınca onaylanacak bir anlaşma yapılması:

a. Kurulacak şirketin, imalatın bütün safhaları için gerekli olan bütün teknik belgeler ve mühendislik hizmetleri karşılığında FİAT S.P.A. (Torino) ya 7 sene de eşit taksitlerle 700.000 (Yedi yüz bin) dolar ödemesi,

b. Adı geçen otomobil imal edildiği sürece işletme hakkı (Royalty) olarak kurulacak anonim şirket tarafından FİAT S.p.A. (Torino) ya döviz tasarrufu % 50'yi geçtikten sonra, (Fabrika satış bedelinden ithal edilen CKD parçalarının gümrüklü mal oluş bedeli indirildikten sonra bakiye üzerinden) her sene imal edilecek,

	1 inci otomobilden 3000'e	kadar % 1.5 (Yüzde birbuçuk)
3001	» » 20000'e	» % 1 (Yüzde bir)
20001	» » 40000'e	» % 0.5 (Yüzde yarım)
Ödenmesi ve		

40000 inci otomobilden sonrası için işletme hakkı (Royalty) ücreti (Yedek parça imalât miktarı, imal edilen toplam araba fabrika satış tutarının en az % 10'u olmak kaydıyla) yukarıdaki hesaba göre tahakkuk eden işletme hakkı ücreti tutarının % 12'si olarak ödenmesi,

c. Kurulacak şirketin şartlar uygun olduğu takdirde anılan otomobilin tümünü ve/veya parçalarını İran, Irak ve Pakistan'a ihraç edilebilmesi,

Şartlarıyla 6224 sayılı Kanun hükümlerinin uygulanması, Devlet Planlama Teşkilâtının 19 Ocak 1968, 9 Mart 1968 tarihli ve 9.6.1, 68.344, 9. 6-13.68.1615 sayılı yazılarına istinaden Ticaret Bakanlığının 25/3/1968 tarih ve 5022/IV.936.5893 sayılı yazısı üzerine sözü geçen Kanunun birinci ve 933 sayılı Kanunun 6 ncı maddelerine göre Bakanlar Kurulunca 2/5/1968 tarihinde kararlaştırılmıştır.

Görüldüğü gibi 6/9910 sayılı Bakanlar Kurulu Kararnamesi şu gerçekleri ortaya koymaktadır:

1 — Yerli finans kapitalin yabancı finans kapitalle ortaklık oluşturması «Devlet» tarafından desteklenmektedir.

2 — Yabancı yerli finans kapital ortaklığı tarafından girilen işlerde, bu finans kapital ortaklığına % 70 yatırım ve % 80 gümrük indirimi gibi «kolaylık»lar sağlanmakta, gümrük ödemeleri için 5 yıllık taksitlendirilme uygulanılmaktadır.

3 — Çok kereler olduğu gibi, bu somut örnekte de yabancı finans kapital, «ortaklığa» «nakdi» olarak değil «ayni» olarak katılmaktadır.

4 — Türkiye'de hiç bir zaman «normal rekabet şartları» sağlanamayacağına çok iyi bilinmesine rağmen (Çünkü Tür-

kiye ekonomisine bir avuç tekeli sermaye gücü egemendir) böyle muhayyel bir normal rekabetin gerektirdiği şartlar sağlanmaya kadar fiat tesbitinin «FABRİKA YETKİLİLERİNİN MÜTALÂASI ALINMAK SURETİYLE» (Yani direktifleri alınarak) Sanayi Bakanlığınca yapılacağı ile ri sürülmektedir. Bu ifadenin anlamı açıktır: Fiatlar, tekeli yöntemlerle saptanacaktır. Nitekim kâr haddi «piyasa»da oluşmayacak, on senelik ortalama, ödenmiş sermaye ve kanuni ihtiyatlar üzerinden, peşinen % 16.5 olarak kabul edilecektir. Demekki teşebbüsün kârları bir yerde «Devlet» tarafından garanti edilmektedir.

İşte yabancı yerli finans kapital ortaklığının ve bu ortaklıkla «Devlet» arasındaki ilişkilerin iç yüzü budur.

Not :

Koç Holding ilk defa 1973 yılında çalışmalarını yurt dışına çıkarmıştır. Şöyle ki: «Gruba katılan KOFİSA Bakanlar Kurulu'nun 13.1.1973 tarihli kararı ile FIAT'la müştereken İsviçre'de iki milyon İsviçre Frangı ile kurulmuş bir şirkettir. Bu suretli Holding'imiz çalışmalarını ilk defa yurt dışına taşımış bulunmaktadır.» (a. g.e.s. 22)... Şimdi Koç Holding'in yurt dışına da sermaye «ihraç» ettiğini gösterdiğimiz göre, Koç Holding'te somutlaşan «sermaye»nin FİNANS KAPİTAL olduğunu ispatlamış olmuyor muyuz?... Elbette tek bir olguya bakarak değerlendirme yapmak doğru değildir ve göstergesi «sermaye ihracı» olamaz. Yukarıda da belirttiğimiz gibi, Koç Holding'te somutlaşan sermayeyi finans kapital yapan, bu sermayenin hem dışa bağımlı sanayide hem de ziraat ve ticarete tekeli bir güç olarak faaliyet göstermesi ve diğer yandan da en belirgin finans kapitali olan bankalarla kucak kucağa oluşudur.

HACI ÖMER SABANCI HOLDİNG

Hacı Ömer'in Zuhuru :

«Hacı Ömer Sabancı 1906 yılında Kayseri'ye 17 kilometre mesafede bulunan Akçakaya köyünde dünyaya gelmiştir. Henüz beş yaşında bir çocukken babasını kaybetmek felâketine uğradı. Babası, varlıklı bir adam değildi. Kendisine biraka biraka bir altın bırakabilmişti. Küçük Ömer, doğduğu köyün okulsuz, sade hayatı içinde yuvarlanarak 13 yaşını doldurdu. Artık sağlam bir iş tutmak gerekiyordu. Fakat Akçakaya'da böyle bir iş yoktu. Hatta, Kayseri'de de barınacağını sanmıyordu.

Köy evlerinde konuşulanların, zekâ dolu kafasına verdiği bir ilhamla, güneye, tabiatın daha cömert, **TİCARETİN DAHA CANLI OLDUGUNA** hükmettiği Çukurova'ya uzanmaya karar verdi.

Delikanlı düşündüğünü gerçekleştirmeden çekinmedi. 14 yaşında Adana'ya indi. Hacı Ömer Adana'da geçirdiği ilk günleri ahablarına şöyle anlatırmış: Günde 85 kuruş yevmiye ile çalışırdım. Bunun 5 kuruşu ile kahvaltılık eder, 5 kuruşu ile öğle, 5 kuruşu ile de akşam yemeği yerdim. Günde 10 kuruş da kaldığım Pamukçu Hanı'na (Şimdiki Erciyeş Palası) verirdim. 10 kuruşu da çamaşırlarımı yıkattıktan sonra elime kalan 50 kuruşları bir köşeye atar biriktirirdim, (İşte sermaye böyle birikirdi, işten değil dıştan artardı; artı değer, işçinin sömürülmesi hep komünist yalanıydı). O zamanlar Adana'nın en büyük ve en güzel binası olan Pamukçu Hanı'na bakıp: 'Şurası benim olsa, başka bir şey istemem' derdim. (Koç'ta Allahtan An. kara'da beş katlı bir mağaza açmak için 50.000 liralık bir servet dileyememiş miydi? Bezirgân sermaye'nin rantıye olmak özlemi tefeci-bezirgân gelenekli toplumlarda en güçlü gelenek'lerden birisiydi)

Hacı Ömer Sabancı, Adana'da ilk olarak Pamukçu Hanı'nda işe başladı. Burada pamuğa ait her şeyi, ekilemesinden toplanılıp satılmasına, yabancı memleketlere ihraç edilmesine kadar her şeyi, daha çok küçük yaşlarda öğrendi. Tasarrufu 3000 lirası bulduğu gün pamuk ticaretine atıldı.»

(Hacı Ömer Sabancı Holding, Hayat Dergisi'nin Cumhuriyetin 50'nci Yılında Türk Sanayi İlavesi. s. 4-5)

«Hacı Ömer, 'iş var' dendiğinde, kendi işini oldukça yoluna koymuş. İşçilikten, hammallıktan, hammal başlıktan sonra bir yük arabası almış atıyla. Nakliyecilik yapmağa başlamış... Ömer Ağa'nın uzun olmayan hayatı (59 yaşında ölmüş) o kadar yoğun ki, kendimizi bulmak için o yoğunlukta yapılanların kısa bir şemasını çizmek gerekiyor.

1) Balyacılık.

2) Nakliyecilik ve ufak ufak pamuk alım satımı, İç ticaret faslı. Sonuç: 4.000 lira biriktirilmiş. Bu para o zaman için küçük bir servet...

3) Pamuk borsasında çevresi genişliyor. **BÜYÜK TÛCCARLARLA TANIŞILYOR** (Koç da Galata tüccarlarıyla tanışmamış mıydı?) **MİLLÎ MENSUCATIN BÜTÜN PAMUGUNU ALMAĞA MEMUR EDİLİYOR...**

4) Albert Diap adlı bir arkadaşıyla ihracat işine giriyor. (Koç'ta da gördüğümüz gibi, levanten artıkları, Cumhuriyet döneminde, yerli burjuvaziye danışmanlık ediyorlar)

5) Kronolojide geri dönüyoruz: Akbank faslı... Akbank 1947'de kuruluyor. İlk ortaklar Nuri Has, Mustafa Özgür, Bekir Sapmaz, Ahmet Sapmaz grubu.

6) En büyük aşama **Bossa Fabrikası**. (Nimet Arzık, Ak Altın Ağası. Hacı Ömer Sabancı'nın Hayatı. s. 54, s. 94-95)

«Türkiye'nin düzeni yavaş yavaş, ticaretten doğa kolaylıklarına dayanan endüstriye atlayışa yakındı... Bütün bunları görmüştü. Ömer Ağa. Adana'da etrafını tartmıştı. **ÖZEL SEKTÖR AZ BİR KİPİRDANİŞLA BAŞARIYA ULAŞILACAK YATIRIMLARA GİDİYORDU DOĞAL OLARAK** (Doğal Olarak). Yalnız amacı biraz fazlaca göz oya oya kârdı... Sloganı 'çok al, az verdi'... Akbank kurulmuştu. Türkiye'de Ömer Ağa'nın kafası büyük projelerle doluydu. İthalât ve ihracatı Albert Diap adında biriyle ortaklaşa yapıyordu. Diap, birkaç lisan bildiğinden ona çok

faydalı oluyordu. Son adımı, beraber atma-
 dılar. Albert Diap ürkmüştü. (yani levan-
 tenlerin defteri kapanmıştı) Son adım
 BOSSA'ydı Bossa nasıl kurulmuştur. Bü-
 yük şans süreklidir. (yani her şey şans işi-
 dir, sömürü filân uydurma bir teoridir).
 Başa biran için konan DEVLET KUŞU, bir
 hayatı ancak deorganize edebilir.

Büyük şans, Ömer Ağa'yı, 'belki iş
 sahaları açılır, çok kişi tanırız' diye yap-
 tırıldığı Erciyaş Palas Oteli'nde bulmuştur.

Zamanın Cumhurbaşkanı Celâl Bayar
 (eski iktisat vekili ve İş Bankası eskimü-
 dür-i umumisi Celâl), Adana'yı ziyaret et-
mekteydi. Şerefine Erciyaş Palas'ta, zi-
 yafet verilmişti.

Erciyaş Palas'ta (ki halâ Adana'nın en
 geçerli oteldir) yemek salonu, başka Ana-
 dolu otellerinin, hele o zamankilerin hiç
 birine benzemez. Yüksek tavanlı, işlenmiş
 sütunlu, sütunlarının tepesi 'frizli'dir.

Bu başkalık Cumhurbaşkanı dikka-
 tını çekmişti. 'Kim yaptırdı burasını?' diye
 sormuştu. 'Ömer Ağa' denince tanımak ist-
emişti.

Karşısına dev cüsseli, mavi gözlü bir
 adam getirdiler.

— Burasını sen mi yaptırdın? (Devlet-
 lular ayak takımına 'siz' demez)

— Evet.

— Sana göre Adana'da ne gibi bir ku-
 ruluş yaptırmak gerek?

— Basma fabrikası,

— Sen kurabilir misin?

— Himmetinizle kurarım. (Devletlü-
 lara ayak takımı, sayenizde, himmetinizle
 diye hitap eder. Burada kastolunan elbet-
 te 'Devlet-i Ali Osman'ın himmetidir.)

— Yakında Nazilli'ye gideceğim, sen
 de gel, Nazilli fabrikasını gör. Hazırlığın
 var mı? (Yani kredi durumun nasıl?)

— Arsam var. (Ama «arpam» yok)

Aradan iki ay geçmişti, Bayar, Ömer
 Ağa'yı unutmamıştı. Nazilli yolculuğuna
 davet etti... Ve BOSSA kuruldu 1954'te.»
 (a.g.e.s. 72-73, s. 103-104)

Başarıya Ulaştıktan Sonra :

«İnen, ufak tefek, yumuşak çizgili, yük-
 sek yakalı gömlekle, yanık pekmez sağlı
 adamı, dev yapılı, keskin mavi gözlü, boy-

nu her çeşit bağdan özgür, ev sahibi bağrı-
 na bastı.

— Hadi kravattan vazgeçtik, Ömer
 Ağa, traş bile olmamışım.

— Boşver Adnan Bey.

Zamanın Başbakanı Adnan Menderes.
 Konuk oydu, Ömer Ağa'nın boşverliğine,
 Ömer Ağa da onun boşvermezliğine gü-
 lümsediler. Omuz omuza, köşkün serin sus-
 kunluğuna daldılar..... Onur konuğu Ce-
 lâl Bayar'dı. Protokol dışı uğramıştı, sa-
 nayı imparatoruna, Atlı köşkte resmi aslı-
 dır. Ömer Ağa'nın özüne özgü bağlıkları
 vardı. ASIL BAŞARIYA BAYAR'IN DES
 TEGİYLE ERİŞMİŞTİ... Ömer Ağa o gün,
 Irak kralı Faysal'la amcası Naib Abdül-
 lah'ı ağırılıyordu. 1960 yılı, 27 Mayıs'tan
 sonra Ömer Ağa, Adana'da, Fabrikalarını
 kendisi gibi dev cüsseli, büyük burunlu,
 Babacan bir adama gezdiriyor. Babacan
 adam İhtilâl'in başı Cemal Gürsel (Ağa
 Cemal) İşlek haberciler 27 Mayıs'tan son-
 ra Ömer Ağa'nın moralini bozmak istemiş-
 ler:

— Senin her şeyini alacaklar.

'Zararı yok' demiş Ömer Ağa, filozof.
 (Filozof filân değil, böyle bir 'halt' yenil-
 meyeceğini çok iyi biliyor) Bana işlerimi
 tekrar kurmak için azıcık maya bıraksın-
 lar da. Vayyy, İhtilâl'in başını bile tavla-
 dı diye, feryatlanmışlardı, ARA BOZAMI.
 YANLAR (İşte Ömer Ağa'nın bildiği de
 buydu, ara bozulmazdı)

Ekonomik nedenler dışında, Ömer A-
 ğa öyle bir noktaya varmıştı ki, taş dev-
 rinden yola çıkıp öyle mesafeler aşmıştı
 ki, devleti, hükümetleri, ihtilâl'leri kendi-
 siyle ilgilendirecek hale gelmişti... Ömer
 Ağa kendi alanında imparatordu. (a. g.
 e.s. 9-13)

Bankacılık Faslı :

«Yıl 1948... Ömer Ağa işlerini kendi
 imkânları ile yürütüyor. Memleketin o
 günkü mali durumunda kredi imkânları cı-
 lız... Bankalar para vermekte son derecede
 nazlı ve biçimci... Ömer Ağa'ya kendi kay-
 nağından su içmek daha yakın geliyor.
 AKBANK KURULUYOR. Önce ortaklık,
 sonra gene ortaklık, ama SABANCI HİS-
 SESİ daha kabarık. Bugün AKBANK

TÜRKİYE'NİN İKİNCİ BÜYÜK ÖZEL BANKASI, Yapı ve Kredi'den sonra. İŞ BANKASI'NI ÖZEL SAYAMIYORUM.

Uzun uzun öz özümle sordum: Neden iş adamı Koç, banka kurmayı düşünme miş?

Yaşantılar farklı. Ömer Ağa Adana'da, Birçok fikrini pratik alana devretme gücünde.

VEHBE KOÇ BİR ÇOK İTHALÂT KİLİT NOKTALARINI ZAPTETMİŞ ANKARA'DA. PARA BULMA İMKÂNI O GÜNÜN TÜRKİYE'SİNDE BİLE SINIRSIZ.

Jefferson'un genel mümessili, bilmem hangi firmanın genel mümessili... Ön tahsislerde para bulması mümkün.

O sıralarda Adana halbuki, ne ithalât ne de ihracat merkezi. Vehbi Koç'un konuları, belirli kapasitede, belirli imkânları var. Banka kurmaya ihtiyaç duymamış olabilir.» (a.g.e.s. 77-78)

Ömer Ağa'nın Kişiliği :

«Neden gidene de gelene de ilımlı davranmıştı Ömer Ağa? Gelen kim? Giden kim? Neden Anadolu halkının hayatını bilmesin? (Binlerce yıllık tefeci-bezirgân geleneklerini) Neden devletle fert olarak amatörce takışsın? Oysa Batıda burjuvâk olarak 'feodal' devlete takışmıştı, 'anımarsak'... Biliyorduki hükümetler kaş çatığında transferler dururdu, işleri dururdu, her tarafına aşamıyacağı engeller dikilirdi. Karşılıklı ilişkilerini o hale sokmuştu ki, gelen geçen ve gelecekle, ona, 'Sanayide tülkeye ön ayak olmuş adam' gözüyle bakmaya mecbur olmuşlar ve OLACAKLARDI, Onun başarısıyla, kendi başarılarıymış gibi övüneceklerdi. (Ki bunda şaşılacak hiç bir şey yoktu, bir sınıfsal 'başarı'ydı bu çünkü)... Kendisini bir partiye ilıştirmemişti. Para mı, birine verirse, öbürüne de, beş aşağı on yukarı aynı miktarı verirdi.

Devlet Kapısını çaldığında multimediyoner Ömer Ağa değil, hammalbaşlı Ömer Ağa olarak çalardı. O tevazu içinde, o ağır aksak idarelerden kopardığını koparmıştı. (Kredi, tahsis, v.b. gibi)

— Sen yaparsan yaparsın, lütfeder-sin, derdi... Zayıf olduğunu kestirdiğinde devletle temas için kuvvetlenmeyi bekledi. Anadolu sabrının temsilcisiydi, (Yani mayasında köylülük vardı, hesaplı, kuşku-lu, içine dönük, maskeli köylülük)» (a.g.e. s. 15.16)

Bazı Kodamanlarımız Ömer Ağa için Ne Diyorlar?

1 — Mehmet Güpgüpoğlu (MERKEZ BANKASI GENEL MÜDÜRÜ, KAYSERİLİ) «Bizimle işi vardı, dedi Güpgüpoğlu. Bir dilekçe getiriyordu. HEMEN YÜRÜRLÜĞE KONSUN DİYE O ZAMANKİ YARDIMCIMA İLETTİM»... (a.g.e.s. 128)

2 — Halit Taşçıoğlu (ESKİ HALK BANKASI GENEL MÜDÜRÜ)

«Çok büyük zekâ, Çok büyük bir karakter.» (a.g.e. s. 132)

3 — Mehmet Özgüneş (27 MAYISÇI BUGÜN SENATÖR)

«Hacı Ömer Ağa'yı 1960 yılında tanıdım. 1960'dan sonra 'TALASLI HEMŞEHİRİ'ni TEBRİKE GELMİŞTİ, (D.P. nin koltuğunda büyümüşü, ama gün 27 Mayısçılarını ve el etek öpmek bezirgânlık geleneklerindendi). Bir kaç defa görüştük. (Sonra Hacı Ömer'in malına, mülküne, sermayesine el dokunulmadı, bırakıldı ki ülke ekonomisine 'katkıda' bulunsun) Özellikleri hemen dikkati çekiyordu. Bunlar arasında zekâ, çalışkanlık ve takip fikrini bilhassa belirtmeliyim... Hacı Ömer Ağanın özgü bazı prensipleri vardı: 'Ticarette siyaset, siyasette insaf olmaz' derdi... Bu kadar tesadüfün, bu kadar zekâyla rastlaşmış olması dünyada, gerçekten bir mucize...» (a.g.e. s. 132)

Hacı Ömer Sabancı Holding'in Günümüzdeki Durumu :

Hacı Ömer Sabancı Holding ile Akbank bugün «ayrılmaz bir bütün teşkil eden» iki kuruluş oldukları için, Sabancı Holding'in gelişimini Akbank'ın gelişiminden bağımsız olarak incelemek mümkün değildir. Bununla beraber, Sabancı Hol.

ding ve Akbank iştiraklerini üç bölümde topluyorlar: a — Doğrudan doğruya Sabancı Holding'in tek başına iştiraki olan şirketler, b — Doğrudan doğruya Akbank'ın tek başına iştiraki olan şirketler, c — Hem Sabancı Holding'in hem de Ak-

bank'ın birlikte iştiraki olan şirketler. Biz de bu sınıflamayı kabul edersek, Sabancı Holding'in tek başına ve Akbank'la birlikte iştirakleri bulunan kuruluşları şu şekilde sıralayabiliriz:

TABLO V

1 — Hacı Ömer Sabancı Holding'in Akbank'tan Bağımsız Olarak İştiraki Bulunan Şirketler

A — Sınai :

- 1 — PİLSA - Plâstik Sanayi A.Ş.
- 2 — TEMSA Termo - Mekanik Sanayi ve Ticaret A.Ş.
- 3 — PLASSA
- 4 — KORDSA
- 5 — DONATSA
- 6 — İSLON Sentetik İplik Sanayi A.Ş. (Naylon İplik Fabrikası)

B — Ticari :

- 1 — İnşaat Malzemesi Ltd. Şti.
- 2 — Tekstil Ticaret Ltd. Şti.
- 3 — EXSA Export Sanayi Mamulle-ri Satış ve Araştırma A.Ş.
- 4 — SAPEK

C — Turizm :

Erciyaş Oteleçilik

D — Zirai :

- 1 — Cırlık Çiftliği
- 2 — Sabancı Kardeşler Zirai İşletme-leri
- 3 — Mısırlı Çiftliği

E — Sosyal

Kültürel :

- 1 — Hacı Ömer Sabancı Teknik Ta-lebe Yurdu
- 2 — Hacı Ömer Sabancı Kültür Site-si
- 3 — Hacı Ömer Sabancı Kültür ve Sağlık Vakfı
- 4 — Sadıka Sabancı Okulu
- 5 — Hacı Ömer Sabancı Okulu
- 6 — İslon Okulu

2 — Hacı Ömer Sabancı Holding'in Akbank İle Birlikte İştiraki Bulunan Şirketler

A — Sınai :

- 1 — BOSSA Ticaret ve Sanayi İşlet-meleri A.Ş.
- 2 — SASA Suni ve Sentetik Elyaf Sanayi A.Ş.
- 3 — TEKSA Tekstil Ticaret ve Sa-nayi A.Ş.
- 4 — MARSA Margarin ve Nebati Yağ Fabrikası Ticaret A.Ş.
- 5 — YAĞSA Nebati Yağ Fabrikası A.Ş.
- 6 — ÇİMSA Çimento Sanayi ve Ti-careti A.Ş.
- 7 — AKÇİMENTO Çimento Sanayi A.Ş.
- 8 — YÜNİSA Yün Sanayi A.Ş.
- 9 — OLMUK Oluklu Mukavva Sana-

yi ve Ticaret A.Ş.

10 — AKKARDAN Sanayi ve Tica-ret A.Ş. (Kardan Mili Fabrikası)

B — Sigorta

- 1 — Aksigorta A.Ş.

C — Sosyal / Kültürel

- 1 — Akçimento Okulu

Holding'e Dahil

Önemli Şirketler

Hakkında Kısa Bilgiler :

BOSSA

Bossa 1951 yılında Adana'da kuruldu. Bugün bu kuruluşta 3.800 ü erkek ve 500 ü kadın olmak üzere 4.300 kişi çalışıyor.

Hacı Ömer Sabancı Holding'in en büyük kuruluşudur. Bossa Umum Müdürü Ömer Ağa'nın oğullarından Hacı Sabancı'dır. Tesislerin bir bölümünde Holding'in zirai işletmelerinden gelen buğday ve pamuk işlenerek un ve presli pamuk elde edilir. Bu bölüm, un ve çırçır fabrikalarından oluşur. İkinci ve 'modern' bölümde ise iplik, dokuma ve basma üniteleri bulunur, bu bölüme basma kombinasyonu denir.

Bossa'nın sermaye ve ihtiyatları 1973 yılı için 166.592.001 lira, yıllık cirosu ise 600 milyon liradır. Bu fabrikanın tahmini tevsi projesinin maliyetinin 594.591.021 lira olacağı hesaplanmıştır.

PİLSA

Çuval ve kanaviçe fabrikası ile plâstik boru fabrikasından oluşan bu tesiste 594 ü erkek ve 108 i kadın olmak üzere 702 işçi çalışır. Pilsa'nın sermayesi 30 milyon TL olup yeni yatırımlarının tutarının 246 milyon TL ni bulacağı hesaplanmıştır.

SASA

Sentetik elyaf üreten Sasa 1966 yılında kurulmuş olup bu tesiste bugün 767 kişi çalışır. Sasa'nın ödenmiş sermayesi 187 milyon liralık bir artışla 88 milyon TL dan 275 milyon TL na çıkarılmıştır. Yıllık cirosu 400 milyon TL dir. Tevsi yatırımları, ilk hesaplara göre, 1 milyar 226 milyon TL ni bulacaktır. Mevcut tesislerde İCİ — Imperial Chemical Industries Limited firması (İngiltere) teknik yardımını (know-how) ile çalışmaktadır. Yeni tesisler içinse Amerikan Dupont ve F. Almanya Dynamit Nobel A.G. firmaları ile know-how anlaşmaları yapılmıştır. Sasa'nın Umum Müdürü Ömer Ağa'nın mahdumlarından Özdemir Sabancı'dır, Sasa'nın murakibi ise üzü dünyaya yayılmış Kemal Aygün'dür.

MARSA

Sermayesi 32 milyon, yıllık cirosu 185 milyon liradır. 60 milyon liralık bir ilâve yatırım yapılacaktır. Margarin üretir. İlâve yatırımla üretim 31.600 ton / yıldan

62.000 ton / yıl a çıkarılacaktır. İdare Meclisi Başkanı Hacı Sabancı'dır.

ÇİMSA

Yeni bir kuruluştur. Çimento üreticidir. 1975 yılında tecrübe işletmesine geçecektir. Başlangıçta tamamı ödenmiş 5 milyon TL olan sermayesini bugün 120 milyon TL na yükseltmiş bulunmaktadır. Çimsa Çimento Fabrikası'nın tamamı 260 milyon TL na malolacaktır. Gerekli finansman kaynaklarını sağlayabilmek üzere «Halka açık» olarak kurulmuştur.

İSLON

Naylon iplik üreten İslon F. Almanya'nın Bayer firmasının 'teknik yardımlarından yararlanarak kurulmuş olup sermayesinin %55 i Hacı Ömer Sabancı Holding'e aittir. Sermayesi 25.650.000 TL olan kuruluşun yeni yatırımlarını gerçekleştirmesinden sonra 120 milyon TL, olan cirosunu daha da arttırması beklenmektedir.

TEMSA

Temsa, Holding'in kurulmuş ve kurulacak tesislerine makine parçaları, sıcak ve soğuk hava tesisatı, hava kanalları, tectritli kapı ve panolar ile çelik konstrüksiyon elemanları imâl eder. 2,5 milyon TL lik sermayesi yeni yatırımlarla 8,5 milyon TL na çıkarılmıştır. İsviçre'nin Luwa - Klima, İtalya'nın Prim-Vinc ve F. Almanya'nın KSB - Motopomp firmalarıyla 'teknik' işbirliği halinde çalışır.

PLASSA

Sebzeleri soğuktan korumak ve belli bir ısıyı sağlamak üzere seraların üstünü örtmek için gerekli plâstik örtüler imal eden Plassa'da yılda 1000 ton sera örtüsü imâl edilmektedir. 1974 tevsi projesinin maliyeti 30 milyon TL ni bulacaktır.

TEKSA

Muhtelif cins iplik üreten Teksa'da halen 468 i kadın ve 398 i erkek olmak üzere 866 işçi çalışmaktadır. 50 milyon TL lik sermayesini 100 milyon TL na çıkarmakta olan Teksa 300 milyon TL lik yeni

bir yatırımla kadife ünitesi kuracaktır. Teksa'nın Umum Müdürü Şevket Sabancı'dır.

Holding'in Kuruluşunu Tamamladığı Yeni Şirketler :

YÜNSA

30 milyon TL. sermayeli yeni bir kuruluş olan Yünsa yünlü tesisleriyle iplik hane terbiye ve dokuma tesislerini kapsamaktadır. Fabrika İstanbul civarında inşa edilecektir.

KORDSA

İLKE'nin geçen sayısında da hakkında kısaca bilgi verdiğimiz Kordsa'nın sermayesi 100 milyon TL dir. Türkiye'de mevcut 3 lastik fabrikasının ihtiyacı olan kord bezini imal edecektir. «Halka açık» bir şirket olarak kurulmaktadır.

DONATSA

Hacı Ömer Sabancı Holding, Ford Motor şirketi ve Zıral Donatım Kurumu tarafından kurulan Donatsa, Ford lisansıyla traktör monte edecektir. Yatırım tutarı 121 milyon TL dir.

SAPEK

İhracata dönük ticari bir kuruluş olup kolektif şirket hüviyetini halzdir.

LASSA

Hacı Ömer Sabancı Holding, Akbank, Türkiye Garanti Bankası ve B. F. Goodrich'in (Amerika) iştiraki ile kurulan Lassa'nın sermayesi 400 milyon TL olup, bu şirket te «halka açık» olarak kurulmuştur. Muayyen çapta, «kendini onaran» lastik imaledecektir.

Hacı Ömer Sabancı Holding'e Bağlı Tarım İşletmeleri :

«Bir öğle sonrasıydı. Sıcaklık gölgede 42 dereceyi bulmuştu. Çiftlik binasının balkonunda oturmuş, yöneticilerle konu-

şuyorduk. O sırada beklenmedik bir şey oldu: Küçük bir serçe, sıcağa dayanamayıp 'pat' diye saçaktan düşüverdi.

İnsanlar, kuşlardan daha dayanıklı oluyormuş meğer. Aynı ayda, pamuk tarlalarında yüzlerce işçi ve bir dolu traktör durmak bilmeksizin çalışıyordu.

İşte Hacı Ömer Sabancı Holding'in Tarım İşletmelerine ait Ceyhan'daki Mısırlı Çiftliği'nde böyle bir çalışma düzeni kurulmuştu. (Hacı Ömer Sabancı Holding, Hayat Dergisi, Cumhuriyetin 50.'nci Yılında Türk Sanayi İlävesi, s. 22)

Holding'e bağlı üç tarım işletmesi vardır:

A — MISIRLI ÇİFTLİĞİ :

6630 dönümdür. Yılda ortalama olarak 1000'er ton pamuk ve buğday ürünü alan çiftlikte makineli tarım yapılır. Modern tarım kapitalizmi yöntemleri uygulanır.

B — CİRLİK ÇİFTLİĞİ :

Kartuş'taki Cırlık Çiftliği 7000 dönüm den fazla olup buğday ve pamuk üretilir. Ayrıca çevredeki çiftlik ve bahçe sahiplerine tarım ilâç ve araçları satılır.

C — ŞAKİRPAŞA ÇİFTLİĞİ :

Adana - Mersin yolu üzerindeki Şakirpaşa Çiftliğinde ise pamuğun yanı naren ciye yetiştirilir.

Holding'in Tarım İşletmeleri'nden toplanan pamuk ve buğday ürünü, Bossa Un ve Çurçur fabrikalarında işlenir. Bu işletmelerin Umum Müdürü İhsan Sabancı'dır.

Hacı Ömer Sabancı Holding - Akbank İlişkileri :

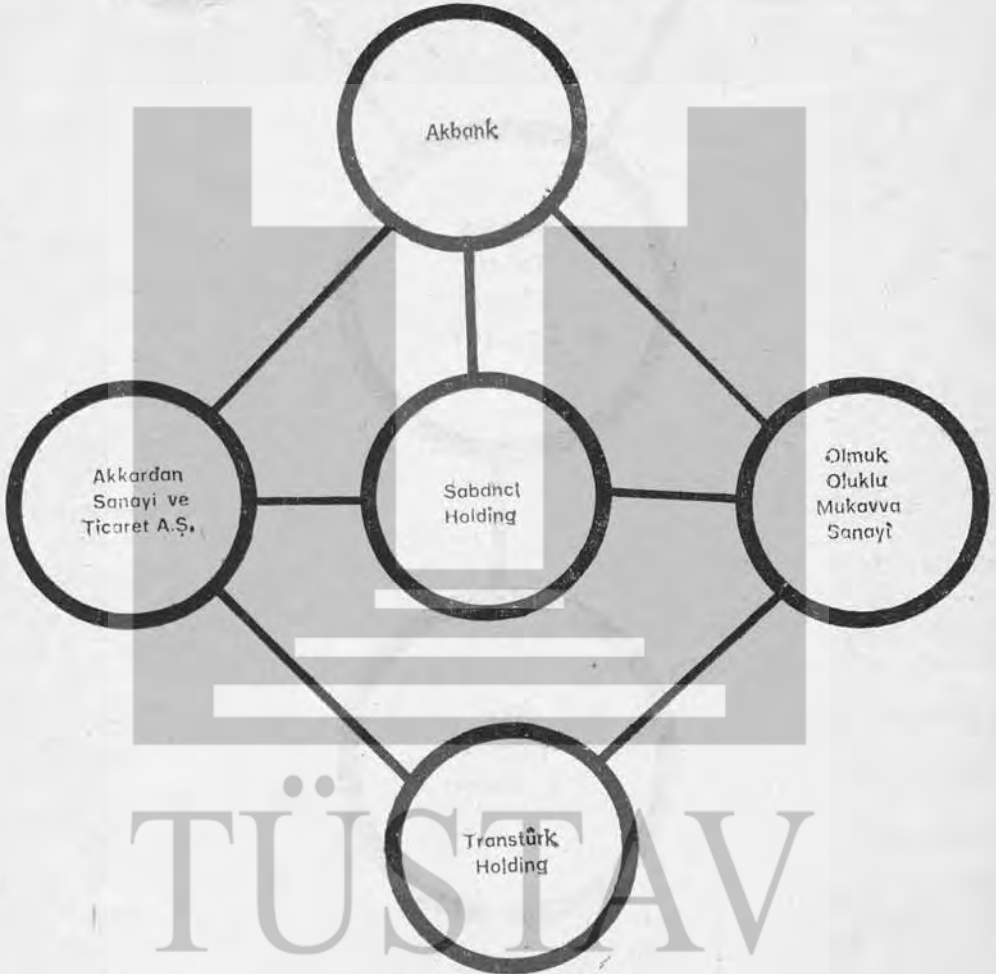
Gerek Hacı Ömer Sabancı Holding gerekse Akbank kendilerini birbirlerinden ayırmaz, bir bütün teşkil eden iki dev kuruluş olarak tanıtırlar. Hatta Akbank'tan çok kereler, Hacı Ömer Sabancı Holding'in bir iştiraki gibi sözedilir. Nitekim Ömer Ağa'nın oğullarından Erol Sabancı, Akbank'ın İdare Meclisi Reis Vekili ve Mu rahhas Aza olarak görev görür. Sonunda Sabancı'nın «SA» hecesini taşıyan ku-

ruluşlar ya Holding'e yada Holding'le birlikte Akbank'a aittirler. Akbank ve Hacı Ömer Sabancı Holding birbirlerini «mali» ve «sıralı» alanlarda tamamlar ve klâsik anlamıyla bir finans kapital bütünlüğü oluştururlar. Bu bakımdan çok kereler birlikte gözönünde tutulmaları gerekir. Nitekim bu gerçekliğe, Hacı Ömer'in paralı

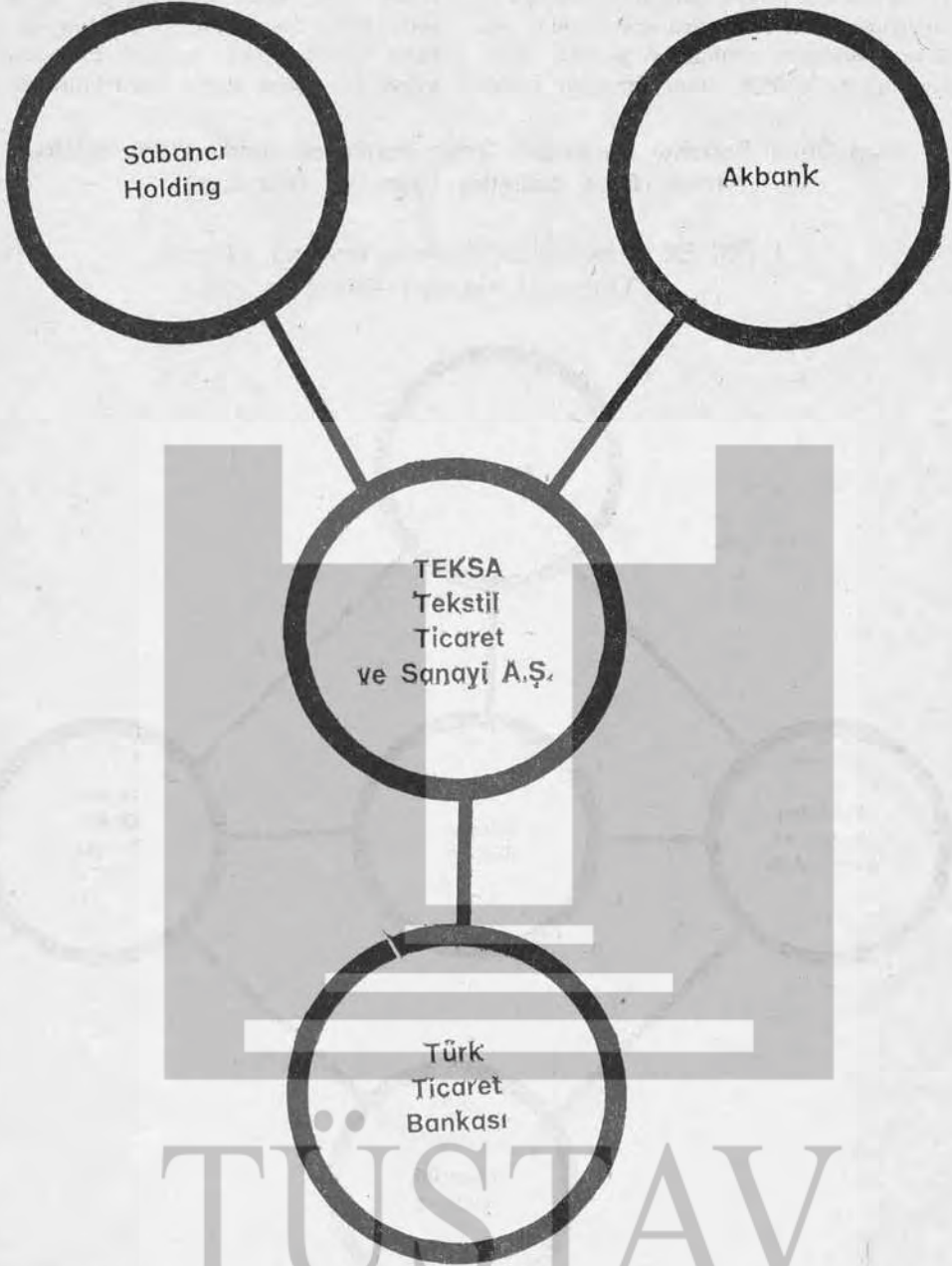
biyografisinde bile değiniliyor ve Ömer Ağanın bir Koç'un kaynaklarına sahip olmaması gibi nedenlerle Akbank'ı ilerdeki teğebbüslerini finanse edebilecek bir kuruluş olarak düşündüğü dile getiriliyor. Özetle, Hacı Ömer Sabancı Holding ve Akbank klâsik finans kapital tanımına en uygun bir örnek olarak verilebilirler,

Hacı Ömer Sabancı Holding'in Diğer Banka ve Holding'lerle Birlikte İştiraki Olan Şirketler (Şematik Gösterim)

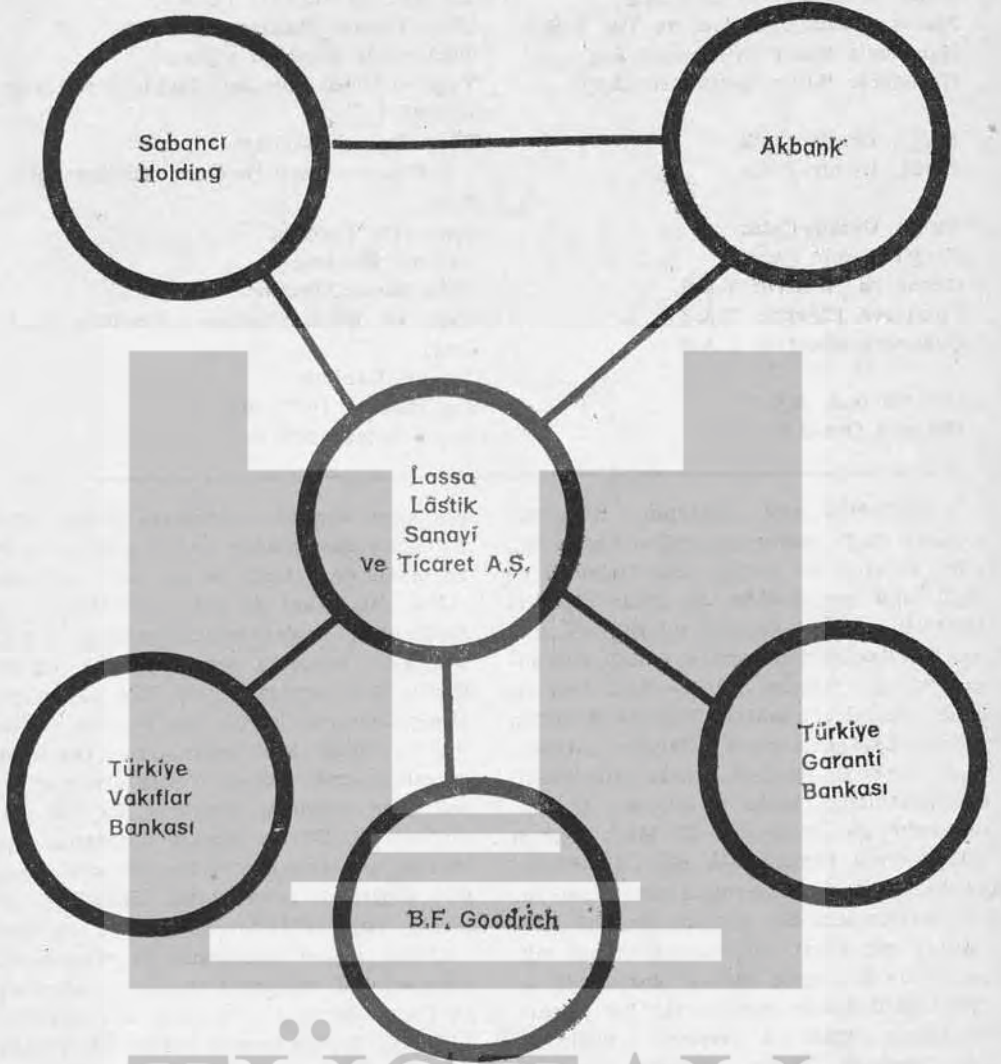
I. ÖRNEK : Hacı Ömer Sabancı Holding, Akbank, Transtürk Holding İşbirliği

2. ÖRNEK : Hacı Ömer Sabancı Holding, Akbank,
Türk Ticaret Bankası İşbirliği

3. ÖRNEK : Hacı Ömer Sabancı Holding, Akbank, Türkiye Garanti Bankası, Türkiye Vakıflar Bankası, B. F. Goodrich İşbirliği

TÜSTAV

Bütün bu iştiraklerden başka, Sabancı Ailesi'nin kontrolündeki sermaye, Akbank aracılığıyla, diğer büyük banka ve

holdinglerin iştirakçisi olduğu pek çok büyük şirkette de pay sahibi durumundadır. Şöyleki:

TABLO VI

Şirketin Adı

Çelik Halat ve Tel San. A.Ş.
Nasas Alimünyum San. ve Tic. A.Ş.
Karadeniz Bakır İşletmeleri A.Ş.
Karadeniz Bakır İşletmeleri A.Ş.

Ereğli Demir Çelik
Ereğli Demir Çelik

Ereğli Demir Çelik
Ereğli Demir Çelik
Çukurova Elektrik T.A.Ş.
Çukurova Elektrik T.A.Ş.
Çukurova Elektrik T.A.Ş.

Oto-Yol San. A.Ş.
İstanbul Oto A.Ş.

İştirakçi Diğer Banka yada Holdingler

Türkiye İş Bankası (%14.6)
Türk Ticaret Bankası
Türkiye İş Bankası (%16.9)
Yapı ve Kredi Bankası (Endüstri Holding) (%2.25)
Türk Ticaret Bankası
Yapı ve Kredi Bankası (Endüstri Holding)
Transtürk Holding
Garanti Bankası
Türk Ticaret Bankası
Yapı ve Kredi Bankası (Endüstri Holding)
Garanti Bankası
Koç Holding (%26.50)
Koç Holding (%50.66)

Görüldüğü gibi Sabancı Ailesi'nin kontrol ettiği «sermaye» diğer finans kapital grupları ile belirli çıkar ilişkileri ve bütünlüğü içerisinde. Bu çıkar ilişkileri elbetteki, finans kapital mihrakları arasında gelişmelerin mevcut olmadığı anlamına gelmez. Nitekim Türkiye'deki tüm finans kapital mihrakları Türkiye Solu'nun «Olağanüstü Dönem»de «Balyoz» tatbikatı ile baskı ve işkence altında tutulmasını tasvip etmişler, hatta el altından kıskırtmışlardır. Bu bakımdan 12 Mart sonrası «Olağanüstü Dönem»nin açık bir finans kapital diktası olduğunu artık kimse inkâr edememektedir. Finans kapital mihrakları işçi sınıfı, güçlenen devrimci mücadele ve tüm halk kitleleri karşısında, a-ralarındaki çıkar gelişmelerini bir kenara bırakarak ortak bir «cephe» oluşturur. Dün böyleydi, bugün böyledir, yarın da böyle olacaktır.

Şimdiye kadar incelenen iki dev holding, yani Koç Holding ve Hacı Ömer Sabancı Holding tarihsel gelişimleri bakımından karşılaştırıldıklarında şu gerçeği görüyoruz. Koç Holding yada Koç Ailesi'nin

kontrolündeki «sermaye» hemen Milli Kurtuluş Savaşı'ndan sonra palazlanmağa başlayan ve özünde tek partili dönemde C.H.P. nin, yani devletin desteğinden yararlanarak finans kapital niteliğine ulaşan yerli bezirgan sermayedir. 2. Dünya Savaşı sona erdiği sırada, Koç «sermayesi» gelişiminin büyük bir kısmını sağlamış ve önemli kilit noktalarını (ekonomi ve politikanın) büyük ölçüde etkileyebilecek güce ulaşmıştı. Bununla Koç «sermayesi»nin 2. Dünya Savaşı sonrası «olanak» ve «fırsat»larından yararlanmadığını söylemek istemiyoruz. Belirtilen 8-zünde, 1923—1945 arasında Koç «sermayesi»nin, devlet fideliğinde büyüyen finans kapital niteliğine varmış bulunmasıdır. Oysa, Sabancı «sermayesi»nin gelişimi 2. Dünya Savaşı sonrası ortamında ortaya çıkmış ve bu gelişim özellikle Demokrat Parti iktidarı ile ivme kazanmıştır. Nitekim Koç'un başlangıçta tarımla ve tarımla ilgili ürünlerle hiç ilgilenmemesine karşılık, Sabancı «sermayesi»nin daha başlangıcında Demokrat Parti'nin çok tuttuğu büyük toprak kapitalistlerinin serma-

yesi vardır. Sabancı «sermayesi» sadece Bayar'ın değil, Demokrat Parti yönetiminin tümünün destek ve teşvikini görmüştür. Bu bakımdan eski bürokrat C.H.P. nin kokusunu taşıyan Koç'a kıyasla Sabancı daha «halktan»dır, daha «sevimli» daha «sıcak»tır. Elbetteki bütün bunlar görünüştedir ve özünde her iki sermaye de finans kapital olarak nitelenen sermayeden başka bir şey değildir. Ama bu iki finans kapital mihrakının günümüzdeki tutumlarını ve özelliklerini daha iyi kavrayabilmek için, bu mihrakların hangi tarihsel koşullarda çıktıklarına, hangi örgütlü güçlerin desteğini sağladıklarına, bugün de hangi çevrelere daha yakın olduklarına bakmak gerekir. Örneğin Koç «sermayesi» ile tek parti dönemi devletinin bir ürünü olan Türkiye İş Bankası arasındaki «beraberlik» ve «yakınlık»a karşılık Sabancı «sermayesi» gücünün önemli bir kısmını, yine kendi kontrolündeki ve kendisinin bir bölümünü oluşturan, kendi yarattığı Akbank'tan almaktadır. Koç ve benzerleri bugün genellikle CHP — MSP «ortaklığı»nın karşısında yer alırken, Sabancı «sermaye» grubu daha ihtiyatlı bir politika izlemekte ve MSP ile belirli bir dîrsek temasını sürdürmektedir. Bu tavır Odalar Birliği seçimlerine bile yansdığı gibi, meşhur Özal kardeşlerden birisinin Hacı Ömer Sabancı Holding Genel Koordinatörü olmasına karşılık diğerinin CHP — MSP «ortaklığı»nda Tarım Bakanlığı görevini görmesi elbetteki bir raslantı değildir.

Biri tek parti dönemi C.H.P. nin diğeri ise D.P. nin koltuğu altında palazlanmış bu iki «dev» finans kapital mihrakına karşılık Yaşar Holding özellikle A.P. nin desteği ile gelişmiş nispeten daha yeni bir finans kapital mihrakı olarak göze çarpıyor ve gerçekten de her bakımdan yeni ve toy olduğunu, finans kapitalden beklenmeyecek bir «gayriciddilik», bir «çıgırtkanlık», bir «efelik» edası ile ortaya koyuyor, bir kelimeyle «sonradan görme» olduğunu hiç saklayamıyor. Şimdi de bu «toy» Holding'i «teşrih masası»na yatıralım.

YAŞAR HOLDİNG A.Ş.

Yaşar Holding A.Ş., yine Yaşar Holding A.Ş. adlı broşürde kendisini tanıtmaya işlemine şöyle başlıyor: «Bizce, Türkiye, karma ekonomi prensiplerine ve Atatürk ilkelerine uygun olarak, hür demokratik rejim içerisinde sosyal, ekonomik ve kültürel sorunlarını çözmek ve plânlı kalkınma suretiyle bir Batı Avrupa Devleti olmak gayretindedir» (Bak: Yaşar Holding A.Ş. s. 3)

Oysa, aynı broşürün «ingilizce» yayımlanan kopyasında, bu ifade şöyle değiştiriliyor: «Türkiye'nin temel (başlıca) hedefi hür demokratik sistem çerçevesinde ve kurucusu M. Kemal Atatürk'ün tespit etmiş olduğu ilkelere uygun olarak, sosyal, kültürel ve ekonomik sorunlarını çözmek ve böylece Batı Avrupa'nın ekonomik bakımından gelişmiş ülkeleri arasında yer almaktır.» (Bak: Yaşar Holding Corporation. s. 3)

Görüldüğü gibi, broşürün İngilizce kopyasında:

1 — Karma Ekonomi,

2 — Plânlı Ekonomi deyimlerine yer verilmiyor.

Türkçe broşür, daha sonra şu şekilde devam ediyor: «Gerek toplum yapısında gerekse sanayi sektöründe meydana gelen gelişmeler, eğitim, konut, halk sağlığı, nüfus plânlaması, şehirleşme ve işsizlik gibi büyük sosyal sorunlara yol açmıştır. Bu sorunlar içerisinde eğitim kadar önemli olanı şüphesiz ki işsizlik sorunudur. Her ne kadar bu sorun dış ülkelere iş gücü sevi ki suretiyle halledilmek istense de, bu hiç bir zaman nihai bir çözüm yolu olmayacaktır. Bu sebeple memleketimizde halen mevcut olan büyük iş ve tüketim ihtiyacı ancak fazla yatırım ve üretimle karşılanabilir.» Bu bölümün İngilizce broşürde yer alan karşılığı ise şu şekilde: «Son 10 yıl içinde Türkiye'deki ekonomik gelişme gayretlerinin sonucunda ortaya çıkan gelişmeler, hiç şüphesiz eğitim, nüfus, şehirleşme, konut, kamu sağlığı ve işsizlik alanlarındaki yeni sorunları günışığına çıkarmıştır. Bu sorunlar arasında eğitim ve işsizlik sorunları, diğerlerinin en önemli belirleyicileri olarak göze çarparlar.»

(Bak: Yaşar Holding Corporation, s. 3)

Aynı olması gereken bu iki bölüm arasında da şu önemli farklılık mevcut:

İngilizcesinde dış ülkelere işçi sevki- mizden bahsedilmiyor. Bu konu geçiştiriliyor. Elbetteki «Batılı dostlarımız» bu konudaki gerçekleri, bizim yerli finans kapitalden daha iyi biliyorlar. Çünkü, «Dış Ülkeler»e işçi sevkimizi belirleyen dostlar da bu «Batılı dostlar». Dolayısıyla bu konuya değinmek biraz fazlaca işgüzarlık olacak. Bu bakımdan konuya değinilmiyor bile.

Ve daha ilerde, Türkçe broşürde: «Ya- kın tarihimize kadar içe dönük mevzuat ve kapalı bir ekonomi politikası sürdüren memleketimizde ekonomik hayatın büyük çapta ithalâta yönelmesi ve münferit u- fak teşebbüsler nedeni ile verimli olmayan faaliyetlere bağlı kalması, söz konusu so- runların çözümlenmesini engellemiş ve Türkiye'nin kalkınmış ülkeler seviyesine ulaşmasını bütün istek ve iyi niyetlere rağmen geciktirmiştir.» (Bak: Yaşar Hol- ding A.Ş. s. 3)

Bu bölümün İngilizcesi ise şöyle gev- rilebilir: «Son (10) yıllara kadar uygula- nan ve kendine yeterliliği vurgulayan eko- nomi politikası küçük ve verimsiz kuru- luşların ortaya çıkmasına sebebiyet ver- diği gibi, aynı zamanda yatırım fonları ve döviz kaynakları sıkıntılarını çeken kapalı bir ekonomi yaratmıştır. Böyle bir eko- nomik yapı, ülkenin sosyal ve ekonomik sorunlarının üstesinden gelecek tek yol o- lan, temel bir sanayileşme çabasının ge- rektirdiği düzeydeki yatırımları hiç bir zaman yaratamazdı.» (Bak: Yaşar Hol- ding Corporation s. 3)

Bu bölümün Türkçe ve İngilizce kar- şılıkları arasındaki farklar neler?

1 — İngilizce'sinde «mevzuat»tan hiç bahsedilmiyor. Bu konudaki yakınlama Dev- let Baba'ya yapılıyor. Devlet Baba hedef alıyor. Olaki İngilizcesinde böyle yazıl- dığında Devlet Baba gücensin.

2 — İngilizce'sinde ülkenin ekonomik yapısı adeta «mahkûm» ediliyor, yerden yere vuruluyor. Bu yapıyla kalkınmanın gerçekleştirilemeyeceği dile getiriliyor. Oy sa Türkçesi bayağı «ınlımlı». Olumlu istek ve iyi niyetlerin varlığı kabul ediliyor.

Yine daha ilerde ve Türkçe broşürde: «Yaşar Holding Anonim Şirketi, geçmişte- ki tecrübelerin ışığı altında kendi müte- vazî ölçüleri ile şirketleri arasındaki da- yanışmayı ve koordinasyonu sağlamak, ya- tırımlarını arttırmak, yeni iş sahaları ya- ratmak DAHA ÇOK VERGİ VERMEK, ve böylece Türk Ekonomisinin güçlenmesine katkıda bulunmak için kurulmuştur.» (Bak: Yaşar Holding A.Ş. s. 3)

Bu bölümün İngilizcesi şu şekilde ya- zılmış: «Yaşar Holding son on onbeş yıl içerisinde, çok iyi koordine edilmiş bir çaba ile önemli sayıda yatırımı biraraya getirmede başarı sağlamış birkaç kuru- luştan birisidir. Bu, (özellik) Holding'e «boyut»un önemli bir etken olduğu sana- yilerde yatırım yapabilme yeteneğini ka- zandırmış, böylece birikmiş sermaye ek- sikliği yüzünden, şimdiye kadar, hemen hiç yaşanılmayan yeni alanlar açılmıştır. Sonuç, daha gelişmiş bir yatırım, üretim, istihdam ve vergi gelirleri düzeyidir. Bu- gün Yaşar Holding topluluğundaki «Ku- ruluşlar», toplam olarak 167 milyon TL- nin üzerindeki bir sermayeyi temsil et-mekte ve 2.000 in üzerinde eleman istih- dam etmektedirler.» (Bak: Yaşar Holding Corporation, s. 3)

Türkçe ve İngilizce metinler arasın- daki farklar şunlar: Türkçe metinde Ya- şar Holding'in amaçları, «mütevazî ölçü- ler içerisinde», şirketleri arasındaki daya- nışmayı sağlamak, yeni iş sahaları yarat- mak, ve DAHA ÇOK VERGİ VERMEK şeklinde tanımlanıyor. «Ecnebler» özel- likle vergi konusundaki bu «yurtseverce fedakârlıkları» hiç yutmayacakları için, İn- gilizce metinde daha teknik bir dil kulla- nılıyor, kuruluş hakkında somut bilgiler veriliyor. Ayrıca İngilizce metinde, Yaşar Holding hiç te «mütevazî ölçüler içerisin- de olan bir kuruluş» gibi değil de «son yıllarda önemli sayıda yatırımları birara- ya getirmede başarı sağlamış, birkaç ku- ruluştan birisidir» diye tanıtılıyor. Yani, Türkçe metinde, tabir yerindeyse «esnaf- ça» bir dil kullanılıp, yakınlamaya daha çok yer verilirken İngilizcesinde «modern ser- maye»nin dilinden yararlanılmak isteni- yor. Çünkü kendi içimizde, ne kadar «be- zirgân», ne kadar «alaturka», ne kadar

«Osmanlı» olursak olalım, «Enebi» kar-
sısında daima en koyu bir şekilde «Batı-
lıyız»dır.

Ve son olarak Türkçe metinde şöyle
bir ifadeye yer veriliyor: «Hür ve Batılı de-
mokrasielerde Holding tipi kuruluşlar ül-
ke ekonomisinin gelişmesinde istisnasız olu-
mlu sonuçlar vermektedir. Aynı sonuç-
ların Türk Ekonomisi içinde geçerli oldu-
ğuna ve karma ekonomi prensiplerine uy-
gun olarak teşkilâtlanan hür teşebbüsün,
milli ekonomi ve sosyal yapıdaki olumlu
katkısına inanan Yaşar Holding Anonim
Şirketi, bugüne kadar çeşitli faaliyetleriyle
Türk Ekonomisine önemli ölçüde hiz-
met etmiştir.» (Bak: Yaşar Holding A.Ş.
s. 3)

Şimdi bu bölümün İngilizcesinin çevi-
risini verelim: «Kuvvetle inanıyoruz ki bu
gibi 'birleşimler', kendi üyelerinin çaba-
larını kaynaştırmak suretiyle bir grup halin-
de ekonominin gelişmesine tek tek ya-
pacakları katkıların toplamından daha bü-
yük katkıda bulunabilirler. Grup bilimsel
ve teknolojik yeniliklerden daha iyi yarar-
lanabileceği gibi daha yüksek düzeylerde
yatırımları gerçekleştirebileceğinden başa-
rı için daha büyük bir potansiyeli de içe-
rir. Bu bakımdan Yaşar Holding'in Türk
ekonomisine Bilim, Birlik ve Başarı yo-
luyla katkıda bulunmasını amaç olarak
benimsemiş bulunuyoruz.» (Bak: Yaşar
Holding Corporation, s. 3)

İki metin arasındaki farklar: İngiliz-
ce metinde «Vatan, Millet, Sakarya Ede-

biyatı» yapılmıyor. Ayrıca «Hür ve Batılı»
demokrasilerden de söz edilmiyor. Bunlar
dan başka, yine «karma ekonomi» gibi, fi-
nans kapital fideiği olan devlet kapitaliz-
mini gizlemeğe çalışan bir gölge deyim
kullanılmıyor, Türkçe metinde, olur olmaz
her yerde, «hür teşebbüs» diye yırtılır-
ken, İngilizce metinde, nice birleşmenin
yaratacağı nitel değişimlerle yatırımlar ön
plâna çıkartılıyor.

Özetle, aynı kuruluşun biri Türkçe di-
ğeri İngilizce olarak basılmış tanıtma bro-
şüründe, hem deyiş, hem de kapsam ve
amaç bakımından önemli farklar, yada
farklılıklar göze çarpıyor. Türkçe metin-
de, devlete yakın ve sığınan «bezirgân-
ca,» ve «esnafca» bir tutum benimsenir-
ken, İngilizce metinde «Batılı» kuruluşla-
rın tanıtma broşürleri taklit ediliyor. Bu
farklılık bile yerli finans kapitalin özün-
de yabancı finans kapitalle ortaklık içeri-
sindeki bezirgân kaynaklı bir sermaye ol-
duğunu ve gelişim süreci içerisinde sırtı-
nı devlete dayadığını somut bir şekilde or-
taya koymuyor mu?

Yaşar Holding'in İştirakleri

Daha ziyade İzmir yöresinde faaliyet
gösteren ve yine daha önce de belirttiği-
miz gibi özellikle 1960'lardan sonra, A.P.
iktidarı döneminde gelişen ve bu bakım-
dan da A.P. nin en «cazgirca» sözcülüğü-
nü ve borazancıbaşılığını yapan Yaşar
Holding'in iştirakleri, şu şekilde sıralana-
bilir:

TABLO VII

Yaşar Holding Anonim Şirketinin İştirakleri

Kuruluşun Adı	Yaşar Holding A.Ş. nin Sermayesine İştirak Payı
1 — DYO Boya Vernik ve Reçine Fabrikaları A.Ş.	% 88.25
2 — DYO ve SADOLİN Sentetik Selülozik Boya ve Vernik Fabrikaları A.Ş.	50.13
3 — Türk Tuborg Bira ve Malt Sanayii A.Ş.	25.00
4 — AREV Boya ve Kimyevi Mad. İth. ve İhracat A.Ş.	57.50
5 — OTAK Proje Mühendislik ve İnşaat A.Ş.	54.00
6 — BOTAŞ Bornova Teneke ve Ambalaj Sanayii A.Ş.	75.71
7 — DESA Demir Kazan ve Makina Sanayii A.Ş.	45.00
6 — 1001 GECE Turizm ve Ticaret Anonim Ş.	60.00
7 — PARK Turistik İşletmeler Anonim Şirketi	36.75
8 — TİFSET Basım ve Yayın Sanayii A.Ş.	81.50
9 — YAŞAR Dış Ticaret A.Ş.	40.00

(Kaynak: Yaşar Holding A.Ş. İzmir, adlı tanıtma broşürü)

Yaşar Holding'in bu iştirakleri dışında yeni yatırımları ise Altın Yunus Çeşme Tatil Köyü A.Ş., Pınar Süt Mamulleri A.Ş. ve Ege Gübre Sanayi A.Ş. olarak sıralanabilir.

Yaşar Holding ve Bu Holding'e Bağlı Bazı Şirketler Hakkında Kısa Bilgiler :

Yaşar Holding Anonim Şirketi 1968 yılında 2 milyon TL. sermaye ile kurulmuş aynı yıl içinde bu sermaye 20 milyon TL. na çıkartılmıştır. 1970 yılında ise bu sermaye 50 milyon TL. na yükselmiştir. Bugün Holding'in sermayesi 75 milyon TL. dir. Diğer bir deyişle 5 yıllık çok kısa bir süre içerisinde Holding'in sermayesi 38 kat artmıştır. Holding'in İdare Meclisi Durmuş Yaşar (baba), Selçuk Yaşar (mahdum), Selman Yaşar (mahdum) İsmail Paya ve Hüseyin Tosun'dan oluşmaktadır. Durmuş Yaşar Umumi Heyet Başkanı, Selçuk Yaşar İdare Meclisi Başkanı, Selman Yaşar İdare Meclisi Başkan Vekili olarak «görev» görmektedirler, bu «halka» açık şirketlerden oluşan Holding'te.

1 — DYO DURMUŞ YAŞAR VE OĞULLARI BOYA VERNİK VE REÇİNE FABRİKALARI A.Ş.

1954 yılında limited bir şirket olarak faaliyete başlamış bulunan DYO 1965 yılında 1 milyon TL. sermayeli bir anonim şirket haline dönüşmüştür. Faaliyet alanı plâstik ve sentetik inşaat ve oto boyaları, yağlı boyalar vernik, terebentin, boya fırçaları ve boya yardımcı maddeleri olan DYO'ya bağlı 5 fabrika bulunur. Personel adedi, 1973 yılında 359 olup, İdare Meclisi nin beş üyesinden birisi de Durmuş Yaşar'dır.

2 — DYO VE SADOLİN SENTETİK SELÜLOZİK BOYA VE VERNİK FABRİKALARI A.Ş.

1963 yılında kurulmuş olan bu şirkette 442 kişi çalışmakta olup İdare Meclisi Başkanı yine Selçuk Yaşar, İdare Meclisi Başkan Vekili Selman Yaşar, İdare Mec-

lisi üyelerinden birisi de baba Durmuş Yaşar'dır. Şirkete bağlı olarak çalışan üç fabrika vardır. Bunlar Sanayi Boyaları Fabrikası, Matbaa Mürekepleri Fabrikası ve Alkyd ve Polyster Sentetik Reçineleri Fabrikaları'dır. İdare Meclisinde, Sadolin'i temsilen, Dan Sadolin isimli «kefere» de bulunur.

3 — TÜRK TUBORK BİRA VE MALT SANAYİİ A.Ş.

Danimarka finans kapitali ile ortaklık oluşturmak üzere kurulan bu şirket 1969 yılında tesislerinde faaliyete geçmiştir. Personel adedi 570 olan şirketin İdare Meclisi Başkanı Selçuk Yaşar, İdare Meclisi Başkan Vekili Selman Yaşar'dır. Yedi kişilik idare meclisinde ayrıca dört «kefere» bulunur.

Türkiye İş Bankası'nda «ortaklar» arasındadır.

4 — DESA DEMİR KAZAN VE MAKİNA SANAYİİ A.Ş.

1960 yılında Zafer Tayyar İrcil tarafından faaliyete geçirilen bu firma 1965 yılında 400.000 TL. sermayeli bir komandit şirket haline getirilmiştir. 1970 yılında, firmanın «sermayesinin arttırılması» zorunluğu ile karşı karşıya kalınca Yaşar Holding A.Ş. nin kuruluşları arasına girmiş, daha doğrusu, «büyük balık» tarafından yutulmuştur. Şirkette 221 kişi çalışır İdare Meclisi Başkanı Selçuk Yaşar'dır. Zafer Tayyar İrcil'e gösterdiği anlayış için de bir idare meclis üyeliği verilmiştir.

5 — TİFSET

İzmir'de Ekspres Milliyet ve Ticaret Gazeteleri'ni basan bu şirkette 161 kişi çalışmakta olup daha önce de belirtildiği gibi 8 milyon TL.lık sermayesinin %81.50 si Yaşar Holding'e aittir. Koç Holding'te ortaklar arasındadır. İdare Meclisi Başkanı Selçuk Yaşar'dır. Daha önceleri bu şirkete ait tesislerde basılmakta olan «Devir» en sonunda finans kapital — tefeci bezirgân kaynaşımının en somutlaştığı kesimlerden birisi olan Bab-ı

Ali'ye taşınmıştır. Bu üstün eseri hakkın-
da Yaşar Holding kendi ağzından şöyle
bir değerlendirme yapmaktadır: «HÜR TE
ŞEBÜSÜN YAYIN ORGANI OLAN DE-
VİR gerek baskı gerek muhteva yönünden
beğenilen bir dergi olmasına rağmen, kâr-
lılık yönünden maalesef bekleneni vermek
ten çok uzaktır. Halen Tifset için maddi
bir yük teşkil etmektedir. Bu derginin ba-
sım hayatının merkezi olan İstanbul'a ta-
şınması ile daha iyi bir sonuç alanıcağını
ummaktayım. (Selçuk Yaşar'ın Yaşar
Holding İdare Meclisi Başkanı olarak
1973 yılı Adi Umumi Heyet Toplantısı'nda
yaptığı Konuşma. Yaşar Holding Anonim
Şirketi. 1973 Yılı Faaliyet Raporu s. 14)

6 — EGE GÜBRE SANAYİİ A.Ş.

Türkiye İş Bankası'nın da ortakları
arasında bulunduğu bu şirket Yaşar Hol-
ding'in başı çekmesiyle ve 4 milyon TL.
sermaye ile faaliyete geçmiş ve kısa bir
süre sonra sermayesi 150 milyon TL. na

çıkartılmıştır. Daha sonra 200 milyon TL.
na çıkarılan sermayenin 160 milyonu
«halk»tan sağlanmıştır. Projenin yürütü-
mü ve teknik kontrol bir yabancı yerli
sermaye ortaklığı olan TÜMAŞ ve Dani-
markalı Halbor Topsoe firmalarına veril-
miştir. Türkiye teknik elemanları ve özel-
likle yurtsever inşaat mühendisleri hem
Tümaş hem de Haldor Topsoe'yi «yaki-
nen» tanırlar.

Holdings'in Yatırım Tutarları ve Kârlılığı :

1973 yılında Yaşar Holding mevcut ku-
ruluşlarının yanında Altın Yunus, Pınar
Süt Mamulleri ve Ege Gübre Sanayii gibi
kuruluşlardaki faaliyet ve yatırımlarını
arttırmış ve örneğin Altın Yunus büyük
bir tantana ile Haziran ayı içinde işlet-
meye açılmıştır. Holding ve Holding'e bağ-
lı şirketlerin 1973 yılı içindeki toplam ya-
tırları 129 milyon TL. ni bulmuştur.

TABLO VIII

HOLDİNG'E DAHİL BÜTÜN ŞİRKETLERİN TOPLAM KÂR, CİRO, ÖZVARLIK VE PERSONEL SAYISINDAKİ GÖRÜŞMELER

Yıllar	Toplam Kâr	Ciro		
1972	71 Milyon TL.	453 Milyon TL.		
1973	98 Milyon TL.	601 Milyon TL.		
Artış	% 38.0	% 32.7		
Özvarlık	Öz Sermayeye Göre	Ciroya Göre		Pers.
162 Milyon TL.	% 44	% 16		2144
281 Milyon TL.	% 35	% 16		2736
% 78.5				% 22.5

(Kaynaklar: Yaşar Holding Anonim Şirketi Faaliyet Raporları, 1972-1973)

Görüldüğü gibi, «Olağanüstü Dönem»in
«Olağan» şartlarında, Yaşar Holding'in
tatlı kârları büyük ölçüde artmış ve Hol-
ding'e dahil şirketlerin özvarlığındaki ar-
tış bir yıl içerisinde %73.5'lik bir oranda
119 milyon TL. olmuştur. Böyle bir «ge-
lişim» bile Yaşar Holding'in «Devir» gibi
bir trajik komik dergiyi neden çıkarttığı-
nın, neden bu dergide, D.P. ve A.P. kılıfı
artıklarına yer verdiğinin, neden her vesile
yle demokrasi düşmanlığı yaptığının a-
çıklanması için yeterlidir.

Yaşar Holding «Tipik» Görüşmeleri ya da «Hayat Felsefesi»

1 — Sermayenin «Kutsal Amaçları» Hakkında :

«Millet olarak, devlet olarak kalkın-
ma modelimizi seçmiş (devlet olarak e-
vet; fakat bu sözde modelin seçilmesi ile
milletin uzaktan yakından bir ilişkisi yok.
Bu model millete rağmen seçilmiş) tespit

etmiş olmamıza rağmen, zaman zaman ve hatırla sorumlu mevkilerdeki kişilerden daha (ülkemizde bir sorumlu mevkî sahipleri vardır bir de sorumsuz mevkî sahipleri ki bu ikincilere genellikle iyi saatte olsunlar'da denilir) genel politikamıza (yani Türkiye finans kapitalinin genel ekonomi politikasına) ters düşecek görüşler beyanatlar (beyanat, beyan'ın çoğulu olduğuna göre beyanatlar da beyanlarlar oluyor. Yani kelime pekiştiriliyor) Az gelişmişlikten kurtulmanın yolu (Bakalım neymiş?) sanayi toplumunu olmanıza (biz bunu daha önce de duymuştuk bir yerde) bağlıdır. Biran önce hayal dünyasından kurtulup gerçekleri görmek lazımdır. (Türkiye'de bir finans kapital tahakkümü vardır, gerisi fasa fisodur. Ortalığı bulandırmayın, demek istiyor.) Büyük sermayedar (küçüğü de var), büyük yatırımcı yaşantısını daha yükseltmek için değil memleketi hizmet için, iş sahası yaratmak için yatırım yapmak istiyor (demek ki neymiş? Sermayedar sömürücü değil vatan kurtaran aslanmış) (Bak: Selçuk Yaşar'ın Konuşması Yaşar Holding 1973 s. 5). Yılı Faaliyet R.

2 — «Yabancı Sermaye» Hakkında :

«Öte yandan teknolojik gelişmeden yararlanma hızı yüksek olmayan sanayinin rekabete açılma gücü çok sınırlıdır. Tam bir ortak pazar ülkesi olmaya hazırlanan yurdumuzun bu gerçeği gözönünde tutularak, körü körüne bir yabancı sermaye düşmanlığına karşı çıkmak gerekir. Yeni teknoloji getiren, memleket kalkınmasına katkıda bulunan yabancı sermaye teşvik edilmelidir. Know-how, lisans, patent harcamalarını önlemek ya da bazı suni tedbirlerle sınırlamak memleketin hayrına değildir. (Yani finans kapitalin hayrına değildir) Tecrübe her zaman kazanılmaz bazen de satın alınır. Yabancıların yıllarca süren çalışmalarının (yani hem kendi işçi sınıflarını hem de uydu ülkeler halklarının sömürmelerinin), bilimsel araştırmalarının sonuçlarını bize karşılıksız bedelsiz aktarmaları her halde beklenemez. (Çün-

kü kapitalizmde herşeyin bir fiyatı, bir değerin değeri vardır)» (a.g.e. s. 5.)

Ve aynı şekilde: «Ham petrol ihtiyacımızın daha büyük bir kısmının yurt içinden karşılanması bakımından aramaların süratlendirilmesi için devletçe her türlü imkânın seferber edilmesi yerinde olacaktır. Bugün için gerektiği gibi kullanamadığımız bu yeraltı servetimizin dünya sanayinin petrol ikamesi olarak keşfedeceği yeni bir maddeyi kullanmaya başlaması ile bütün değerini kaybedeceğini unutmamak gerekir. Yani 'kaynağı nasıl olsa bizde, teknolojik gücün o seviyeye geldiği zaman istifade ederim' ya da 'petrol millî bir sorundur, yabancılar karışmamalıdır' gibi demogojik sözler (kimin internasyonal olduğu, kimin kökünün dışarda olduğu) ortada. Türkiye finans kapitali için ülke kaynaklarının halkımızın çıkarları yönünde kullanılması demogojidir. Yapılması gereken yabancı yerli finans kapital sömürüsüne engel olunmamasıdır) memleketin hayrına değildir (Neyin memleketin hayrına olduğunu bir yerli finans kapital bir de onun lekçi köpekliğini yapan iyi saatte olsunlar bilebilir). Millî servetlerimizi zamanında ve süratle değerlendirmek gerekir. Bu sırada gerekirse yabancı teknolojiden de istifade edilmelidir (Ülkenin somut koşullarına uygun yabancı teknolojiden yararlanmaya kimsenin bir şey dediği yok. Yurtseverlerin tümü yabancı sermaye sömürüsüne karşı çıkıyorlar) Memleket menfaati her şeyimi kendim yapacağım diye kabuğuna çekilmekte değil dünyayı daha çok tanımak, bizden ileri deneyetlerin buluşlarından da yararlanarak ekonomik büyümemezi daha da hızlandırmaktadır.

Bugün Akdeniz ve Karadeniz'de petrol arama hakkı yalnız T.P.A.O'na verilmiştir. Bu şirket aramayı kaç yılda gerçekleştirebilecektir? Eğer T.P.A.O. buradan petrolü 10 yıl sonra verecek ve biz de petrol için on yılda 15 milyon dolar dışarıya ödeyeceksek (Türkçe kendilerinin biz aynen veriyoruz) bu politikanın faydalılığı, verimliliği iddia edilebilir mi? (Yabancı petrol şirketlerinin Ecevit Hükümeti'nin, eskiye hükümetlere kıyasla da-

ha haysiyetli tutumları karşısında takındıkları tavır ve giriştikleri provokasyonlar, Yaşar Holding'in ne derece 'milli' bir hüviyete sahip olduğunu fazlasıyla ortaya koyuyor)» (Bak: a. g. e. s. 9.)

3 — «Devlet» Hakkında :

«Memleketimizin bir diğer önemli konusu da zarar eden Devlet işletmeleridir. Kamu sektörü kârlılık yönünden ekonomik boyutlarının verdiği üstünlükleri gereği gibi kullanamamaktadır. İktisadi Devlet Teşekkülleri ekonomiye yük olmaktan kurtarıp rantabl çalışmasını sağlayabilecek bir reorganizasyon kadar memleketimize yararlı olabilecek pek az iş vardır. (Oysa İktisadi Devlet Teşekkülleri'nin temel amaçlarının «özel sektör»ü geliştirmek, bu sektöre ucuz kaynak sağlamak ve yine «özel sektör»ün henüz göze alamadığı alanlarda faaliyet göstermek suretiyle, «hürteşebbüs» ün önündeki engelleri kaldırmak olduğunu çok iyi biliyoruz).

Dünyanın hiç bir yerinde Devlet ne iyi bir sanayici ve ne de iyi bir tüccar olabilir. (Tüccarlığı bilmiyoruz ama, sosyalist ülkelerde Devletin nasıl bir sanayici olduğunu hem tarih hem de bu ülkenin günümüzdeki durumları ortaya koyuyor. Selçuk Yaşar, çok yakınındaki İzmir Fuar'ını hiç ziyaret etmemiş gibi konuşuyor. Gerçeğin böyle olmadığını Selçuk Bey de çok iyi biliyor, ama görevi kendi zümre çıkarlarını sonuna kadar savunmak ve o da bu görevin gereklerini yerine getiriyor, her yöntemden yarar anarak; Oyunun kuralı bu), Devlet dokümacılık gibi her müteşebbisin başarı sağladığı sahalarda gücünü harcayacağına hür teşebbüsün henüz girişemediği ağır sanayi yatırımları ile alt yapı yatırımlarını gerçekleştirmeli (işte baklayı çıkardı ağzından ve böylece hem tarih açısından ne kadar geleneksiz ve güdük ve, hem de ne kadar dışa bağımlı bir sermayenin sözcüsü olduğunu da ortaya koymuş oldu), sermaye piyasasını korumalıdır. (Devlet'in bundan açık ve kesin bir tanımı yapılabilir mi? Devlet — Sermaye Sınıfının Bekçiliği) Alt yapı yatırımlarının Devletçe zamanında tamam-

lanmaması hür teşebbüs yatırımlarını geciktirmekte veya maliyeti arttırarak pahalılığa sebep olmaktadır.

Türkiye'de devlet kendi esas görevlerini ağır bir şekilde ihmal etmekte buna mukabil hiç bir şekilde görevi olmayan konulara da el atmaktadır (Oysa sermaye düzeninde devlet görevlerinin ne olduğunu ancak sermayedarlar söyleyebilir). Sigara üretimini devlet kendi tekeline almıştır, sigara kuyrukları ortadadır, hava ulaştırmasını devlet tekeline almıştır hava meydanlarının ve THY'nun rezaleti ortadadır, demiryolu ulaştırmasını Devlet tekeline almıştır, yataklı vagonlarda seyahat edenler bilirlir vagon restoranlarının hür teşebbüs yönetimindeki mükemmelliğini ve bugünkü rezaleti (Vagon restoranlarda gahşanlar ne yapсын, 'bu millete her şey öğretilmiş, ama uşaklık öğretilenmiş' değil miydi?) Bu misaller açıkça önmümüzde iken halâ Devlet yeni sahalara el atsın, devletleştirsin denmektedir. Devlet bakkal dükkânı işletemez, lokantacılık yapamaz, bunlar meslek inceliği isteyen konulardır. (Sanki kıskırtıcı ajanlık, sanki işkence, sanki 'fail meçhul cinayet' 'meslek inceliği' istemezmiş gibi) Devlet esas görevlerine rücu etmeli (yani ağır sanayi yatırımlarını yapmalı, alt yapıyı enrimize hazır etmeli ve bakkalık, lokantacılık, yabancıya uşaklık gibi 'meslek inceliği' isteyen hizmetleri bize bırakmalı) ve bu görevlerini en iyi şekilde yapmalıdır. Ülke kalkınmasına yapabileceği en büyük katkı budur.» (a.g.e. s. 6)

4 — «Sermaye Eksikliği» Hakkında :

«Kalkınmak için yatırım yapmak zoruunda olan geri kalmış ülkelerin en büyük dar boğazı sermaye eksikliğidir. Bu ülkelerin sermaye teşekkülünü sağlayacak girişimleri teşvik etmeleri gerekir. Oysa Türkiye'de bunun aksi bir yola gidilmektedir, 1973 yılı içinde 'Dövizle çevrilebilir Türk parası mevduat hesaplarına dayalı kredileşme imkanı kaldırılmıştır. Mevduat faizlerinin azaltılması tasarruf eğilimini ters yönde etkilenmiştir. Son olarak banka mevduat karşılıklarının %5 arttırıl-

ması ile piyasadan 3 milyar civarında para çekilmiştir. Devlet hür teşebbüsten aldığı bu kaynağı İktisadi Devlet Teşebbüslerinin finansmanında ve bazı destekleme alanlarında kullanmaktadır. Böylece Kamu Sektörü'nün israfı hür teşebbüse ödetilmek istenmektedir. (Oysa, gerçek bunun tamamen tersi, 'hür teşebbüsün' israfı sürekli olarak İktisadi Devlet Teşebbüslerine ödetilir).

Zaten sermaye problemi içindeki yatırımcı daha da güç şartlar içine itilmiştir. Orta vadeli kredi, Eşlendirme Fonu faiz iadesi gibi sistemler işlememektedir. Kredi ve finansman konuları vergi mevzuatı gibi içinden çıkılmaz bir hale bürünmektedir. Türkiye'de gerçek yatırımcının ihtiyaçlarına cevap veren, bürokratik kaide, lere ve formalitelere boğulmayan, basit usullere ve süratle harekete cevap veren icraata ihtiyaç vardır (Sözün kısası, her şeye rağmen belirli ölçüde bir denge politikası yürütmek zorunda olan devlet, bu antik 'kerim devlet' anlayışını bırakmalı, tüm kaynak ve fonları Türkiye finans kapitalinin emrine hasretmelidir).

Sermaye temini yolunda son olarak büyük şirketlerin geniş çapta başlayan halka açılma hareketleri takdir edilecek ekonomik bir harekettir. Bilindiği üzere Yaşar Holding bu yola çok eskiden girmiş daha 1969 yılında çıkardığı tahvillerde kurulacak olan Pınar Süt Mamülleri ve Turistik Tesisler A.Ş. lerinin hisse senetlerinin halka açılmasında bu tahvil sahipleri ne öncelik tanınacağı ilân edilmiştir...

Vatandaş, başarılı şirketlere, müteşebbislere inanmaktadır. Teminat bu şirketlerin başarılı yönetiminde ve itibarındadır (Sevsinler). Korkulması gereken şey bu büyük şirketlerin halka açılması değil, tecrübesiz ve bilgisiz kişilerin kurdukları plânsız ve programsız şirketlerdir. (Rekabet istemiyor. Türkiye ekonomisine finans kapitalisti niteliğine bürünmüş birkaç «aile» egemen olmalıdır, finans oligarşisi kalabalıklaşsın, demek istiyor). Düne kadar aile şirketleri kaldılar diye tenkit edilenleri bugün halka açılıyorlar diye tenkit etmek en azından haksızlıktır, menfi ve karamsar bir davranıştır (Oysa ortalık

güllük gülistanlıktır) Birbirimizin daima karşısında ve peşin hükümlü oldukça demokrasi nasıl yaşar. (Dinimize küfreden bari müslüman olsa). Batıda sosyal demokrasinin tatbikatı hür teşebbüs, devlet kontrolü, halka açılma ile beraber yürür. Bu üçü beraber yaşar.

Birini yok etmek yalnız birini kötülemek sosyal demokrasiyi inkâr etmektir. (İşte sosyal demokrasinin en 'veciz' tanımı. Finans kapital talanına karşı çıktın mı sosyal demokrasiye de karşı çıkmış olursun. Yoksa yurtseverlerin kurşunlanması, zindanlara tıkulması işkenceden geçirilmeleri, grevlerin ve tüm demokratik mücadele yöntemlerinin yasaklanması, sosyal demokrasiye hiç bir zarar getirmez)» (a.g.e, s. 7)

5 — «Halk Sektörü» Hakkında :

«Bugün bir de karşımıza, dünyanın hiç bir yerinde mevcut olmayan yeni bir icat çıkmaktadır 'Halk Sektörü' adı altında. Nedir bu halk sektörü? (Elinin köürüdür ne olacak) Amacı kâr olmayan sosyal yardım kurumu, kooperatif ve sendika gibi kuruluşlar kâr elde etmek için sınıai ve ticari yatırımlara girecekler. Unutmamak gerekir ki endüstri kuruluşları ancak vasıflı yöneticilerin idaresinde muvafak olur. (Vasıflı yöneticilerin tümü ise finans kapitale kapılanmıştır) Bugün bu tür kuruluşlar kendi esas konularında hizmet vermekte zorluk çekmektedirler. (Neden? Çünkü finans kapital ellerini bağlıyor da ondan) Nereden ve nasıl bulacaklardır yüz milyonlarca liralık yatırımları yönetecek vasıfta idarecileri? (Hamandan) Türkiye'deki iktisadi ortam büyük istikrarsızlık ve risklerle doludur. Bu ortamda muvaffakiyet gerçekten zordur (Kuran, musaf çarpsın, annem ölsün ki böyledir. Bize bakmayın bir pir aşkına vatan, millet için soyunmuşuz bu işe) Halkın dışından tırnağından kesilen paraların (ifadenin bezirgınca niteliğine, antikalığına dikkat) sınıai ve ticari tecrübeden yoksun bürokratların elinde böyle sine büyük rizikolara sokulması, nasıl düşünülebilir? (Dolayısıyla, şimdiye kadar olduğu gibi bu fonlar bundan böyle de bi-

ze aktarılmalıdır. Başımıza yeni icat çıkartıp dümenimizi bozmayın» (a.g.e. s. 9.)

6 — «Toplumsal Düzen» Hakkında :

«Mevcut düzenin aksayan yönleri varsa (ki olmayabilir ve düzen mükemmel bir şekilde işleyebilir de.) bunun çaresi yenden sektörler icat etmek değil, düzende tashihler yapmaktır. Düzen değiştirilmez, düzeltilir (ki 'Düzen'in düzmeceliği belli olmasını ve millet yeni 'Düzen'ler peşinde dolaşmasını, Çetin Altan'ın kulakları çılasın). Düzeltmek, kontrol etmek ise, Devletin görevidir. (Devlet halkı, işçileri, topraksız ve az topraklı köylüleri, yurtsever aydınlarla gençleri 'Düzeltmeli'dir ki «Düzen» de rahatça işini tutsun). Devlet bu görevi yerine getirmelidir. (12 Mart sonrasında olduğu gibi, Devletin esas ve temel görevi budur). Sonu belli olmayan maceralar (sonu belli olsaydı belki biz de yer alırdık, bu maceranın içinde) Türkiye'nin sorunlarına çözüm getirmez, yeni sorunlar doğurur.» (a.g.e. s. 10)

7 — «İşverenler» Hakkında :

«Gördüğümüz kadarıyla, hür teşebbüs arasında birlik eksiktir. İş rekabeti, şahsi kırgınlıklar bir tarafa bırakılarak 'Vatan - Millet' işinde beraberce çalışmak ve bir baskı grubu olmak gerekir (Birlik ve beraberlik içinde olup halkın tepesine 'Bal-yoz' gibi inerek bir 'Baskı' ortamı oluşturalım ki Yunanistan'daki operet Generalle ri de, Şili'deki CIA 'maaşlı 'Goriller' de, Şah Pehlevi'nin salak 'Savak'ı da bize parmak ısırısın, vay canına Türk'ler bizden de yamanmışlar desinler) İşverenler, birlik ve beraberlik içinde organize bir grup teşkil edemezlerse diğer güçler normal olarak hür teşebbüsü ezmeğe veya yoketmeğe çalışacaklardır. (Burada açık açık söyleyemiyoruz, ama halâ mütereddit olan 'işverenlerimiz' mevcutsa, «Bal-yoz» cunun elindeki dosyaları gösterip onların da gözlerini açmağa hazırız. Sözün kısası kökü dışarda olan 'düşman'ın başını ezmeğe bir 'Bal-yoz' operasyonu da yetmemiştir. Bir yenisini finanse etmeğe, kıskırtmağa ya-

ratmağa, sonuna kadar desteklemeğe hazır olalım» (a.g.e. s. 10)

8 — «İşçi Sınıfı ve Bu Sınıfın Mücadelesi» Hakkında :

«Sayın Ortaklarımız,

1972 yılında geniş bir şekilde tartışma alanına dökülen işçi işveren ilişkileri konusuna da özet olarak dokunmak isterim.

274 - 275 sayılı kanunlar iyi istişare edilmeden (örneğin, İspanya'daki, örneğin Portekiz'deki modeller incelenmeden), biraz acemice düzenlenip kanun haline getirilmiştir. Bunların batı örneğine (hangi Batı?) daha uygun bir şekilde, bugünkü aksamaları da halledecek nitelikte yeniden düzenlenmesinde fayda görmekteyiz. Emek ve sermaye ilişkilerinde denge kurulması (Burada 'Denge'den maksat, sürekli olarak finans kapital çıkarlarını göz önünde tutan bir 'Dengesizlik'ten başka birşey değildir) ve aynı amaçla birlikte çalışılması zorunludur. (Yani her zaman olduğu gibi bundan böyle de finans kapitalle devlet elele yürümelidir). Bu zorunluk herşeyden önce memleketimizin menfaati, onun yarını içindir. (Yoksa biz zaten yarın çekip gideceğiz, 'öbür tarafa' malımızı, mülkümüzü de beraberimizde götürümiyeceğiz ki. Yaptıklarımızın hepsi milete kalacak). 'Kanundur bu, değişmez' 'Verilen haklar geri alınmaz' (Doğrusu böyle değil, hacı baba! 'Alınan haklar ve-rilmez'. Kimin malını kime satıyorsun?) sözleri işçinin aleyhinedir. (Neyin işçinin lehine, neyin işçinin aleyhine olduğunu, ekmeğini verdiğimiz baldırı çıplaklar mı iyi bilecek, yoksa bizler mi?). Daha iyisini, daha güzelini yapmak gaye olmalıdır. Bu gayelerin gerçekleşmesi de bir takım fedakârlıklara bağlıdır (Ve bu fedakârlıklar da, 'Sistemin gereği olarak' işçi sınıfına ve tüm emekçi kitlelere düşüyorsa suç bizim mi? Biz 'dinamik' ve 'yaratıcı' bir sınıf olarak 'tarih'in bize verdiği görevi yerine getirip 'sermaye birikimini' sağlayarak toplumumuzu tarım toplumu aşamasından sanayi toplumu aşamasına geçirmek için faaliyet göstermiyor muyuz? Bu arada bu geçiş ve geçiş biraz kabaca

ve acılı oluyorsa, o da acemiliğimize bağışlanmalıdır. Hele sermaye bir biriksin, o zaman Batılı Dostlar» gibi biz de, karıncanın belini incitmemeyi öğreniriz. Ama şimdilik vakit çok erken)» (Yaşar, Holding İdare Meclisi Başkanı Selçuk Yaşar'ın 1972 Yılı Umumi Heyet Toplantısı'nda Yaptığı Konuşma)

İşte «ağırbaşlı», «oturaklı», «olgun ve dolgun» finans kapital mihrakları arasında biraz «yabani», biraz «vahşi» kalan Yaşar Holding'in yapısı ve görüşleri bunlar. Diğer finans kapital mihraklarına kıyasla daha «genç» daha «toy», daha «acemi» olan bu finans kapital mihrakı bugün ülkemizin demokratlaşma sürecinin karşısında en bağınaz bir şekilde yer alan ve her tavrı ve politikasıyla A.P. yi destekleyen bir kuruluş hüviyetinde göze çarpıyor. Yaşar Holding'in politik tutumunu en iyi yansıtan 'organ' ise Altemor Kılıç'ın başında bulunduğu 'Devir' Dergisidir. Bilindiği gibi bu dergiyi en iyi izleyenler finans kapitalistleri yada onların çığırkanları değil, sosyalistlerdir. Çünkü bu dergide, A.P. yanlısı finans kapitalin tavrı ve politikası, bazan en açık bir şekilde ortaya konulur, gelecekte ne gibi provokasyonların tezgâhlanacağı hakkında ipuçları verilir. Dergi sürekli olarak, ilkel bir anti - komünizm silâhına sarılarak 'iyi saatte olsunları' uyarır, 'zinde kuvvetlerdeki huzursuzlukları' dile getirir ve 'Atatürkçülük' adına şimdiki hükümetin kellesini ister. Ülkenin parlamenter bir faşizm sistemi içinde yönetilmesinin gerekli ve hatta zorunlu olduğunu bazan açık bazan da kapalı bir şekilde savunur. Bununla beraber, nasıl Türkiye finans kapitali uluslararası finans kapital karşısında güdük, aciz ve zavallı ise 'Devir' de taklitçisi ve işbirlikçisi olduğu, Amerikan finans kapitalinin basın alanındaki en etkin temsilcilerinden Newsweek Dergisi'ne kıyasla o kadar güdük ve güllüncür. Diğer bir deyişle, bir yerde zaaf ve zavallılığundan da korkunç derecede zalim ve gaddar olabilen finans kapitalimiz dünyada finans kapitali karşısındaki çapı konusunda en iyi fikir onun 'ideolojik sözcüsü', yani borazancıbaşısı ve goygoycusu 'Devir' gibi, ar-

tık Türkiye için 'devrini' çoktan kapamış, 'yaya organları'nda edinilebilir.

TRANSTÜRK HOLDİNG

Türkiye'nin Koç, Yaşar ve Sabancı Holding gibi 'dev' Holdinglerini, Transtürk Ticaret Anonim Şirketi'nin 'gelismesi' sonunda ortaya çıkan Transtürk Holding A.Ş. izler. Transtürk Ticaret Anonim Şirketi'nin sahipleri, hisse senetlerini iştirak payı olarak koymak suretiyle, 1971 yılı içinde Transtürk Holding'i kurmuşlardır. Kurucuların sayısı 15 olup bunların ikisi Süren, 4 ü Piyale soyadını taşır. Kurucular arasında 'büyük armatör' Hayri Baran, anlı ve şanlı eski paşalarımızdan 'Faruk Güventürk', Türkiye finans kapitalinin mutemet adamlarından Memduh Yaşa bulunur. Memduh Yaşa'nın aynı zamanda Akbank İdare Meclisi Azası olduğu hatırlanacak olursa, finans kapital kuruluşları arasındaki bağlantılar gözden kaçmamış olur.

Transtürk Holding'in Kuruluş Amaçları:

«Transtürk Holding Anonim Şirketi Esas Mukavelesi:

Madde 4 - HOLDİNG'İN MAKSADI:

Holding'in kuruluş maksadı şunlardır:

a) Sermaye ve yönetimine katıldığı kurulmuş ve kurulacak sermaye şirketlerinin yatırım, finansman, organizasyon ve yönetim meselelerini birlikte veya toplu bir bünye içinde halletmek, bunlara yeni çözümler getirmek RİSKİ DAĞITMAK, KONJONKTÜR DALGALANMALARINA KARŞI YATIRIMLARIN GÜVENLİĞİNİ SAĞLAMAK ve böylece bu şirketlerin gelişmelerini ve sürekliliklerini temin etmek,

b) Katıldığı veya katılmadığı sermaye şirketlerine halkın tasarruflarının emniyet içinde iştirakini sağlamak, MEMLEKETİN KÜÇÜK SERMAYELERİNİN BİRLEŞMESİNİ TEŞVİK VE TEMİN ETMEK, böylece gerçek ve sağlam bir sermaye piyasasının teşekkülüne yardımcı olmak ve UFAK TASARRUFLARIN TERAKÜMÜNDEN BÜYÜK TEŞEBBÜSLERE MÜSAİT SERMAYE ŞİRKETLERİNİN TESİSİNİ SAĞLAMAK.

c) Bünyesindeki fonları birleştirmek, bunları arttırmak ve bu fonlarla yeni sermaye şirketleri tesis etmek, yeni yatırım sahaları yaratmak veya mevcutlara iştirak ederek kullandıkları teknolojiyi geliştirmek veya yenilemek,

Madde 5 — HOLDİNG'İN MEVZUU:

Yukarda yazılı gayelerini gerçekleştirebilmek için, Holding kurulmuş veya kurulacak, herhangi bir konuda çalışan Anonim, Limited ve Kooperatif yerli ve YABANCI ŞİRKETLERİN SERMAYE

VE YÖNETİMLERİNE KATILABİLİR.»

Holding'in esas sermayesi 150 milyon TL. dir. Bunun 50 milyon TL. bidayet sermayesi olup, sermaye, 1971 yılında birinci tertip sermaye tezyidi ile 100 milyon TL. dir. Bunun 50 milyon TL. bidayet sermaye tezyidi ile de 150 milyon TL. na çıkarılmıştır. Bidayet sermayesinin % 61.08 i Fuat Süren'e aittir. Piyale ailesinin bidayet sermayesindeki payı %22.24— tür. Holding'in hisse senetlerinin adet ve sermaye bakımından dökümü ise şu şekilde dir:

Grubu	Hisse Adedi	Sermayesi
A	100.000	50.000.000 TL
B	30.000	15.000.000 »
C	70.000	35.000.000 »
D	100.000	50.000.000 »
	300.000	150.000.000 TL.

A grubu hisse senetleri sahiplerine «oyda imtiyaz hakkı» tanınmıştır. Bu hisse senetleri sahipleri iki oy hakkına sahiptirler. Böylece, 'kurucu'ların hakimiyeti garanti altına alınmış olur. Holding'in ilk İdare Meclisi üyeliklerine seçilenlerin kimlik ve işlevleri de finans kapital kuruluşları arasındaki içli dışlı oluşu simgeler. İdare Meclisi Üyelerinden Lütfullah Bü-tün, Türkiye İş Bankası Anonim Şirketi Yenicami Şubesi Müdürüdür, Hayri Baran Denizcilik Anonim Şirketi İdare Meclisi Reisidir; Memduh Yaşa, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Maliye Kürsüsü Öğretim Üyesi ve Akbank İdare Meclisi Üyesidir, Faruk Güventürk emekli korgeneraldir (ama generalin emeklisi de gene ne olsa generaldir); Cemil Parman Türk Cıva İşletmeleri Anonim Şirketi İdare Meclisi Reisidir, Tahsin Piyale Maktas Makarnacılık ve Ticaret Türk Anonim Şirketi Piyale Makarnası İdare Meclisi Reisidir, Fuat Süren Makine Takım Endüstrisi Anonim Şirketi İdare Meclisi Reisidir

ve Ahmet Taşkın ise Tezsan Takım Tezgâhları Sanayi ve Anonim Şirketi Murahhas Azasıdır. Görüldüğü gibi, çeşitli anonim şirketlerin idare meclisi reis ve üyeleri biraraya gelerek, Holding idare meclisini oluşturmuşlardır. Böylece holdinglerin kitaplardaki tanımına tıpatıp uygun bir yapı çıkmıştır ortaya.

Transtürk Holding'in Günümüzdeki Gücü :

31.12.1973 tarihi itibariyle Transtürk Holding A.Ş. ve iştiraklerinin toplam özsermayesi 457.000.000 TL'dir. Bu öz sermayede Transtürk Holding'in payı % 49.00 TL. 232.777.000 TL.'na ulaşmaktadır. Yine Transtürk Holding iştiraklerinin 1973 yılı toplam cirosu 822.993.763 TL. ve toplam kârı ise 103.431.000 TL.'dir. 'Halka Açılışı'nın birinci yılında 11.893.779 TL kâr eden Transtürk Holding'in ikinci çalışma yılındaki kârı % 100'ün üstünde bir artış göstererek 26.898.107 TL.'na ulaşmıştır

TABLO IX

TRANSTÜRK HOLDİNG'İN YÖNETİMİNDEKİ KURULUŞLAR

<i>Kuruluşun Adı</i>	<i>Transtürk Holding'in Sermayesindeki Payı</i>
Makine Takım Endüstrisi A.Ş.	% 42.95
Tezsan Takım Tezgâhları Sanayi ve Ticaret A.Ş.	41.50
Tamsan Tomruk ve Ağaç Mamulleri Sanayi A.Ş.	47.14
Evsan Ev Aletleri Sanayi ve Ticaret A.Ş.	49.00
Comag Continental Magnezit Limited Şirketi	99.95
Transtürk Ticaret A.Ş.	94.54
Metal Ticaret A.Ş.	55.00
Çelik Makine Ticaret A.Ş.	55.00
Dima Ticaret A.Ş.	68.00
Transtürk Export Tarım ve Sanayi Ürünleri A.Ş.	59.60

TABLO X

TRANSTÜRK HOLDİNG'İN DİĞER İŞTİRAKLERİ

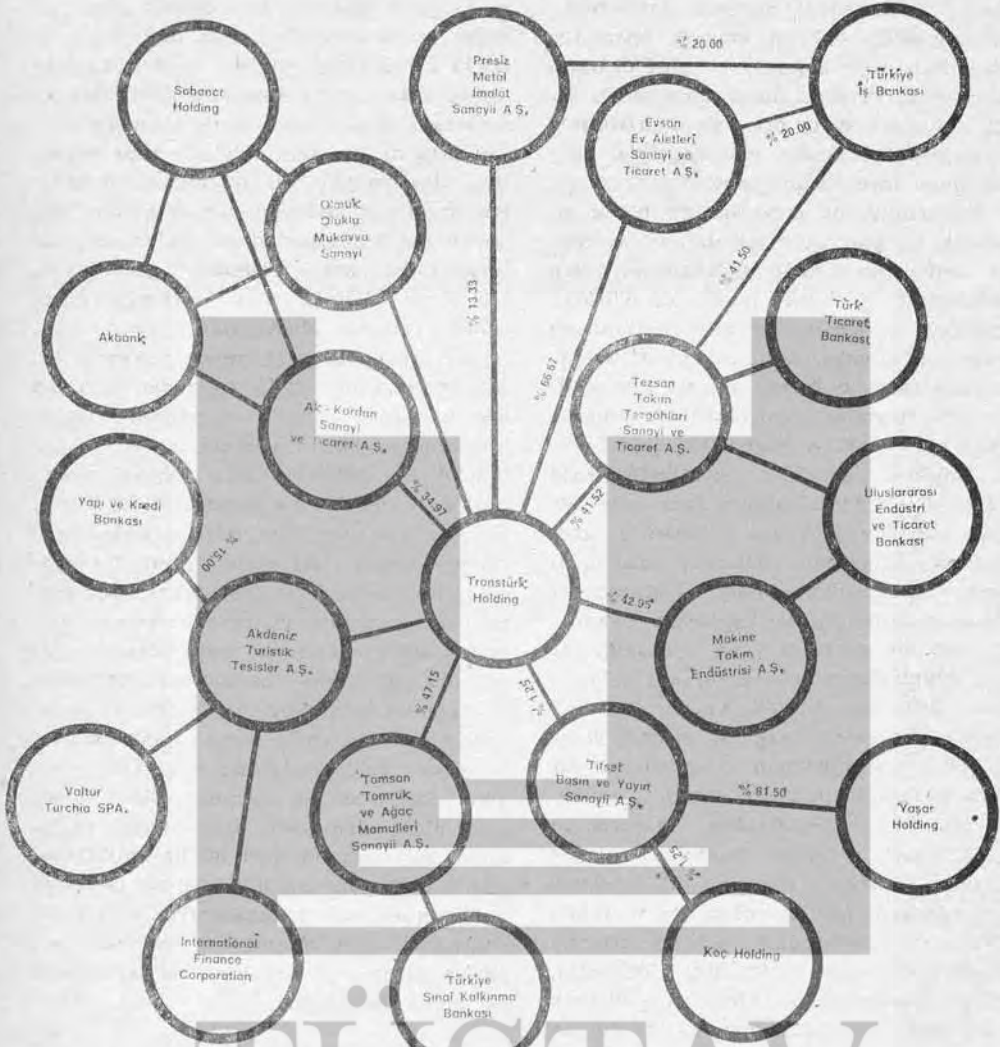
<i>Kuruluşun Adı</i>	<i>Transtürk'ün Sermaye Payı</i>
Olmuk Mukavva Sanayii A.Ş.	% 20.70
Ak Kardan Sanayi ve Ticaret A.Ş.	34.97
Bemis Besin ve Mısır Sanayi A.Ş.	11.00
Presiz Metal ve İmalât Sanayi A.Ş.	13.33
Akdeniz Turistik Tesisler A.Ş.	10.00

TABLO XI

TRANSTÜRK HOLDİNG ANONİM ŞİRKETİNİN DİĞER BANKA VE HOLDİNGLERLE BİRLİKTE İŞTİRAKİ BULUNAN KURULUŞLAR

<i>Kuruluşun Adı</i>	<i>Diğer Banka veya Holdingin Adı ve Kuruluş Sermayesindeki Payı</i>	<i>Transtürk'ün Payı</i>
Ak.Kardan Sanayi ve Ticaret A.Ş.	Sabancı Holding	% 34.97
Akdeniz Turistik Tesisler A.Ş.	Yapı ve Kredi Bankası (%15,00)	10.00
Akdeniz Turistik Tesisler A.Ş.	Valtur Turchia SpA	
Evsan Ev Aletleri Sanayi ve Tic. A.Ş.	International Finance Corp.	
Olmuk Oluklu Mukavva Sanayi A.Ş.	Türkiye İş Bankası (%20,00)	66.60
Presiz Metal İmalât Sanayii A.Ş.	Sabancı Holding	
Tezsan Takım Tezgâhları San. ve Tic. A.Ş.	Türkiye İş Bankası (%20,00)	13.33
Tezsan Takım Tezgâhları San. ve Tic. A.Ş.	Türk Ticaret Bankası	41.52
Tezsan Takım Tezgâhları San. ve Tic. A.Ş.	Türkiye İş Bankası (%41.50)	
Tamsan Tomruk ve Ağaç Mamulleri Sanayi A.Ş.	Uluslararası Endüstri ve Ticaret Bankası	
Transtürk Holding Makine Takım Endüstrisi A.Ş.	Türkiye Sınai Kalkınma Bankası	47.15
Tifset Basım ve Yayın Sanayii A.Ş.	Uluslararası Endüstri ve Tic. Ban.	42.95
Tifset Basım ve Yayın Sanayii A.Ş.	Koç Holding (%1,25)	1.25
Tifset Basım ve Yayın Sanayii A.Ş.	Yaşar Holding (%81.50)	

Tablo XII.'de Belirtilen İştiraklerin Şematik Gösterimi

TÜSTAV

Buraya kadar verilen Koç, Sabancı, Yaşar ve Transtürk gibi holdinglerin dışında. TEKFEN HÜR HOLDİNG, DEVA HOLDİNG, KEBAN HOLDİNG, ERCANLAR HOLDİNG, KONUT HOLDİNG ve HASTAŞ HOLDİNG gibi holdingler ve ayrıca ülkemizdeki holdinglerin bir kısmından daha güçlü, tekeli bir etkinliğe sahip «dev» şirketler mevcuttur. Bununla beraber önümüzdeki dönemin bir «HOLDİNGLEŞME» dönemi olacağı açıktır. Ortak Pazar ile bağımlılık bütünleşmesi hızlandıkça, Türkiye finans kapitalinin çeşitli kesimleri, daha önce de belirttiğimiz nedenlerle (finansman, risk dağıtma, kapitalizmin ideolojisini yaygınlaştırma gibi) holdingleşmeyi daha bir ön plana çıkararak ve giderek «Devlet»ten, holdinglere belirli imtiyazlar sağlamasını talep edeceklerdir. Ve bütün bunlar da Türkiye sanayiinin gelişmesi ve ülke kalkınması teraneleri altında yapılacaktır. Oysa amaç, ülkemizdeki finans kapital egemenliğine yeni boyutlar, yeni olanaklar yeni fırsatlar sağlamaktan başka bir şey değildir. Nitekim şimdiden holdingleşmenin C.H.P. — M.S.P. Hükümeti'nce bile bir genel kurtuluş yolu sanılabileceğini görmekteyiz. Elbetteki burada kastedilen «Halk Sektörü»nün temelini oluşturan bir holdingleşmedir Fakat kapitalist ekonomik sistemin sınırları içinde kaldığı sürece, uygulanan yöntemlerin, son tahlilde ülkemizdeki dışa bağımlı ve çarpık kapitalizm'in yararına olacağı da açıktır. Nitekim, ordu mensuplarının tasarruflarını bir araya getirmek suretiyle kurulan ve belirli kanuni imtiyazlardan yararlanan OYAK bugün Türkiye kapitalizmi içinde «faaliyet» gösteren diğer büyük tekeli kuruluşlardan, holdinglerden hiç te farklı değildir ve «sistem»in önemli bir parçası halinde gelişmektedir. Şimdiki hükümetin, işçilerin tasarruflarını biraraya getirmek ve bu arada «Devlet»e «nazım» bir rol vermek suretiyle «Halk Holding»lerini oluşturma teşebbüslerine ağırlık tanınması sonunda ortaya yapı ve işlev bakımından OYAK gibi kuruluşlar çıkacaktır. Bu arada ülkemizdeki finans oligarşisinin hükümetin bu gibi teşebbüslerine şiddetle karşı çıkması kimseyi şaşırtmamalıdır. Finans

oligarşisi, «Halk Sektörü»ne, «Halk Holding»lerine «ideolojik» nedenlerle değil, çok daha pratik, somut ve günlük nedenlerle karşı çıkıyor. Küçük tasarrufların «Halk Sektörü»nde yoğunlaşması «hür teşebbüs»ün finansman kaynaklarını, hiç değilse «Halk Sektörü»nü tam olarak kontrol altına alıncaya kadar, sınırlayacak ve «sermaye»nin fiyatını yükseltecektir. Türkiye finans kapitalinin ufku dardır, çünkü yarıcı ve dinamik bir tarihi, övünecek onurlu bir geçmişi yoktur, tarih sahnesine uluslararası finans kapitalin dürtütüsü ile tamamen asalak niteliklerle çıkmış ve bu asalaklığını zaman içerisinde yeni boyutlara ulaştırmıştır. Bu bakımdan, bir bakıma kapitalist sistemin yeni koşullara uydurulması ve yaşantısının uzatılması olan «sosyal demokrat» ekonomi politikasına bile karşı çıkması, uzun bir dönem gözönünde tutularak oluşturulan plânlı teşebbüsleri kuşkuyla karşılaması doğaldır. Finans kapitalimiz halâ en fazla kârı, en kısa zamanda elde etmek yönetimi uygulamadan yanadır. Bu bakımdan ve bu anlamda, faaliyetlerini daha büyük zaman aralıkları içinde plânlayan «Batılı Dostlar»dan ayrılıyor. Bununla beraber, yerli finans kapitalin bu aceleciliğinde bu telaş ve hatta panik havasında treni kaçırdığının ve egemenlik döneminin sonuna gelmekte olduğunun sezisi yada bilincinin hiç mi rolü yok? Deccalın borusunu öttürecek kıyamet gününden mi korkuyor parabalalarımız? Uzun zaman dönemlerini kapsayan plânlamalardan kaçınarak «gününü gün etmeye» çalışması ölümcül bir yara aldığından yada alacağından ve tekeli kapitalizmin tarihin karanlıklarına gömüleceği günlerin hiç te uzak olmadığı gerçeğinden mi kaynaklanıyor? İşin bu noktası dikkate alınca yerli finans kapitalin yangından mal kaçırma tavrı daha bir anlam kazanıyor.

Finans Kapitalin Ağzından Finans Kapital :

«Yabancı sermaye bugün en kârlı yatırım alanlarımızı GÜMRÜK DUVARLARIMIZIN ARKASINA ATLAYARAK ele geçirmiştir... Bu hali ile yabancı sermaye

nin Türkiye'nin sanayileşmesi ile değil bilakis sanayileşmemesi ile ilgili olduğu te- reddüt etmeden söylenebilir...

Ekonomik bünyemizi kemiren bir di- ğer önemli hastalık, 'Montaj Sanayii' diye adlandırılan fakat aslında yabancı firma- ların kötü bir komisyonculuğundan öte gitmeyen faaliyet dalıdır. Montaj Sanayii' nin süratle disipline edilmesi ve kontrol altına alınması lâzımdır...

Türkiye'de kredi düzeni yurt kalkın- masını engelleyecek, en azından onun hi- zını kısacak bir tarzda işlemektedir. Faiz ve komisyon yükü %25 i bulan bir kredi sistemi içinde, ciddi bir sanayileşme, do- layısıyla hızlı bir kalkınma sözkonusu o- lamaz... İş ve endüstri hayatını kendi a- ralarında parsellemiş olan çevreler... Mon- taj spekülasyon ve tefeci gelirlerini redde- den bir yatırım ve finansman anlayışına gidi-medikçe halkın parası halka düşman olacaktır. Zaten Türkiye'de oyun kuralı budur. Halktan çeşitli şekilde çıkan para- lar halka düşman şekilde işletilir... Özel kesimde herşey belirgin ellerde gelişiyor, farkında olunmadan bütün bir ulus mah- düt çevrelere hizmete mahkûm bir hayat yaşıyordu. Bu daha yetmiyor- muş gibi fakir halkın dışından turnağından arttırdığı küçük tasarrufların bankalardan başka gidecek yeri olmadığı için, bu yoldan biriken milyarlar böylece küçük bir çenberin emrine tahsis edilmiş oluyordu... Bir kısım çevreler milletçe gi- rişilen her reformun ve ileri hareketin yi- ne karşısındadırlar. Ancak şimdi uyanan toplumun baskısı altında daha sinsi ve korkak metodlar içinde çalışmaktadırlar. Fakat bu çevreler halktan para toplarken, halkı tesislerine ortak etmek yerine tah- vil satmak veya şirketlerinde halkı figü- ran gibi kullanmak suretiyle halkın pa- raralarını verimsiz, değersiz şekilde yine halkın aleyhine kullanma yolunu tercih et- mektedirler... Halbuki kurnaz çevrelerin tahvil yoluyla topladıkları paralar ise sa- dece bankalardan aldıkları gibi basit ve halkın tümüyle aleyhinde bir kredi siste- minden ibaret kalmaktadır. Böylece halk parasını değerlendirmek yerine bu parayı hem belirli çevrelerin emrine tahsis etmiş

olmakta, hem de para değerinin devamlı düşmesi nedeniyle ana parasını da zaman içinde yitirmektedir.

Bu arada, sadece halka açık şirketle- re tanınan imtiyazlardan yararlanmak ve halka açık şirketlere olan rağbeti istismar etmek için şirketlerini şeklen halka açıp halkı yanıltmakta olan gözül açık çevre- lere de dikkati çekmek isteriz... Evet as- lında devran yine ol devrandır. Sermaye piyasası ve halkın tasarrufları yine mah- düt ellerde, çıkarlarına uygun şekilde kul- lanılmaktadır...

Halkın bu çenberden çıkabilmesi için, mücadele edenlerin ve halk sermayesini savunan vatanperver siyaset adamlarının tek yolu vardır: Paramın açtığı kapıları, satın aldığı stratejik noktaları ve bu nok- talara yerleştirilmişleri iyi teşhis etmek, uyanık olmak ve kimlerin hangi noktalar- da, kimleri seferber ettiğini dikkatle takip ederek, memleket gelişmesinin nasıl ön- lendiğini realist olarak teşhis etmektir.» (Halk Sektörü HASTAŞ'tan TÜRK HAL- KI'na. 1973).

Burada Hastaş'ın hangi maksatlarla nasıl ve kurulduğu, faaliyetleri, Hastaş — Hürriyet Kavgası'nın nitelikleri, Hastaş'ın bugünkü durumu üzerinde duracak de ği- liz. Daha geniş ve daha kapsamlı bir ça- lışma içerisinde bu hususlara da yer ve- rilebilir. Bizim ortaya koymak istediğimiz gerçek; bir köşeye sıkıştırıldığı zaman, fi- nans kapital mihraklarından biri olma- ya yönelmiş bir kuruluşun, ülkemizin eko- nomik yapısı hakkında temel doğruları nasıl dile getirdiğidir. Elbette Hastaş, bu açıklama ve suçlamaları, babasının hayri- na yapmıyor, vatan - millet - nutuklarının ardında Hastaş'ın finansman güçlükleri ve kredi dilenmesi gerçeği yatıyor. Fakat burası, hiç değilse bizler için, işin subjek- tif yanı. Hastaş, «mahdüt çevreler» «Çıkar çevreler», «dar çenber» deyimleriyle içine girmeye çalıştığı Türkiye finans oligarşi- sini kastediyor. Ve nitelik sonunda, te- melde suçladıklarıyla belirli bir «birlikte- lik» içinde olduğunu şu şekilde dile getir- yor: «Bize fiilen vaziyet almış bankaları da, tarafsız kalanları da bugün ulusal kalkınma hamlemiz için, özel fonksiyonla-

rı olan (Bu özel fonksiyonların neler olduğunu daha önce görmüştük) Milli Kredi Müesseselerimiz olarak görüyoruz» (a.g.e.)

Görüldüğü gibi, «mahdut çevreler» «çıkarıcılar», «bozuk kredi sistemi» hakkında daha önceden söylenenler bir kenara itilip, «Milli Kredi Müesseseleri»nin eteği öpülüyor. Fakat bu etek öpüşün yanında, en açık geklıyle ilkel ve kaba bir rantaj yöntemi de ihmal edilmiyor: «Sözle, propaganda sloganlarıyla değil; fiilen Türk halkının yanında olan, olması gereken Sayın Bankalarımızı şimdi TARİHİ BİR GÖREVE çağırıyoruz. HAŞHAŞ'IN HAKKINI VERİNİZ ve lütfen taşıdığımız ağır sorumluluğun itici gücü altında bizi çaresizlikle başbaşa bırakıp, HALKIN ÖNÜNE ÇIKARAK, HERŞEYİ ANLATMAYA MECBUR BIRAKMAYINIZ.

HEP BİRLİKTE, DOSTÇA, MİLLİ GÖREVLERİMİZİ YERİNE GETİRE. REK, Türk halkının mutluluğu için, *OMUZ OMUZA HİZMET EDELİM*» (a.g.e) Finans kapitalin «MAFİA» gelenekleriyle «KİRLİ» geçmişinin ve hiç te temiz olmayan «HAL ve GELECEK»inin bundan daha iyi bir tasviri ve tanımı yapılabilir mi? Bir köşeye sıkıştırıldığında, Tıpkı bir «Lumpen» gibi tüm «Dostlar»ını ele verir, kendini kurtarmak için değil anasını, «Yurdunu», «Vatanını» bile satar finans kapital. Hatta bu satıcılık ve aracılık görevini yerine getirirken bir köşeye sıkıştırılması bile gerekli değildir. «Satılmışlık» finans kapitalin «Tabiatı»nda «müphem»dir. Çünkü, özünde sözkonusu yurtda, vatan da onun yurdu, onun vatani değil, halkın, ekmeğçilerin ve yurtseverlerin vatanıdır,

TÜSTAV

Ayın kitapları
Ayın dergileri

Altan Yalçın

TÜRKİYE RAPORU :

Uluslararası Hukukçular Birliği Hasat Yayınları/İnceleme - araştırma dizisi: 1, Türkçesi: İnce Pehlivan / 7.5 lira

1971 - 1973 yılları Türkiye emekçi halkı, yurtseverleri ve aydınları için yoğun acılar, umutsuzluklar taşıyan bir dönem olmuştur. Baskı ve zor'a dayanan tekelci kapitalizmin hegemonyası anılan yıllarda çıkar yolu «kılıflı faşizmi» tezgahlamakta

bulmuş, «Devletin temelinde dinamit yerleştirmekle» eşanlı bazı uygulamalara başvurmak gereğini duymuştu. Uzantıları, provokasyonları ve diğer incelikli oyunlarıyla günümüzde de etkisini sürdürmeye, Türkiye emekçi halkının demokratik mücadelesini yasal kılıflarla sindirmeye çaba layan Tekelci burjuvazinin 1971-1974 arasında giriştiği saldırgan ve faşist görüşlü uygulamalar Hukuk Devleti kavra-

mına sürülmüş bir «kara leke» olarak kalacaktır.

Bu saldırgan ve faşist görünümlü dönemde 1961 Anayasasının bir türlü uygulanmak bilmeyen, özünde bir çok özgürlüğü ve olanakları teminat altına alan maddeleri «tebdil, tağyir ve ilga» edilmiş, faşist uygulamalara Anayasal bir kılıf «bal.yoz darbeleri» ile geçirilmeye çalışılmıştır. Yine aynı dönemde hukuk dışı davranışlar Türkiye emekçi halkının gözünden gizlenmeye çalışılmış, basın yayın ve her türlü haberleşme araçları denetim ve gözetim altında tek yanlı haber, yorum ve gözlemleri yayınlamak durumunda bırakılmıştı.

Çağımız devleti yalnızca kendi yasalarının dar çevresinde yönetilmemektedir. «Bir Devletin onuru,» insanlık tarihinin uzun mücadeleleri sonucu elde ettiği bazı uluslararası hukuki anlaşmalara uyması ya da uymamasına göre değerlendirilmekte ve bu anlaşmalara uyduğu ölçüde «çağdaş Devlet» «onurlu» ya da «onursuz» sayılmaktadır.

Bu anlaşmalardan en önemlisi «İnsan hak ve özgürlüklerini uluslararası teminat altına alan» Avrupa sözleşmesidir. Bir hukuk devleti olma iddiasını taşıyan devletlerin bu anlaşma hükümlerine uyup uymadığı uluslararası hukukçular tarafından oluşan bir komisyonca incelenir ve denetlenir. *Türkiye Raporu 1971-1973* yılları arasında «Uluslararası Hukukçular Komisyonu» üyelerinin Türkiye üzerine yaptıkları inceleme ve araştırmaları kapsayan Hukuki bir inceleme niteliğindedir. Dar kapsamlı tutulmasına rağmen araştırma Mart 1971'den sonraki uygulamaları «Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesini» imzalayan bir Devlet olarak Türkiyenin sorumlulukları açısından değerlendirmekte ve uluslararası hukuk dili ile bu sorumluluklar hatırlatılmaktadır.

Türkiye Raporu «Sıkıyönetim ilânını inceleyen ve onu izleyen olaylar» «Türkiye Cumhuriyeti Anayasası ve getirilen değişikliklerin incelenmesi» «Sıkıyönetim ilânı ve bu dönemdeki olaylar» «Avrupa sözleşmesi» açısından yorumlayan üç bölümden oluşmaktadır.

Türkiye Cumhuriyet Anayasasında ve diğer yasalarda yapılan «tebdil, tağyir ve ilga» ları hukuki anlamda detaylı bir biçimde inceleyen Uluslararası hukukçular komisyonu vardığı sonuçları 5 maddede özetlemiş Türkiye emekçi halkı üzerinde uygulanan baskı ve zulüm'ü hukuki bir dille belgelemiştir:

1) Sıkıyönetim ilk ilân edildiği 26 Nisan 1971'de, Türkiye'de, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin 15. maddesinde öngörülen şekilde «ülkenin hayatını tehdit eden» genel bir tehlike halinin olduğu şüphelidir,

2) Nisan 1971'de durumun nasıl olduğu bir yana, şu anda böyle bir tehlike yoktur ve sıkıyönetim devamının Sözleşmeye dayanılarak nasıl haklı gösterildiğini anlamak güçtür,

3) Sıkıyönetim döneminde alınan olağanüstü tedbirler, sözleşmenin koyduğu yükümlülükleri alçaltıcı niteliktedir.

4) Olağanüstü tedbirler dışında, son iki yıl içinde Anayasa ve Kanunlarda yapılan değişiklikler, özellikle fikir özgürlüğü, dernek kurma özgürlüğü ve adaletli bir şekilde yargılanma hakkını tanımadığından sözleşme ilkeleri ile çelişmektedir. Bunlar genel kanunlarda yapılan değişikliklerdir ve sözleşmenin 15. maddesinde yazılı «olağanüstü tedbirler» olarak gösterilemezler.

5) Türkiye'de Sözleşmeyi ihlal eder nitelikte kanunsuz uygulamalara baş vurulmaktadır. Siyasi zanlılara işkence ve kötü muamele yapılmakta zanlılar kanunsuz bir şekilde, uzun süre gözaltında tutulmaktadır.

1971-1973 yılları arasında hazırlanan «Türkiye Raporu» temelde Türkiye emekçi halkının demokratik mücadelesini engelleme amacı güden bir dönemi, bu dönemde yapılan faşist uygulamaları uluslararası alanda Devletlerin bağlı oldukları «Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi» açısından belgeleyen önemli bir araştırmadır.

Yaptırımsal bir gücü olmamakla birlikte diğer uluslararası anlaşmalara AET ülkeleri üzerine etkileri açısından «Uluslararası Hukukçuların» hazırladığı Türkiye Raporu ayrıca önem kazanmaktadır.

Umarsız Penelope

Yannis Ritsos / Türkçesi : Cevat Çapan / E Yayınları / 10 TL.

«İlerici düşünceleri yüzünden zaman zaman kovuşturmaya uğrayan ve sürgüne gönderilen Ritsos'un Epitaphios adlı uzun şiiri Atina'da Zeuz Tapınağında törenle yakılmış kendisi de 1948-1952 yılları arasında Lemnos, Makronissos ve Ayios Istratis adalarında sürgün olarak yaşamıştır. Ritsos 1967 yılında da yönetimi ele geçiren cunta tarafından bir çok başka yazar ve sanatçı ile birlikte tutuklanarak, leros adasına gönderildi»

Amerikan Emperyalizminin kuklası

niteliğindeki Faşist Yunan cuntası Yunanistanda yönetimi ele geçirdiği zaman binlerce Yunanlı düşünce ve inanışları yüzünden baskı altına alınmış, işkenceye uğratılmış ve sürülmüştü. İç ve dış gelişmeleri giderek artan Yunan cuntası günümüzde de çılgın bir maceraya girerek Bağımsız Kıbrıs Cumhuriyetinde kanlı bir faşist darbeyi tezgahlamış bulunuyor. Türkiye Cumhuriyet Hükümetinin zamanında ve yerinde müdahalesi Orta Doğuda emperyalizmin ve kukla Yunan faşizminin gerilemesine, neden olabilecek niteliktedir. Ünlü Yunanlı ozan Ritsos'un 1967 faşist darbesini izleyen günlerde yazdığı «Yenilgiden Sonra» adlı şiiri günümüz olaylarında da geçerliğini korumakta ve Faşist Yunan cuntasının sonunu vurgulamaktadır.

«YENİLGİDEN SONRA»

Atinalıların Aegos İrmaklarındaki bozgunundan sonra, ve kesin yenilgimizden,

Biraz sonra-ne tartışma özgürlüğü kaldı, ne Perikles'in şanı, ne sanatları geliştirme,

Ne beden eğitimi yapma, ne de bilgilerimizin toplanma olanağı.

Şimdi, yoğun bir sessizlik

Ve sınırsız bir hüznün sarmış pazar yerini, ve daha cezalarını çekmemiş Otuz Zorba.

Herşey (en özel işlerimiz bile) bizim yokluğumuzda yapıyor, en küçük bir başvurma,

Bir savunma, bir özür, —gösteriş için olsun—

Bir direniş olanağı tanınmadan, Kağıtlarımız ve kitaplarımız yakıldı,

Ve çöp tenekelerine atıldı yurdumuzun onuru. Eğer tanıklığa çağrılabilseydi

Eski bir dostumuz, korkarak aynı belanın kendi başına geleceğinden, kabu! etmezdi

Böyle bir görevi — ne yapsın fukara? İşte bu yüzden burada olmak daha iyi — belki de

Bakarak parmaklıklar arasından görünen denize, kayalara ve otlara ya da bir buluta,

Hüznün ve menekşe yüklü bir buluta, yeni bir ilişki kuracağız doğayla.

Belki bir gün yeni bir Kimon çıkıp gelecek gizlice,

Aynı kartalın klavuzluğunda, kazıp çıkarmak için

Kargımızın demirden temrenini paslandığı yerden,

Ve o paslı, çürümüş kargıyı taşımak için

Bir zafer ya da bir cenaze alayında çalgılar çelenklerle Atinaya girerken.

Günümüz olgularına ışık tutması ve bilgilenme açısından «Yunanistan Dosyası» «Sorgu» «İşkence Raporu», «Ölümsüz»

adlı kitaplar «Umarsız Penelope» ile birlikte okunması gereken kitaplar arasında yer almaktadır.

Sovyet Gözüyle JÖN TÜRKLER

Y. A. Petrosyan / Türkçesi Mazlum Beyhan - Ayşe Hacıhasanoğlu / Bilgi Yayinevi / 25 TL.

Kitabının giriş bölümünde yazar incelemenin amacını «Bu araştırmanın amacı, Jöntürk hareketinin ana konularını, yani, sosyal temelini ve yönünü politik programını, liderlerinin görüş ve anlayışlarını, değişik aşamalarındaki gelişim özelliklerini aydınlatmaktadır» diye belirliyor. Zengin kaynaklardan yararlanan, konuya ilişkin Türk yazarlarının kitaplarını ve Jöntürklerin önde gelen isimlerinden Namık Kemal, Ziya Paşa, Şinasi gibi yazarların yazı ve davranışlarını irdeleyen Petrosyan araştırmanın Metodolojik yapısını da aşağıdaki biçimde saptıyor.

«Ele aldığımız tarihi sürecin altyapı-üstü yapı ilişkileri incelenirken, tarihi materyalizm ilkeleri, araştırmanın metodolojik temelini teşkil ediyor, Marksizm ve Leninizm'in klasik yapıtları, incelenen dönemde Osmanlı imparatorluğu'nun Politik ve ekonomik durumunun değerlendirilmesi ve sağlıklı bir sonuca varılması yönünden birinci derecede önem göstermektedir. Lenin'in emperyalizm eleştirisi, emperyalist devletlerin yarı sömürgesi olan Osmanlı İmparatorluğunun gelişim özelliklerinin çözümü için sağlam bir temel oluyor.»

Geçtiğimiz günlerin önemli yayımları arasından yer alan «Felsefenin İlkeleri»/V. afanasiev. «Kapital» / K. Marx «Siyasi Partiler» / Duverger olumsuz nitelikleri açısından bir roman «Kördüğüm» / Erol Toy konusunda değinmeler ilke'nin gelecek sayılarında yer alacaktır.

I. THKO DAVASI (Mahkeme Dosyası)
Cilt 1 / Yöntem Yayınları / 35 TL.

12 mart rejimi ve bu rejimin kendine özgü hukuku konusunda Türk kamuoyu uzun süre yeterli bilgilenmeden yoksun bırakılmıştır. Bütün haberleşme araçları ve yayınların tek yanlı şartlamalarda bulun-

duğu 12 mart döneminde açılmış çeşitli davalardan biri olan THKO davasında 25 kişi 2 ay 23 günlük bir sürede tamamlanmış Deniz Gezmiş, Yusuf Aslan Hüseyin İnan Ankara 1 nolu Sıkıyönetim Mahkemesi tarafından ölüm cezasına çarptırılmış ve karar 6 mayıs 1972 günü infaz edilmiştir. 1 THKO Davası'nın birinci cildinde hazırlık tahkiatından başlayarak sanıkların savunmalarına kadar geçen dönemin sanık savunmaları da dahil olmak üzere bütün belgeleri yer almaktadır. Bu belge kitabı yayına hazırlayanlar kitabın sunuşunda dava öncesi, dava ve sonrasında uygulanan hukuk dışı davranışları, yapılan baskıları şöylece özetlemektedirler: «Mahkemelerin aleniyeti ilkesinin kısıtlanması, sorgu ve savunmaların halkoyuna tek taraflı yansıtılması, avukat, tutuklu, sanık ilişkilerine uygulanan savunmayı zorlaştırıcı formaliteler, müdafilerin sürekli manevi baskı altında tutulması, dava devam ederken savunma hakkının sınırları içinde savunmalarını yapan müdafiler hakkında dava açılarak mahkum edilmeleri, cezalının ertelenmemesi gibi baskı yöntemleri davanın hangi koşullar altında görüldüğünü, savunma hakkına hangi oranda saygı gösterildiğini, hukuk kurallarına ne derecede itibar edildiğini, okuyucuya gösterecektir.

Kitapta, mahkeme dosyasındaki tutanak ve belgeler olduğu gibi alınmış, objektif olma ilkesine uyularak bu belgelerin değerlendirilmesi ve yargısı okuyucuya bırakılmıştır».

12 mart döneminin ve o dönemin kendine özgü hukukunun bütünsel bir değerlendirilmesini yapabilmek, ancak gerçek belgelerin günışığına çıkması ile mümkün olacaktır. Bu açıdan 1. THKO Davası Dosyası önem taşımakta ve öncelikle okunması gereken belgeler içinde yer almaktadır.

DERGİLER :

Geçtiğimiz aylar içinde bazı dergiler yayınına ara verirken bazıları yayından çekildi. Politik içerikleri kendi görüşleri doğrultusunda daha yoğun olan haf-

talık «Olay» ve aylık «Yeni Dönem» inbütünüyle yayın alanından çekilmesine karşılık, kültür ve sanat yönleri ağır basan «Yarına Doğru» «Yeni A» ve «Soyut» dergileri sonbahara kadar yayınlarına ara verdiklerini duyurdu. «Yeni Adımlar» ve «7. Sanat» ise ağustos ayında iki sayı birarada yayınlanacak.

Özel gerekçeleri ne olursa olsun bazı dergileri yayın alanından sürekli yada belirli bir süre için uzaklaştıran nedenlerin başında hiç kuşkusuz ekonomik sorunlar ve satışsızlık gelmektedir. Geçirilen yoğun baskı ve özgürlüksüz dönemi izleyen nispeten özgürlüğe bir ortamda bazı politik dergilerin yayın alanından çekilmesinin bir başka nedeni de etki ve işlevlerini yitirmiş olmalarında aranmalıdır.

Diğer bütün konularda olduğu gibi politik dergiler de belirli birikimlerin ve belirli gereksinimlerin ürünüdür. Bu birikimi ve gereksinimi doğru tutarlı değerlendiremeyen, seslenmek ve etkilemek istediği kitlelerle onların gerçek çıkarları doğrultusunda bilgi ve bilinçlenme veremeyen yayın organları kısa sürede yayın alanından çekilmek zorunda kalırlar.

Genel çizgileri ile salt politik dergiler için sözkonusu olan bu durum, kültür ve sanat dergileri içinde pek farklı değildir. Zaman zaman kültür ve sanat olgularına «Türkiye emekçi halkı ve işçi sınıfı ideolojisi» açısından bakılması gerektiği doğrusunu vurgulayan bazı sanat ve kültür dergileri de bu doğruyu somutlayamadıklarından ve sadece laftan ibaret kaldıklarından, kişisel, soyut kavram kargaşası yaratabilecek durumlar içinde görünmektedirler. Günümüz Türkiye'sinde bu tür yazılar artık hiçbir okuru ilgilendirmemek, te ya da itmektir.

Okur, gerek bilgilene, gerekse temel sorunları irdelemede, politik, sanat ve kültür dergilerinden, somut yöneliş, geçmiş birikimini çokyanlı değerlendirme, gündemde yer alan sorunlara doğru ve geleceğe yönelik yaklaşım beklemektedir.

Yeni A dergisi'nin yayına ara verdiği son sayısı, Hikayeci yazar Adnan Özyalçınar'ın 15 Mayıs 1974 sabahı Türkiye Rad-

yolarından verilen Af yasının kabulüne ilişkin haberlerden esinlenerek yazdığı «Sabah Ajansı» başlıklı yazısında Komünizm propogandası yaptığı gerekçesiyle toplatıldı. Özyalçınar, Dergi sorumluları hakkında soruşturma açıldı.

Toplatılan Yeni A dergisinin Haziran sayısının büyük bir bölümü Nazım Hikmet'e ayrılmış bulunuyordu. Fahri Erdinc'in «Korkuluk» adını taşıyan hikayesi, A. Ragon'un «Şairden Partisine» ve Brecht'in aşağıya aktarılan «Parti Biziz» adlı şiirleri toplanan Yeni A dergisinin önemli türünleri içinde yer alıyordu.

«parti biziz»

Peki kimdir parti

Bir evde telefonun ardında mıdır?

Gizli midir düşünceleri, bilinmez mi kararları?

Kimdir parti?

Parti biziz.

Sen ve ben ve biz hepimiz.

Senin giysinin içindedir arkadaş, senin kafanla düşünür.

Benim oturduğum yerdedir evi. Saldırıya uğrayınca savaşır.

Göster izleyeceğimiz yolu.

İzleyelim senin gibi,

Bizsiz gitme doğru yola.

Biz olmazsak

En kötüsüdür o yol

Ayrılmaya bizden!

Biz yanabiliriz, sen haklı olabilirsin.

Uzaklaşma bizden!

Herkes söyler: kısa yol iyidir uzunundan.

Ama aramızdan biri onu biliyor da

Bizlere göstermiyorsa

Nemize yarar bilgelik?

Bilge ol, ama bizimle birlikte!

Uzaklaşma bizlerden!

Türkçesi: Aziz Okay

Temmuz sayısında «Türkiye Defteri» bundan böyle çeviri yazılara da yer vereceğini açıklıyor. Ünlü Sovyet Felsefeci T.I. Oisermann'ın «İnsan ve Yabancılaşması» ara başlığı taşıyan bir incelemesi bu güne kadar özellikle Marksist Akademis-

yeniler arasında tartişılan bir probleme («yabancılaşma») ilginç yaklaşımlar getiriyor. Aynı dergi Hikmet Kıvılcımlı'nın «Tarih Tezi» adlı kitabından «Hikmet Kıvılcımlı'nın gereksiz bir «antika» üslupla bezediği kitabı» nitelendirmesiyle söz ediyor.

Dilimizde «Sayın Başkan», «Yeřil Papa», «Guatemala'da Hafta Tatili» «Gözleri Açık Gidenler» «Guatemala Efsaneleri» gi-

bi kitapları bulunan M.A. Asturias geçtiğimiz ay içinde öldü. Dünya devrimci yazınının önde gelen isimlerinden biri olan Asturias öykü ve romanlarında yaşamı boyunca Emperyalizme ve dikta yönetimine karşı durmasıyla ün kazanmıştır. Yan sıra dergisinin Temmuz sayısında «Rıza Zefyut»un «Asturias Üzerine» adlı yazısı, bu devrimci yazar konusunda bilgilenecek isteyen okur için önem taşıyor.

TÜSTAV

koral yayınları

LENİN (HAYATI ve ESERLERİ)

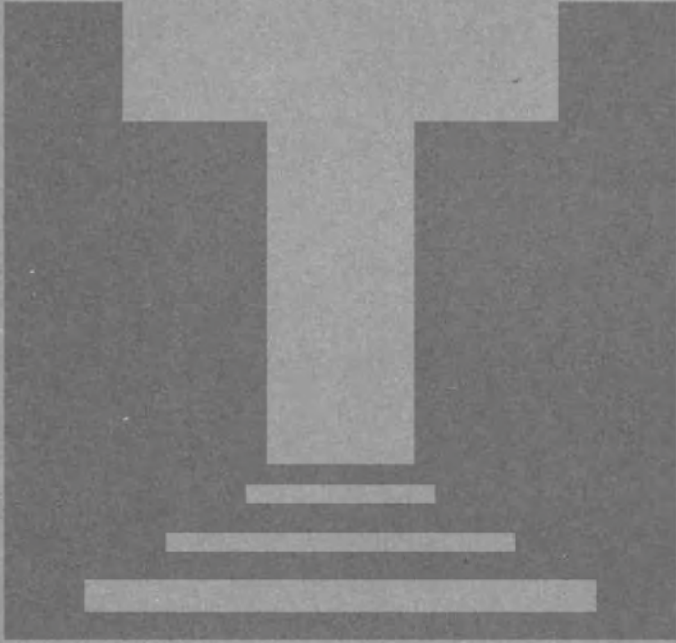
**G. OBIÇKİN BAŞKANLIĞINDA BİR KURUL TARAFINDAN
HAZIRLANMIŞTIR**

Lenin'in hayatı, parti mücadelesi, eserlerini oluşturduğu dönemler ve o dönemlerin koşulları

P. K. 07 İst.

15 Lira

ilke 10 LİRA
AYLIK İNCELEME YORUM BELGE DERGİSİ

TÜSTAV